T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ESKİ KENT DOKULARININ KORUNMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: EDİRNE KALEİÇİ VE KALEDIŞI

AHMET FARUK GÜNER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice KIRAN ÇAKIR

EDİRNE-2019

AHMET FARUK GÜNER'in hazırladığı "ESKİ KENT DOKULARININ KORUNMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: EDİRNE KALEİÇİ VE KALEDIŞI" başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş olup kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalı'nda bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri: İmza

Doç. Dr. Sennur AKANSEL

Doç. Dr. Timur KAPROL

Dr. Öğr. Üyesi Hatice KIRAN ÇAKIR

Tez Savunma Tarihi: 08 / 08 / 2019

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hatice KIRAN ÇAKIR
Tez Danışmanı

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

İmza
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof.Dr. Murat YURTCAN
Enstitü Müdürü

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

08 / 08 / 2019
Ahmet Faruk GÜNER

Yüksek Lisans Tezi
Eski Kent Dokularının Korunmalarına Yönelik Bir Araştırma:
"Edirne Kaleiçi ve Kaledışı"
T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Ülkemiz sahip olduğu birçok özelliklerinin yanı sıra; doğal, kültürel ve tarihi değerleri bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasındadır. Bu değerlerin korunması, onarılması, geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve günümüz yaşantısına entegrasyonu, kültür politikalarımızın ana hedeflerinden birini oluşturmaktadır.

Ülkemizin kültürel zenginlikleri arasında, kent ve kasabalarımızda bulunan geleneksel konutlar, yapılar ve onların bir araya gelerek oluşturdukları eski kent dokuları önemli bir yer tutmaktadır. Bu dokular, geçmiş dönemlerde bu alanlarda yaşamış toplumun; sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam biçimlerinin somut belgeleri olup, bu nitelikleriyle genel olarak ülke belleğinin fiziki boyutunu oluşturmaktadırlar.

Eski kent dokuları, günümüze değin ulaşabilmiş ve korunabilmiş mimari ve kültürel miras olması açısından hem büyük bir değer taşımakta, kentin özgün kimliğini göstermekte; hem de yapılacak yeni imar çalışmalarında tarihi kent silüetinin ve dokusunun korunması adına bir röper noktası olma özelliğini barındırmaktadırlar. Korumada üzerinde durulması gereken en önemli husus ise; koruma boyutunun tekil yapı ölçeğinde kalmayıp, bu yapıyı oluşturan doku bütünüyle birlikte ele alınması gerekliliğidir. Korumanın devamlılığı ancak bu şekilde sağlanabilecektir.

Bu bağlamda, Edirne kenti Kaleiçi ve Kaledışı bölgelerinde bulunan eski kent dokuları döneminin izlerini bize aktarması açısından bir belge niteliğindedir. Ayrıca ele alınan bu eski dokular, günümüz Edirne kentinin ana çekirdeğini oluşturmaktadır. Çalışmada; bu dokuların fiziki boyutu incelenerek, korunmalarına yönelik öneriler geliştirilmektedir. Konumları, oluşumları, içerisindeki geleneksel konut örnekleri ve bu

fiziki dokuyu oluşturan sosyal yaşam biçimleri örneklem alan olarak seçilen bölgelerin en önemli araştırma gerekçesini teşkil etmektedir.

Çalışmada öncelikle; kent ve kentsel doku kavramlarının tanımlamaları yapılmaktadır. Daha sonra eski kent dokularının korunmaları ile ilgili ülkemizde Cumhuriyet öncesi ve sonrası yasal düzenlemeler, dünya genelinde kabul görmüş koruma mevzuatının içeriği ele alınmaktadır.

Edirne kentinde; gridal bir yerleşme olan Kaleiçi Bölgesi'nden Dilaverbey Mahallesi'nde bulunan örneklem bir alan; organik bir yerleşme olan Kaledışı Bölgesi'nde, farklı mahallelerden iki örneklem alan seçilmiştir. Bu alanlardan birincisi, Babademirtaş Mahallesi'nden Karanfiloğlu Caddesi, bir diğeri ise Sabuni ve Talatpaşa Mahalleleri'nin kesişiminde yer alan Ayşekadın Eski İstanbul Caddesi'nde bulunmaktadır. Böylece kentin geleneksel doku karakterlerinin analiz edilip, bu eski kent dokularının günümüz imar koşullarında korunmaları amaçlanmaktadır.

Bu çalışma ile; eski kent dokularından günümüze ulaşabilenlerinin tespiti, ne kadarının ulaşamadığı ve bu özgün doku karakterinin nasıl korunacağı ve yaşatılacağının belirlenmesi ve düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Yine bu dokuda yapılacak koruma ve iyileştirme çalışmalarının, yeni imar faaliyetlerine rehber olması ve yerel yönetimlerin eski kent dokularına bakış açılarında bir farkındalık oluşturması hedeflenmektedir.

Yıl : 2019
Sayfa Sayısı : 109
Anahtar Kelimeler : Edirne, Kaleiçi, Kaledışı, Eski Kent Dokuları, Kentsel Koruma

Master's Thesis
The Research About the Conservation of Old Urban Patterns:
"Edirne Kaleiçi and Kaledışı"
Trakya University Institute of Natural Sciences
Department of Architecture

ABSTRACT

Turkey is one of the prominent countries in the world in terms of both natural and cultural values and the quality, the quantity besides many characteristics it has. It is consisted one of the main objectives of our cultural policies about the conservation, restoration, improvement, evaluation and entegration these values to present day.

It holds an important place that old urban patterns composed of traditional housing and building among the cultural resources of our country. These patterns are the concrete evindences that the society living in these areas had social, cultural and economical life style in past and it forms the physical dimension of the country values in general.

Furthermore, this is the referance point that it has a big value in terms of having the architectural and cultural haritage reaching to present day and preserved and historical urban silhouette showing the pattern in new construction studies.

The most important point is not only being in individual structure scale in conservation but also handling this pattern entirely. It is the concern of the sustainable conservation.

In this context, the old urban patterns in Edirne Kaleiçi and Kaledışı regions are specific evidences transfering the marks of this term. There is a survey study about the physical dimension of these patterns. With the help of this study, it is defined that the urban, the urban patterns and its' types.

Later than, the legal regulations which were before and after Republic Term about old urban patterns' conservations were handled with in the contents of conservation legislation and details.

After a brief introduction about the history of Edirne "the city" and construction under the heading of "Kaleiçi" which has a gridal habitation and "Kaledışı" which has an organic habitation. It is targeted not only to analyse the identity, the character of traditional urban pattern but also to conserve these patterns in todays' conditions. Some certain places in these areas are selected as local and these patterns are analyzed on these local areas.

With the help of this study, it is intended to see how many of the structures of the pattern reach today, how many of term not and it is intended to determine and regulate how this unique pattern identity will be protected and survived. At the sometime, it is so important that the studies about the conservation and rehabilitation of the pattern to lead in new reconstruction activities, in the context of the local governments changing their point of view about this subject.

Year : 2019
Number of Pages : 109
Key Words :Edirne,Kaleiçi, Kaledışı, Old Urban Pattern, Urban Conservation

TEŞEKKÜR

Öncelikle hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca bilgi birikimi, sabır ve anlayışıyla bana her zaman destek veren, kendisinden hem mesleki hem de insani anlamda çok şey öğrendiğim tez danışmanım kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice KIRAN ÇAKIR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu tez çalışmasını hazırlarken Edirne ve Kaleiçi ile ilgili yaptıkları önemli akademik çalışmalarından yararlandığım kıymetli hocalarım; Sayın Doç. Dr. Sennur AKANSEL ve Sayın Doç. Dr. Timur KAPROL'a, yine bana kendi şahsi kütüphanesini açan ve derin bilgi birikimini benimle paylaşan kıymetli ağabeyim T.Ü. Yapı İşleri ve Tek. Daire Başkanlığı Şube Müdürü Y. Mim. Ayhan DİKİCİ'ye, Edirne ile ilgili yaptığı çok değerli fotoğraf çalışmaları ve resimlerden oluşan arşivini bana açan T.Ü. Müh.-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Emekli Öğr. Gör. Tayyip YILMAZ hocama ve hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen, varlıklarını daima yanımda hissettiğim, bu hayattaki en büyük gayesi ülkesine ve milletine iyi ve faydalı bir insan yetiştirebilmek olan kıymetli babam Prof. Süleyman Sırrı GÜNER'e, kıymetli annem Münire GÜNER'e ve kıymetli ablam İng. Öğretmeni Esra GÜNER TURHAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ağustos 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR viii
ÇİZELGELER DİZİNİ xii
ŞEKİLLER DİZİNİ xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xv
BÖLÜM 1 1
GİRİŞ 1
1.1. Tezin Amacı ve Kapsamı 2
1.2. Tezin Yöntemi 3
BÖLÜM 2 5
KENT VE KENTSEL DOKU 5
2.1. Kentsel Doku Kavramı 8
2.2. Kentsel Dokuların Tipolojik Olarak Sınıflandırılması 10
BÖLÜM 3 14
KORUMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ 14
3.1. Ülkemizde Koruma Düşüncesinin Gelişim Süreci ve Hukuki Boyutu 15
3.2. Sit - Kentsel Sit Kavramı ve Koruma Amaçlı İmar Planı 21
BÖLÜM 4 25
EDİRNE ESKİ KENT DOKUSU 25
4.1. Gridal Doku'daki Kaleiçi Bölgesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci 28
4.2. Organik Doku'daki Kaledışı Bölgesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci 31
4.3. Kaleiçi ve Kaledışı Eski Kent Dokularının Karşılaştırılması 36

BÖLÜM 5 38
ÖRNEKLEM ALANLARIN DOKU ANALİZLERİ 38
5.1. Kaleiçi Bölgesi Dilaverbey Mahallesi Doku Analizleri 40
5.1.1. Doluluk-Boşluk Analizi 44
5.1.2. Kat Adedi Analizi 45
5.1.3. Fonksiyon Analizi 46
5.1.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi 47
5.1.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri 48
5.1.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi 49
5.2. Kaledışı Bölgesi Babademirtaş Mah. Karanfiloğlu Caddesi Doku Analizleri ... 50
5.2.1. Doluluk-Boşluk Analizi 54
5.2.2. Kat Adedi Analizi 55
5.2.3. Fonksiyon Analizi 56
5.2.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi 57
5.2.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri 58
5.2.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi 59
5.3. Kaledışı Sabuni-Talatpaşa Mah. Eski İstanbul Yolu Doku Analizleri 60
5.3.1. Doluluk-Boşluk Analizi 64
5.3.2. Kat Adedi Analizi 65
5.3.3. Fonksiyon Analizi 66
5.3.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi 67
5.3.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri 68
5.3.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi 69
BÖLÜM 6 71
ÖRNEKLEM ALANLARA YÖNELİK KORUMA ÖNERİLERİ 71
6.1. Kaleiçi Dilaverbey Mah. Örneklem Alan Koruma Önerileri 74

6.2. Kaledışı Bababademirtaş Mah. Örneklem Alan Koruma Önerileri 78
6.3. Kaledışı Sabuni-Talatpaşa Mah. Örneklem Alan Koruma Önerileri 83
BÖLÜM 7 88
SONUÇLAR VE TARTIŞMA 88
KAYNAKLAR 90
ÖZGEÇMİŞ 94

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Eski ve Geleneksel Karakterli Kentsel Dokular..... 12
Çizelge 2.2. Kentsel Doku Tipolojileri. 13
Çizelge 3.3. Kronolojik Olarak Ülkemizde Korumanın Yasal Süreci-1 19
Çizelge 3.4. Kronolojik Olarak Ülkemizde Korumanın Yasal Süreci-2 20
Çizelge 4.5. Kaleiçi-Kaledışı Eski Kent Dokularının Karşılaştırılması 37
Çizelge 5.6. Örneklem Alanların Genel Bir Karşılaştırması..... 70
Çizelge 6.7. Örneklem Alanlara Yönelik Öneriler..... 87

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Çatalhöyük Yerleşim Planı 5
Şekil 2.2. Hippodamos'un Milet Izgara Kent Planı 6
Şekil 2.3. Kentsel Doku Tipolojileri 12
Şekil 4.4. Osmanlı Döneminde Edirne Kenti 1361-1500 26
Şekil 4.5. Kaleiçi-Gridal Doku ve Kaledışı-Organik Doku 26
Şekil 4.6. II.yy. sonları ve XIV.yy. başlarında Edirne Kenti 27
Şekil 4.7. XV.-XVII.-XIX.yy. sonlarında Edirne Kenti 27
Şekil 4.8. Kaleiçi'nin Gridal Dokusu Niteliğindeki Yerleşimi 28
Şekil 4.9. Edirne Tarihi Kent Merkezi 29
Şekil 4.10. Mihatpaşa Mahallesi Sınırları 30
Şekil 4.11. Dilaverbey Mahallesi Sınırları 30
Şekil 4.12. Dilaverbey Mahallesi Güneyinden Kaleiçi 30
Şekil 4.13. XVIII. Yüzyıl Edirne Semtleri 32
Şekil 4.14. 1918 Yılı Edirne Haritası'nda Kaleiçi ve Kaledışı Doku 32
Şekil 4.15. Babademirtaş Mahallesi Organik Dokusu 33
Şekil 4.16. Babademirtaş Mah. Karanfiloğlu Cad. Özgün Kent Dokusu 33
Şekil 4.17. Eski İstanbul Yolu ve Geleneksel Konut Dokusu 34
Şekil 4.18. Sabuni-Talatpaşa Mahallesi Organik Dokusu 35
Şekil 4.19. Eski İstanbul Caddesi Özgün Konut Dokusu ve Kanatlı Köprü 35
Şekil 5.20. Doku Analizlerinin Yapıldığı Mahalle ve Örneklem Alanlar 39
Şekil 5.21. Sit Alanı Sınırları ve Örneklem Alanlar 39
Şekil 5.22. Kaleiçi Gridal Dokusu ve Çalışma Alanı Sınırları 40
Şekil 5.23. Kaleiçi Bölgesi'nde Analizi Yapılan Örneklem Alan 40
Şekil 5.24. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1 41
Şekil 5.25. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2 42
Şekil 5.26. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3 43
Şekil 5.27. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi 44
Şekil 5.28. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri 45
Şekil 5.29. Örneklem Alandaki Yapıların Fonksiyon Analizleri 46
Şekil 5.30. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri 47
Şekil 5.31. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durum Analizleri 48

Şekil 5.32. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizleri 49
Şekil 5.33. Kaledışı Karanfiloğlu Cad. Organik Dokusu ve Örneklem Alan 50
Şekil 5.34. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1 51
Şekil 5.35. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2 52
Şekil 5.36. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3 53
Şekil 5.37. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi 54
Şekil 5.38. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri 55
Şekil 5.39. Örneklem Alandaki Yapıların İşlevsel Analizleri 56
Şekil 5.40. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri 57
Şekil 5.41. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durum Analizleri 58
Şekil 5.42. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi 59
Şekil 5.43. Kaledışı Ayşekadın Eski İstanbul Yolu Organik Dokusu 60
Şekil 5.44. Kaledışı Eski İstanbul Caddesi Örneklem Alan 60
Şekil 5.45. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1 61
Şekil 5.46. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2 62
Şekil 5.47. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3 63
Şekil 5.48. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi 64
Şekil 5.49. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri 65
Şekil 5.50. Örneklem Alandaki Yapıların İşlevsel Analizleri 66
Şekil 5.51. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri 67
Şekil 5.52. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durumları 68
Şekil 5.53. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi 69
Şekil 6.54. Kaleiçi'nde Yıkılan Tarihi Yapılar 73
Şekil 6.55. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları 74
Şekil 6.56. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları 79
Şekil 6.57. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları 84

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

H: Bina Yüksekliği

Hmax: Maksimum Bina Yüksekliği

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

KAKS: Katlar Alanı Kat Sayısı

KVTVKK: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

TAKS: Taban Alanı Kat Sayısı

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Tarihi ve kültürel değerlerimiz, doğal varlıklarımız sadece geçmişten kalan bir miras değil, belki de en önemlisi gelecek nesillere aktarılması gereken bir emanettir. Bu emanetleri korumak, geliştirmek ve bunların gereği olan her türlü önlemi almak toplumsal bir sorumluluktur. Tarihi kentler, ancak korundukları ve yaşatıldıkları müddetçe öz varlıklarını sürdürülebilirler.

Tarihi kentlerin en önemlilerinden biri olan Edirne; birçok medeniyete, imparatorluğa ev sahipliği yapmış önemli bir merkezdir. 1361 Osmanlı'nın kenti fethinden önce Kaleiçi ile başlayan yerleşim, fetih sonrasında Kaledışı'nda yeni mahallelerin kurulmasıyla, kentin tarihi çekirdeğinin etrafında dairesel bir formda yayılarak genişleme sürecine girmiştir. Bu genişlemenin; gridal ve organik yerleşim dokusu gibi farklı kent dokularının oluşumuna neden olduğu gözlenmektedir. Bu tarihi kent, eski yerleşim dokularının zamanla değişim-dönüşüm süreciyle birlikte adeta kaybolma sorunu yaşamaktadır.

Zaman içerisinde kentte, özellikle yerel yönetimlerin aldığı bazı eksik ve yanlış kararlar, koruma bilincinin toplum zihnine henüz yerleşememesi ve en önemlisi de bu alanındaki yasal yaptırımların caydırıcı olmaması, orijinal kimliğin bozulmasına neden olmaktadır. Tek yapı özelinde koruma ve onarım sürecine alınan yapılar, bulunduğu dokudan kopuk bir şekilde, adeta izole bir yaşatma faaliyetine alınmaktadır. Ancak bütüncül bir koruma anlayışı ile bu eski dokuların yaşatılması, tarihi çevrenin özgün dokusunun korunmasının devamlılığı; doğru alınacak hukuksal boyuttaki kararlarla ve bu hukuksal kararların desteklediği bir Koruma Amaçlı İmar Planı ile mümkün olabilecektir.

1.1. Tezin Amacı ve Kapsamı

Edirne Kaleiçi "Gridal Yerleşim" dokusu ve Kaledışı "Organik Yerleşim" dokusu olarak, eski kent doku tipolojilerini ve döneminin izlerini aktarması açısından belge niteliğindedir. Bu tez çalışması ile kentin geleneksel doku karakterinin analiz edilip, günümüz koşullarında yaşatılması, korunması ve bu bölgelerde yapılacak yeni yapı uygulamalarına rehber olması amaçlanmaktadır.

Tekil yapı ölçeğinde korumanın uzun ömürlü ve devamlılığının olmaması ayrıca bu durumun istenmeyen çok katlı betonlaşmayı beraberinde getiriyor olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu durum doğru bir Koruma Amaçlı İmar Planı ve alınacak birtakım tedbirler ile önlenebilecektir. Doku bütününde, o yapıyı oluşturan tarihi çevresiyle birlikte bir koruma anlayışı hedeflenmelidir. Maalesef ki, bu bölgelerde alınan yanlış imar kararları ile kentin özgün silüeti, doğal dokusu yok olmaktadır. Bazı müteşebbislerin, bölgede yaşayan tarihi bilince sahip kişilerin desteği ve devletin son yıllardaki koruma politikalarıyla bazı gelişmeler gözlemlenmekte ancak istenilen düzey sağlanamamaktadır. Eğilimin kentsel koruma yönünde olması ile doğru bir adım atılabilecektir. Kentin farklı doku tipleri olan; Kaleiçi ve Kaledışı bölgelerinin analiz edilip incelenmesi ve koruma önerileri getirilmesi hakkında mevcut Koruma Amaçlı İmar Planı ve plan notlarında birtakım tespit ve ölçütler verilmektedir. Ancak mevcut imar planı verilerine ilaveten bu tez çalışması, Koruma Amaçlı İmar Planı ve plan hükümlerini bir bütün halinde işlerliğini sağlayabilmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde; tezin amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmaktadır.

İkinci bölümde; kent ve kentsel dokular kavramsal olarak ele alınmakta ve tanımlamaları yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde; koruma kavramı ve ülkemizde Cumhuriyet öncesi ve sonrasında koruma alanındaki gelişmeler, atılan hukuki adımlar hakkında bilgiler verilmektedir. Koruma mevzuatının dünyada ve ülkemizdeki yasal çerçevesi ve tekil yapı ölçeğinden, kent bütününde bir koruma anlayışına geçiş sürecine yer verilmektedir. Sit kavramı, koruma amaçlı imar planının önemi ve kapsamına alınması gereken hususlar ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, Edirne kentinin tarihçesi; Roma İmparatorluğu'ndan, Osmanlı İmparatorluğu'na, Cumhuriyet dönemi ve günümüze ulaşan eski kent dokuları olan; gridal bir dokuya sahip, Kaleiçi bölgesi ve organik bir dokuya sahip Kaledışı bölgesi, tarihsel süreç ile birlikte değerlendirilmektedir.

Beşinci bölümde, örneklem alan olarak Koruma Amaçlı İmar Planı içinde yer alan gridal dokudaki Kaleiçi Dilaverbey Mahallesi'nde Balıkpazarı Caddesi ile Gazipaşa Caddesi'ni kapsayan dört yapı adası ve Kentsel Sit Etkileşim-Geçiş Bölgesi'nde bulunan Kaledışı bölgelerde ise Babademirtaş Mahallesi Karanfiloğlu Caddesi ve Sabuni ve Talatpaşa Mahalleleri'nin kesiştiği Eski İstanbul Caddesi'nde; Kanatlı Köprü'den Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı'na kadar olan bölgelerin kentsel doku analizleri yapılmaktadır.

Altıncı bölümde, örneklem alanların eski kent dokularının korunmalarına yönelik öneriler geliştirilmektedir. Bu bölgede yeni yapılacak imar çalışmalarında, bu eski dokuların korunmaları için yeni ölçütler ve plan notları geliştirilmektedir.

Sonuç bölümünde ise yapılan tüm bu değerlendirme ve analizlerden elde edilen veriler ışığında, korumanın; dokusal boyutta ele alınması ile tarihi çevrenin sürdürülebileceğinin ve böylece korumanın devamlılığının mümkün olacağı vurgulanmaktadır.

1.2. Tezin Yöntemi

Öncelikle araştırma konusu ile ilgili; yapılmış olan bilimsel çalışmalar ve resmi kurumlardan alınan dökümanlar incelenmiştir. Bölge halkı ile birebir görüşmeler yapılmış ve çalışma alanı ile ilgili eski fotoğraf, resim ve kartpostallar temin edilmiştir.

Kentin farklı dönemlerine ait plan ve fotoğraf çalışmalarına, kent tarihi, Kaleiçi ve Kaledışı bölgeler hakkındaki bilgilere yerel tarih araştırmacılarının ve bu alan ile ilgili meslek mensuplarının kişisel arşivlerinden faydalanılmıştır. Ayrıca ülkemizin koruma mevzuatı incelenerek, yasal bir dayanağın oluşturulması sağlanmıştır.

Elde edilen veriler ışığında, bölgelerden üç örneklem alan seçilerek doku analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu üç örneklem alanın; Bölge Koruma Kurulu tarafından koruma altına alınmış yapılar işaretlenip; mevcut durumlarının fotoğraflama çalışmaları, doluluk-boşluk analizleri, kat adedi analizleri, fonksiyon analizleri, yapı fiziki durumu

analizleri, tescilli-tescile değer-yıkılmış tescilli yapı analizleri ve yollar-ulaşım ağı analizleri yapılarak bu alanların karakteri tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler; Koruma Amaçlı İmar Planı ve İmar Plan Notları'nın hükümleriyle entegre edilerek, yasal mevzuata dayanan yeni koruma önerileri ve plan notları geliştirilmiştir.

BÖLÜM 2

KENT VE KENTSEL DOKU KAVRAMI

İnsanlık tarihinde tarımsal devrim, neolitik çağda görülmektedir. Bu çağın M.Ö. 6800 yıllarına kadar uzandığı son zamanlarda yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır (Arseven, 1978). Çatalhöyük, bugün için tarihi bilinen en eski yerleşmedir. Bu büyük yerleşme; geniş avlular etrafında gelişmiş, dört köşe planlı oda kümelerinden meydana gelmiş kırsal bir köy yerleşimidir (Bektaş, 2016), (Şekil 2.1). M.Ö. 3000 yıllarında bronz üretiminin yaygın hale gelmesi ile Truva, Alacahöyük gibi Bronz Çağı Sitleri görülmektedir. Bronz çağının en ünlü merkezi Truva'dır. Küçük bir insan grubunun müstahkem merkezi olan bu yerleşmenin etrafı kalın taş duvarlarla çevrilidir (Mutlu, 2012).

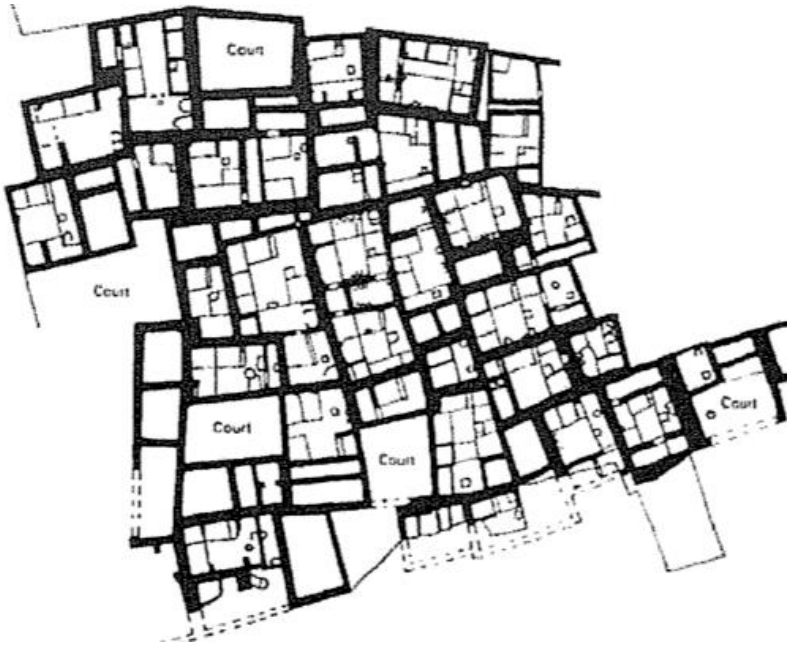

Şekil 2.1. Çatalhöyük Yerleşim Planı (Bektaş, 2016)

M.Ö. 1000 yıllarından sonra demir çağına girilmesi ile, Grek kültürünün öncüleri İyonyalılar, Anadolu'da yeni kentler kurmuşlardır. Bu kentler küçük tarımsal İyon yerleşmeleri ile başlamış ve oldukça büyük kolonilere dönüşmüştür (Akurgal, 2014).

Birbirine paralel ve birbirini dik kesen sokaklardan oluşan bir ızgara gibi dikdörtgen parçalar oluşturan yeni kent planlama sistemi Milet Kent Plancısı Hippodamos tarafından geliştirilmiştir (Hasol, 2016). Böylelikle bu kent planlama sistemi Roma İmparatorluğu'nun özellikle ordu merkezi, garnizon bir castrum (savunma kalesi) ve ordu mensuplarının kurduğu kolonilerde ve yeni kentlerinde uygulanmıştır (Şekil 2.2).

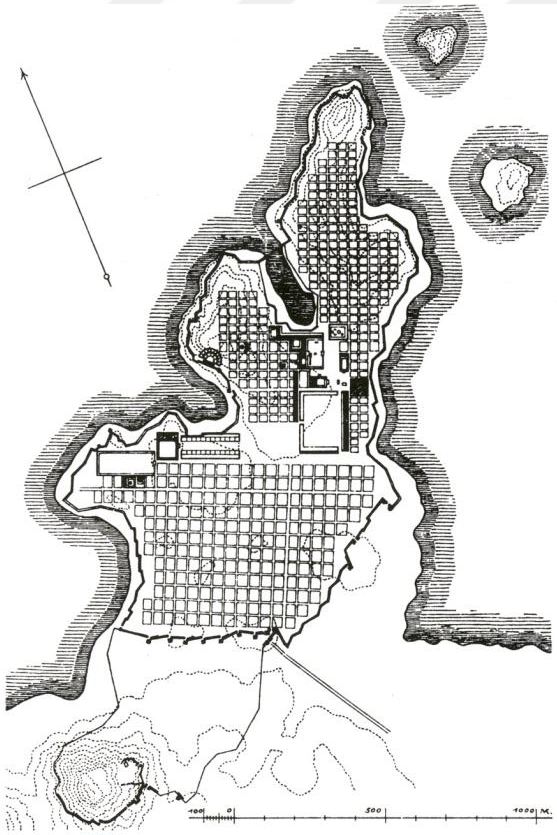

Şekil 2.2. Hippodamos'un Milet Izgara Kent Planı (Wycherley, 1993)

Roma çağı kentlerinde tiyatro, hamam, gymnasium, tapınak, bazilika, agora gibi çeşitli sosyal ve kültürel yapılar görülmektedir. Kentin, diğer önemli bir elemanı ise büyük tapınakların çevresinde yer alan kutsal alanlardır. Duvarlarla çevrili bu alanlara

“Temenos” adı verilmektedir. Bunlar; tapınaklar, sunaklar, hazine yapıları ve stoaları bünyesinde barındıran, bazen çok büyük alanlara yayılabilen yapı kompleksleridir (Mutlu, 2012).

Tarih boyunca gelişimlerini sürdüren kentler, genellikle tarım ağırlıklı bir ekonomiye sahip olmuştur. 1789 Fransız Devrimi’nden sonra ortaya çıkan endüstrileşme, kentlerin gelişimini de etkilemiştir. Bu durum, sanayi kentleri kavramını ortaya çıkararak, uygar bir kentleşmenin kökenlerini oluşturmuştur (Benevolo, 1981).

İlk sanayi kentlerinin görüldüğü İngiltere; XIII. yüzyılın ilk yarısında, kırsal bir ülke imajı vermektedir. Öyle ki; sanayi dahi kırsal alanlarda tesis edilmiştir. Demir madeni, odun kömürü ile işlendiği süre içerisinde fırınlar, ormanların kenarlarına kurulmuştur. Ancak demir, taşkömürü ile işlenmeye başlanınca yüksek fırınlar da maden bölgelerinde kurulmaya başlanmıştır. Sanayi bölgelerinin belli yerlerde toplanması, hızla gelişen yeni kentlerin doğuşuna yol açmış ya da var olan kentlerin kıyısına yerleşen sanayi alanları bu kentlerde aşırı bir nüfus artışına neden olmuştur (Benevolo, 1981).

Günümüz kentlerinde de durağan bir sistem özelliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte kentler, içerisinde birçok dinamiği barındırmaktadır. Kentsel ve kırsal hareketlilik sonucu fiziki mekanda da farklılaşmalar meydana gelmektedir.

Cansever’e göre; kent, “İnsanının yaşamına biçim amacıyla oluşturduğu en önemli, en büyük fiziki bir ürün olup, bu yaşamı yöneten ve çevreleyen bir yapı” olarak tanımlanmaktadır (Cansever, 2013).

Kahraman’a göre ise kent; “Sadece fiziksel çevre imajının değişimi ve mali yapılanmanın yeni bir biçime dönüşmesi anlamına gelmemektedir. Tüm bunların yanında kültürü, sosyal düzeni, yaşayış ve davranış biçimlerini, insanın düşünce yapısını derinden etkileyen bir süreç olarak da değerlendirilebilir” (Kahraman, 2000).

Kentsel yerleşme, belirli bir ayırt edici niteliği olan, büyüklüğü, ölçeği ne olursa olsun bölünmeyen ve sosyal bir bütün olarak işleyen, mahalli yönden tanınmış, bir ismi ve statüsü olan topluluklar olarak tanımlanabilmektedir. Bu nedenle kente, toplumsal yaşamın en yüksek ve en kaotik tipolojilerinin fiziki şekli olarak da bakılabilmektedir.

Kentin sosyal kavramı, onun fiziki yapılanmasının, sosyal ihtiyaçlara hizmet etmesi anlamını taşımakta ve sosyal olgulara öncelik vermektedir (Tekin, 1972).

Bir kentsel yerleşmede, beşeri ilişkilerin daha sık olduğu bir bağın bulunduğu ve çevreye uyum sağlayan ünitelerin (komşuluk-mahalle) olgusu göze çarpmaktadır. Bu ünite kompleksleri fiziki mekanda bir planlama birimi olarak meydana gelen kentsel dokuların oluşumunda büyük bir paya sahiptir (Cansever, 1994).

2.1. Kentsel Doku Kavramı

Kent bütününe bakıldığında; sosyo-ekonomik ve kültürel değerlere göre farklılaşan yaşam biçiminden, yoğunluktan, farklı kullanım amaçlarına yönelik değerlerden, topoğrafyadan v.b. nedenlerden kaynaklanan; belirli bir boyutsal bütünlüğe sahip farklı fiziksel biçimlenişler görülebilmektedir. Bu fiziki şekillenmeler kentsel dokular olarak tanımlanmaktadır (Çakır, 2006).

Her kentin fiziksel bir yapısı vardır. Ancak bu fiziki yapının ilişkilenmesi, şekillenmesi ve oluşumu farklılık göstermektedir. Kentlerin farklı dokularda olması; farklı değerlere sahip insanlar ve farklı değişik fiziksel çevrelerden kaynaklanmaktadır (Rapoport, 1969).

Kentsel yerleşmenin birincil boyutu olan mahalle ölçeğinde sosyal olguları analiz ederken, ailelerin kaçınılmaz olan insani bağlarla bir sistem oluşturdukları görülmektedir. Bu yapıya özellikle konut alanlarında, "Komşuluk Bağları" adı verilmektedir. Bu bağlar, komşuluk geleneklerine ve göreneklerine göre gelişip devam etmektedir (Gölçük, 2007).

Bir yerleşme birimi, belirli komşuluk halkalarının birbirine katkısıyla oluşan bir zincir olarak tanımlanabilmektedir. Kentsel yerleşmeyi meydana getiren sosyal olguların özünde aile kavramının olması kentsel doku kavramını getirmektedir (Bektaş, 2018).

Rapoport; "Kentsel biçimlenmede, fiziki çevre verileri kadar, kültürel verilerin de etken olduğunu" belirtmektedir. Bunun yanı sıra kentsel dokunun en küçük birimi

olan konut formunu etkileyen etmenler (ihtiyaçlar, aile kavramı, kadının pozisyonu, mahremiyet, konutun içe veya dışa dönük olması), daha büyük ölçekte de kent dokusunu etkilemektedir (Rapoport, 1969).

Günümüz kentleşmesinde, ülkemizin çeşitli bölge ve yörelerinde iklim ve arazi yapısının, hiçbir tarihi, kültürel değer ve farklılık gözetilmeden, insanların plansızca, tekdüze bir yapılaşma istilası yarattığını gözlemlemek ne yazık ki kaçınılmazdır. Her kentin bir dokusu, kimliği ve karakteri bulunmaktadır. Çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmış insanların; geldikleri yere kendi kültürlerini, yaşam tarzlarını empoze etmek yerine, o kentin kültürünü benimseyip, uyum sağlamaları hem sosyal dokunun devamı hem de fiziki dokunun korunması açısından oldukça önemlidir.

Düşük gelir gruplarının oluşturduğu, sosyo-ekonomik yapının daha az gelişmiş olduğu kapalı toplumlardan, bireylerin birbirilerini kontrol etmediği, açık toplumların oluştuğu kentsel alanlara geçişte önemli bir etken de toplum-çevre uyuşmazlığıdır. Yapı stoklarının fiziksel konumları (fonksiyonel eskime, yapı değer ve nitelikleri) ile birey veya ailelerin yapısal değişmeleri daha iyi çevre ve sosyal mekan (prestij bölgeleri) edinmelerine neden olmaktadır (Gürel, 1974).

Kent planlaması; kentin çeşitli yönleriyle analizi bakımından, gerekli yansımaları verebilmesi adına kentsel dokuların tanımlanarak, etüt ve çalışmaların yürütülmesi ile kavranabilmektedir. Bu nedenle kentsel dokularda boyutsal bütünlük, bir mahallenin sınırları ile belirlenebilmekte ve ortak özelliklerin yansımalarına göre de genişleyebilmektedir. Kentsel dokuları oluşturan fiziki etkenlerin mekânsal dağılımında somut bir sınır verdiği söylenmektedir (Ersoy, 2012).

Kentsel dokular, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının fiziki faktörlerle mekanda bütünleşmesi olayıdır. Kentsel dokular, belirli bir boyutsal bütünlüğe sahip, sosyal olguların düzenlediği, fiziksel organizasyonun bir planlama birimidir (Kahraman, 2000).

Kaya ve Bölen'e göre, "Kentsel doku; zaman süzgeci içerisinde, devinen ve değişen dinamik bir forma sahiptir. Her yerleşmenin bu devinim süreciyle oluşan kendine has morfolojik yapısı ve doku karakterinin olması, dokunun formal

niteliklerinden bağımsız olan birtakım ilkelerin, sistemin işleyiş ve düzeninde etkin olduğunu belirtmektedir. Değişim sürecinde doku karakteriyle uyuşmayan ve doğru olmayan müdahaleler dokunun kendine özgü kimliğini bozmaktadır. Böyle, geleneksel tekniklerle analizi zor olan doku karakterinin ve dokuya müdahale etkilerinin incelenmesi, mekânsal organizasyonun işleyişini anlamaya imkan sağlarken, biçim yerine dokunun mekânsal organizasyonunu değerlendirme yaklaşımı ile farklı dokulara sahip yerleşmelerin karşılaştırılmasına da imkan tanımaktadır" (Kaya & Bölen, 2011).

2.2. Kentsel Dokuların Tipolojik Olarak Sınıflandırılması

Kent bütününe bakıldığında, fiziki mekanda yapılanma veya toplumsal alanda değişme gibi bazı farklılıklar gösterdiği gözlenmektedir. Bu farklılıkların fiziki alandaki karşılığı kentsel doku olarak ifade etmektedir. Bunlar;

a) Eski ve Geleneksel karakterli kentsel dokular,
b) Yeni imar düzenlerinin oluşturduğu kentsel dokular,
c) Plan dışı gelişim içerisindeki kentsel dokular,
d) Karışık özellik gösteren kentsel dokular olarak incelemek mümkündür (Kahraman, 2000).

Bu çalışmada; Eski ve geleneksel karakterli kentsel dokular başlığında, gridal ve organik doku tipolojisi incelenmektedir.

a) Eski ve Geleneksel Karakterli Kentsel Dokular:

Farklı zaman dilimlerinde, insan topluluklarının örgütlenme, üretim-tüketim, ilişkileri ve teknolojik yapılarına, diğer bir deyişle toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlı olarak farklı yerleşme tipleri oluşturdukları bilinmektedir (Çakır, 2006).

Eski ve geleneksel karakterli kentsel dokular, tarihsel zaman süreci içerisinde oluşan, o yere ait, mekânsal, anlamsal ve kültürel özellikleri olan somut ve soyut

değerler bütünüdür (Uğur, 2004). Bu dokular aynı zamanda geçmişin tarih ve kültürel değerlerini yansıtmaları nedeni ile taşınmaz tabiat ve kültür varlıklarıdır.

Bu dokuyu dört başlık altında toplamak mümkündür (Çizelge 2.1). Bunlar;

1. Grid sistem-Izgara (geometrik) kent dokusu: Bu doku tipine tarihin birçok döneminde rastlanmaktadır. Farklı uygarlıklarda bu kent dokusunun, değişik yorumları ile karşılaşmak mümkündür. Dokudaki geometrik oluşumun arkasında, sosyal gereksinimler kadar ekonomik nedenler de bulunmaktadır. Bunlar, uygulamada kolaylık, karışıklıkları en aza indirgeyen eşit bölünme, eşitlikçi bir toplum yapısını güçlendirmek gibi nedenlerdir (Aktüre, 1992).

2. Organik-Eğrisel (geometrik olmayan) kent dokusu: Dokuda, bir eğrisellik bulunmaktadır. Bu eğrisellik, tarımsal düzenin, toprakla ilişkinin sonucu, doğal şartlar nedeni ile oluşan bir biçimlenme olduğu kadar savunma gereğinden de oluşmaktadır. Bu dokuya genellikle ortaçağ ve Osmanlı kentlerinde rastlanmaktadır (Kahraman, 1991). Organik doku kenti içerisinde kapalı bir formdadır. Bu doku tipinin oluşumunda toplumun sosyo-kültürel yapısının, dönemin mülkiyet yasalarının ve vakıfların önemli bir etkisi vardır (Aktüre, 1985).

3. Işınsal-Radyal (tek bir merkezden dağılan) kent dokusu: Bu dokudaki planlama ilkelerinde, rüzgar ve cadde ilişkisine bağlı olarak savunma etkeni genel karakteri belirlemektedir. Saray ve yönetim binaları kentin odak noktasını oluşturmakta ve kent bu odaktan ışınsal dağılımlar ile gelişim göstermektedir. Kent merkezi tüm sosyal etkinliklerin çekim ve cazibe merkezi konumundadır (Kahraman, 1991).

4. Karma Doku: Bazı durumlar, kentin şekillenmesinde birtakım farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bunlar tarihsel sürece bağlı olarak, farklı kültürlerin farklı zamanlarda gereksinimlerine bağlı olarak kent bütünü içerisinde oluşturdukları dokulardır. Örneğin Edirne kenti, gridal (Kaleiçi) ve organik doku (Kaledışı Osmanlı dönemi) özelliklerini bir arada yansıtmaktadır (Çakır, 2006).

Çizelge 2.1. Eski ve Geleneksel Karakterli Kentsel Dokular (Çakır, 2006)

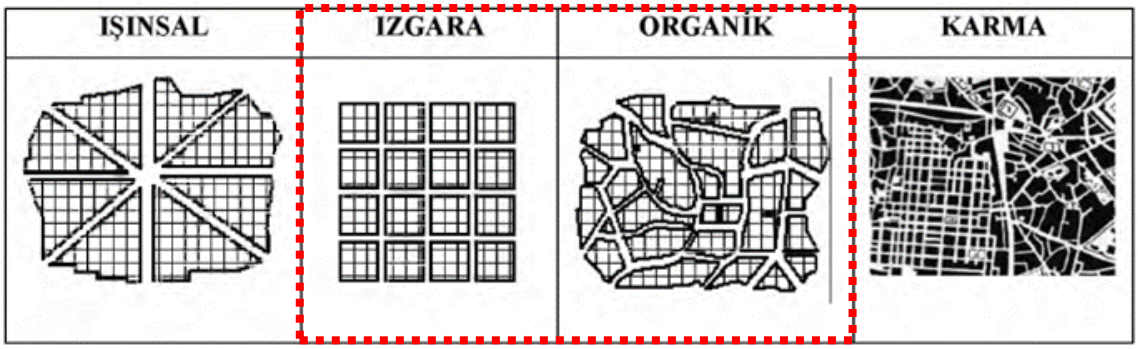

Kentsel dokular, biçimleri ve oluşturdukları geometri sonucu farklı tipolojilere göre sınıflandırılmaktadır. Marshall, kentsel doku tipolojilerini şematik olarak (A,B,C,D tipi doku) dört grupta ele almaktadır (Şekil 2.3), (Marshall, 2005).

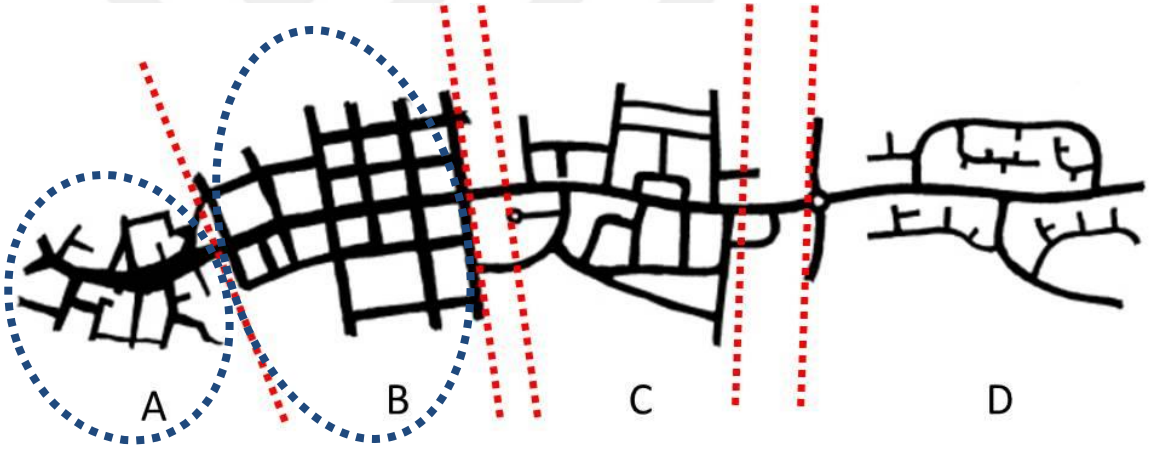

Şekil 2.3. Kentsel Doku Tipolojileri (Marshall, 2005)

-A tipi doku (Organik Düzen): Tarihi kent merkezlerinin tipik doku şemasıdır. Organik bir ağa sahiptir. Eski kent (Altstadt) ifadesini belirten bir şekilde bu dokuya A tipi denilmektedir. Bu tip şemalara sahip yerleşmelerde genellikle yol hatlarındaki cılızlık ve ışınsal formun gelişemediği görülmektedir.

-B tipi doku (Gridal Düzen): Yeni düzenlenen, mevcuda ek olarak yapılan ya da eski kent yerleşmelerinde rastlanan tipik doku şemasıdır. Roma kenti ızgara kent planı formudur. Dörtyol şeklinde kavşak noktaları ve iki cepheye sahip yapılar bu ızgara örgü sisteminin ana özellikleridir.

-C tipi doku (Açılı Düzen): Genel olarak yerleşmelerde en çok rastlanan doku tipidir. Ana akstan iki yana ayrılmış olarak görülür. Daha çok merkeze yakın banliyö yerleşmelerinde görülmektedir.

-D tipi doku (Lineer Düzen): Genellikle yapılar arasında sınıfsal bir ayrımın olduğu, farklı dallarla ayrılmış yenilikçi bir doku tipidir.

Trancik ise kentsel doku tipolojilerini şematik olarak altı grupta ele almaktadır (Çizelge 2.2), (Trancik, 1986).

Çizelge 2.2. Kentsel Doku Tipolojileri (Trancik, 1986)

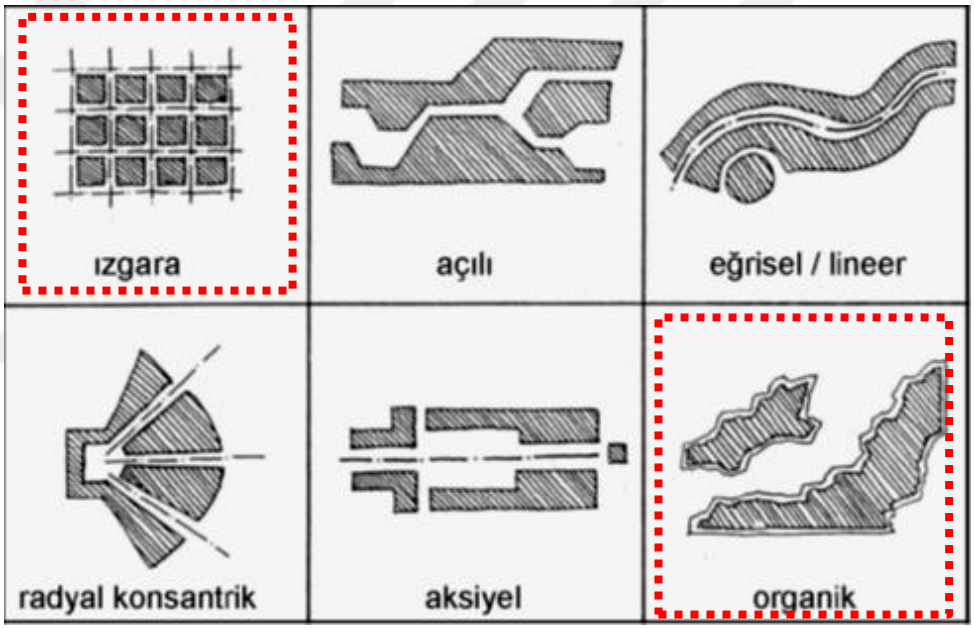

Eski ve geleneksel karakterli kentsel dokular, günümüz kentlerinin öncülü yani tarihi oluşum çekirdeği niteliğindedir. Bu dokuların bütünüyle korunması ve yaşatılması kent karakterinin tanımlanması açısından oldukça önemlidir. Bu durum ancak iyi işleyen yasal bir düzenleme ve denetim mekanizması ile sağlanabilecektir.

BÖLÜM 3

KORUMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Koruma, çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. “Eski” ve “Yeni” arasında kurulması, kurgulanması zor bir sentez olarak tanımlanan koruma kavramının yansımalarının; hem mekânsal (anıtsal yapı, tekil yapı, doku, kentsel mekan) hem de sosyal (ekonomik, demografik, kültürel) boyutta görülmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir. Başka bir ifade ile çok boyutluluk; kültür ve tabiat varlıklarının korunması denildiğinde akla, hem hukuki hem de fiziki korumanın gelmesi şeklinde kendini göstermektedir (Sancakdar, 2012).

Koruma kavramının çok boyutlu olmasının yanında bu kavram ile beraber anılan diğer kavramlar da bulunmaktadır. Örneğin, “geliştirme” ve “değerlendirme” kelimelerinin koruma kelimesi ile bütünleştiği, bu konuda uzmanlık ve ihtisas alanlarının ortaya çıktığı, ölçütler tespit edildiği, hukuki düzenlemeler ve örgütler meydana getirdiği belirtilmektedir (Kaplanoğlu, 2005). Ayrıca korumanın, sadece mevcudu muhafaza etmek anlamına gelmediği, kültürel mirasın etkili bir şekilde kullanılarak değerlendirilmesinin koruma kavramının bir parçası olduğunun vurgulanması gerekmektedir.

Bir toplumun yerleşik olması durumu, çevresini oluşturan değerler bütününe katkıda bulunması ve o değerleri öz değerleri olarak görmesiyle mümkündür. Tüm bu değerlerin, doğru ve akılcı bir biçimde tespiti ve nesnel metodlarla değerlendirilmesi, o toplumun geleceğe daha emin adımlarla ilerlemesine imkan sağlayacaktır (Tapan, 2014).

Koruma düşüncesi, insanın bugününün ve geleceğinin sorumluluğunu üstlenmesi anlamına gelmektedir. Dünü, geçmişi, var olanı, var olmuşu dondurmak,

saklamak, çağın insanı için yaşayamaz hale getirmek, koruma anlamına gelmemektedir. Koruma ancak, yaşatarak bir anlam ifade etmektedir (Bektaş, 2012).

Farklı dönemlerdeki her toplumun oluşturduğu fiziki mekanlar, o toplumun kültürel yapısının bir maddi kalıntısını oluşturmakta; bir sonraki evre için bu kalıntı nicelik açısından tüm eskimeyi de içermekte ve insanoğlunun kültürel evriminin birer parçası olması nedeniyle de tarihi bir nitelik kazanmaktadır (Aysu, 1977).

3.1. Ülkemizde Koruma Düşüncesinin Gelişim Süreci ve Hukuki Boyutu

Cumhuriyet öncesinde koruma olgusundan söz edebilmek mümkündür. Madran, Osmanlı toplumunda kültür varlıklarının korunması ile ilgili en önemli kurumsallaşmanın, vakıflar olduğunu belirtmektedir. Bu kurumlar yapıların tamirat ve onarımlarını belirli periyotlarda bir hiyerarşi içerisinde yürütmektedir. Bununla birlikte koruma adı altında yapılan tüm faaliyetlerde çeşitli finansal kaynakların var olduğu belirtilmektedir. Bunların en aktifi de vakıf kaynaklarıdır. Bu alandaki uygulamalarda yetişmiş meslek adamlarının, yapı ustalarının katkısı ve sorumluluğu oldukça önemlidir. Bakım ve onarım hizmetlerini devamlı yürüten ve meremmetçi (tamirat ve onarım işi ile uğraşan kişiler) olarak anılan kişilerle, su yolcusu, hamamcı ve kaldırımcı gibi özel branşlara ayrılmış meslek grupları da hizmet vermişlerdir (Madran, 1996).

Ülkemizde eski eserlerin korunması gerektiği görüşü, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendisini gösteren kentleşmenin ve imar hareketlerinin sebep olduğu eski kent parçalarının tahribi olgusunun yaygınlaşması ile ivme kazanmıştır (Kahraman, 2000).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde yaşanan gelişmelere paralel olarak; koruma adına özellikle Avrupa'da birçok atılımlar ve kararlar alınmıştır. 1957 yılındaki Paris Kongresi sonucunda alınan kararlarla, "Kent İçindeki Tek Anıt" kavramından, "Anıt Olarak Kent" kavramına doğru bir gelişme başlamış olup, tek yapı olarak korumanın bir anlam içermediğine, çevresiyle birlikte korumanın bir değer ifade ettiği yönünde bir kabul sürecine gidilmiştir. Aynı zamanda "Bütünleşik Koruma" olarak tanımlanacak olan bu kavramın temelleri yine bu kongrede atılmıştır. Kültür

varlıklarının korunması anlayışının tek yapı ölçeğinden, kentsel alan ölçeğine gidilerek, kademe atlayan bu gelişime paralel olarak, 1950'lerden itibaren tarihi alanlara ve kentsel mekanlara yönelik birçok çalışma üzerinde durulmuştur. Yine bu kongreden çıkan kararlar, Fransa'da Malraux Kanunu olarak bilinen kentsel sit alanlarının korunması ile ilgili yasal düzenlemelerin temel taşlarını oluşturmuştur (Tiryaki, 2014).

Mayıs 1964'te yürürlüğe giren Venedik Tüzüğü'nde; "Tarihi kültür varlığı kavramı yalnız bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsamaktadır." ifadesi yer almaktadır (URL 1). Bu ifade ile yapıyı bireysel olarak değil, dokusuyla birlikte korunması gerekliliği vurgulanmaktadır.

1975 yılı, Avrupa Mimarlık Mirası yılı ilan edilerek; Hollanda'nın Amsterdam kentinde kabul edilen bildirgede; Paris Kongresi'nin, "bütünleşik koruma" anlayışını yineleyerek, kentsel koruma anlayışını ön plana çıkarmıştır. Buna göre; "Mimari miras tek yapı değildir; dokuyu, kenti ve çevresini kapsar. Mimari koruma tek başına bir çalışma değil, büyük ölçekte kent ve bölgenin planlamasının bir parçası olarak kabul edilmelidir." ifadesi yer almaktadır (URL 2).

Ülkemizde 1917'de kurulan Muhafaza-ı Asar-ı Atika Encümeni'nden sonra Cumhuriyet döneminde 1951'e kadar kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili kanunen bir kuruma rastlanmamaktadır. 1951 yılında 5805 sayılı kanun ile "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" kurulmuştur. Bu kurul, koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale şekillerini belirlemek, bununla birlikte; rölöve, restütisyon, restorasyon projelerinin değerlendirilmesi ve karar verilmesi gibi misyonları üstlenmiştir. Kurulun çalışmalarına yönelik, ilki 1952'de, diğerleri de 1959 ve 1962'de olmak üzere, Gayrimenkul Eski Eserler Yüksek Kurulu yönetmelikleri hazırlanmıştır (Tapan, 2014), (Çizelge 3.3, 3.4).

1973'te 1710 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, Cumhuriyet döneminde eski eserlere yönelik çıkarılmış ilk kanundur. Kültür ve doğa varlıklarının korunması ve değerlendirilmesine ilişkin çağdaş yaklaşımları kapsamaktadır. Bu kanun ile birlikte koruma olgusu, bir çevre bütünlüğü içinde kendi dokusuyla birlikte ele alınmıştır (Tütengiz, 1995).

Ülkemiz; 1964 Venedik Tüzüğü, 1965 Avrupa Konseyi, Barselona Sempozyumu, Avrupa Mirasının Korunması Sözleşmesi, Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi gibi faaliyetlere de katkıda bulunmuştur. Ayrıca 1965'te UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından kurulan ICOMOS'a (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) üye olmuş, uluslararası toplantı ve sözleşmelerde alınan önemli kararları kabul ederek, ilke olarak benimsemiştir. Alınan kararlara göre:

-Kültür varlıklarının sistematik bir şekilde envanterlerinin çıkarılması,

-Kültür varlıklarının önemi hakkında toplumun bilinçlendirilmesi,

-Kültür varlıklarının tek yapı özelinde değil, bütünleşik çevreleri, dokuları ile birlikte korunmaları,

-"Sit" kavramı ve beraberindeki değerler ile kentsel bölgelerin korunmaları,

-Koruma konusunda alınan ve kabul edilen evrensel ilke ve yaklaşımların benimsenmesi, kabul edilmiştir (Tapan, 2014).

1974 yılında Gayrimenkul Eski Eserler Yüksek Kurulu Yönetmeliği tekrar yenilenmiş ve 1983'te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile, taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımlar, çeşitli uluslararası ve ulusal konferanslarda karara bağlanan koruma kararları doğrultusunda yeniden geliştirilmiş ve korumanın planlama ile ilişkisi netliğe kavuşturulmuştur. Bu yasaya 1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı kanun ile birtakım değişiklikler yapılmış ve 1989 yılında da Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulu Yönetmeliği yeniden yürürlüğe girmiştir (Kejanlı, Akın v.d., 2003).

2863 sayılı kanunda; "Koruma faaliyetlerinin kapsamı tekil yapı ölçeğinden; doku bütününde, kentsel çevre boyutuna geçmiş, 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tek yapı ve dokusal koruma ile ilgili ayrıntılı tanımlamalara da yer verilmiştir. Bununla beraber sit alanlarının kentsel ölçekteki bir planla korunacağı vurgulanmış olup bu planın da "Koruma Amaçlı İmar Planı" olacağı ifade edilmiştir. Kanunun 6. maddesi ve buna bağlı olarak 7. ve 8. maddesi, tek yapı ölçeğindeki eserlerin konularını kapsarken, 6. madde ve ilke kararları ile 17. madde de sitlerle ilgili konuları kapsamıştır. Bu yasalarla bağlantılı olarak bugün ülkemizde bir kentsel sitin koruma ve uygulama çalışmaları, Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma

Kurulları, yerel yönetimler, planlamacı ya da planlama grubu ve halkın birbirileriyle dolaylı ya da dolaysız ilişkileriyle yapılmaktadır." denilmektedir. (2863 Sayılı K.V.T.V.K. Kanunu)

Ülkemizde koruma kavramının tek anıt korumasından başlayarak kentsel alan korumasına ulaşması uzun bir sürece yayılırken, günümüzde uluslararası koruma modellerine uygun bir norma ulaşması, bundan 15 yıl öncesinde 14.07.2004 tarihinde çıkarılan 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yasa ile, bugüne kadar sözü edilmemiş yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar oluşturulmuş, koruma planlaması içinde eylem alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu kanun ile ülkemiz koruma çalışmalarında bir ivme kazanmış, "Katılımcı Alan Yönetimi Modeli" ile yeni kaynak imkanı sağlanması, örgütlenme modelleri üretmesi, kullanıcı katılımı sağlanarak sürdürülebilir bir yönetim modeli etmeye çalışması açısından bugüne kadar çıkarılan koruma yasalarından ayrılmakta ve uluslararası normlara uygun bir korumayı sağlayıcı nitelikte görülmektedir.

Çizelge 3.3. Kronolojik Olarak Ülkemizde Korumanın Yasal Süreci-1 (URL 3)

SIRA	YASAL DÜZENLEME ve İLGİLİ KURUM:	YILI:	ÖNEMİ:
1.	EBNİYE NİZAMNAMESİ	1848	Koruma alanında yapılan ilk düzenlemelerdir.
2.	ARAZİ KANUNNAMESİ	1858	"
3.	TÜRUK ve EBNİYE NİZAMNAMESİ	1864	"
4.	I. ASAR-I ATİKA NİZAMNAMESİ	1869	Arkeolojik kazılara ve buluntulara yöneliktir.
5.	II. ASAR-I ATİKA NİZAMNAMESİ	1884	Tarihi eserlerin tanımlanması.
6.	III. ASAR-I ATİKA NİZAMNAMESİ	1906	Koruma'nın temel ilkelerini oluşturmuştur.
7.	MUHAFAZA-İ ABİDAT NİZAMNAMESİ	1912	Cezai yaptırımlar getirilmiştir.
8.	ESKİ ANITLARI KORUMA KURULU	1917	Tarihi eserler belgelenmiş ve yapılacak müdahaleler gözetim altına alınmıştır.
9.	ESKİ ESERLERİ KORUMA ENCÜMENİ	1923	Cumhuriyet sonrasında, korumayı denetleyen ve karar denetim mekanizması olan ilk kurumdur.
10.	EVKAF ve ŞERİYE VEKALETİ	1924	Osmanlı'dan devralınan vakıfları koruma altına alan ilk kurumdur.
11.	2290 SAYILI BELEDİYE YAPI ve YOLLAR KANUNU	1933	Belediyelerin yapılaşma ve yol düzenlemeleri adına kararlar aldığı düzenlemelerdir.
12.	2722 SAYILI BELEDİYELER İSTİMLAK KANUNU	1934	Belediyelerin kamulaştırma çalışmaları yaptığı düzenlemeleri içerir.

Çizelge 3.4. Kronolojik Olarak Ülkemizde Korumanın Yasal Süreci-2 (URL 3)

SIRA	YASAL DÜZENLEME ve İLGİLİ KURUM:	YILI:	ÖNEMİ:
13.	2763 SAYILI BELEDİYELER İMAR HEYETİ	1935	Bir denetim heyeti kurulmuştur.
14.	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1936	Tüm vakıf eserlerini koruma altına almıştır.
15.	5805 SAYILI GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR YÜKSEK KURULU (G.E.E.A.Y.K.)	1951	Korumayı denetleyen ve kontrol eden bir kurumdur.
16.	6235 SAYILI TÜRK MÜHENDİS ve MİMAR ODALARI BİR. (T.M.M.O.B.)	1954	Meslek odalarının kurulması ile koruma alanındaki etkinliği artmıştır.
17.	6785 SAYILI İMAR KANUNU	1956	İmar faaliyetlerindeki yeni düzenlemeleri içerir.
18.	ESKİ ESERLER KANUNU	1973	Eski eserlerin korunmasındaki ilk adımdır.
19.	I.C.O.M.O.S. TÜRKİYE KOMİTESİ	1974	Atina, Venedik, Amsterdam sözleşmeleri T.B.M.M. kararı ile yasalaşmıştır.
20.	G.E.E.A.Y.K. 8891 SAYILI KARARI	1976	Kentsel sit kavramı ortaya çıkmıştır.
21.	2863 SAYILI KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU	1983	Kentsel sit alanlarında planlı koruma kavramı getirilmiştir.
22.	5226 SAYILI KARARLA KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU'NA EKLEMELER YAPILMIŞTIR.	2004	Alan yönetimi kavramı ortaya çıkmıştır.

3.2. Sit - Kentsel Sit Kavramı ve Koruma Amaçlı İmar Planı

Hem teknik terminolojide bulunan hem de hukuksal bir kavram olan "sit" kavramı, Türkçemize Fransızca'dan girmiş ve "tarih öncesinden bugüne değin farklı dönemlerin ve uygarlıkların kültür değerlerini simgeleyen eser ya da kalıntı" olarak tanımlanmaktadır (URL 4). Ancak sit; eser/anıt ölçeğinde korumadan ziyade daha kapsamlı bölgesel, dokusal korumayı da ifade etmektedir.

Koruma mevzuatımızda sit kavramına, hem 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nda hem de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer verilmektedir. Halen yürürlükte bulunan 2863 sayılı Kanun'da sit; "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup; yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve mimari özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş ve önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gereken alanlar" olarak tanımlanmaktadır (Gök, 2017). Kanunda yer alan bu tanımlamadan sit kavramının, bölgesel bir koruma gerektirdiğini, sadece tek bir kültür ya da tabiat varlığının korunması yerine, sit alanları içerisinde kalan varlıkların tümünün korunmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Böylelikle sit alanının ilanı ile birlikte, bu doku içinde yer alan tescilli eser niteliğinde olsun ya da olmasın tüm taşınmazlar, kültür ve tabiat varlıklarını koruma mevzuatına tabi duruma gelmektedir.

Tapan'a göre; "Korumanın, sadece parsel ölçeğinde olmaması gerektiği, bir kentin belli bir bölgesinin yapı dokusuyla, yol düzeniyle, sokak kaplamalarıyla, çatı tipleriyle bir bütün olarak gelecek kuşaklara aktarmak üzere korunması "kentsel sit" kavramının getirdiği bir anlayıştır. Bu bölgelerdeki yapılaşmanın, tarihi kent dokusunun özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerekliliğini anlatmaktadır" (Tapan, 2014, s. 51).

Ahunbay'a göre; "Kentsel sitler eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar olup bu yörelerin sadece konut alanlarıyla değil, ticaret alanları, geleneksel el sanatlarının yer aldığı sanayi bölgeleriyle de önemli kent tarihi verilerini yaşatmaktadır…" (Ahunbay, 2016).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda; "Sit kavramına yönelik genel bir tanımlamaya yer verilmekte ancak doğal sit alanı dışında, sit türlerine ilişkin herhangi bir tanımlamaya yer verilmemektedir. Her sit türü için, ayrı bir tanımlama yapılarak, kullanma koşullarının detaylı bir biçimde açıklanması kanun yapma tekniğine de pek uygun olmayacağından dolayı, sit türlerine ilişkin tanımlara ve kullanım koşullarına yönetmelik ve ilke kararlarında yer verilmiştir (2863 Sayılı Kanun).

Kentsel sit; "Devirlerin sosyal, ekonomik, mimari, tarihi, yerel, estetik ve sanat özelliklerini yansıtan, korunması gerekli kültür varlıklarının gerek yoğunluk, gerekse mimari ve tarihi bütünlük gösterdiği korunması ve değerlendirilmesi gerekli kentsel bölgeler" olarak tanımlanmaktadır (Varuy, 1988).

Kentsel sit alanı ise; "Mimari, mahalli, estetik ve sanat değeri bulunan ve iç içe bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmelerin ait oldukları dönemin yaşam biçimini ileriki kuşaklara aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının birlikte bulundukları alan" şeklinde tanımlanmaktadır (İlgili Yönetmelik R.G. Sayı: 28232).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak, bir yerin kentsel sit alanı olarak ilan edilebilmesi için o mekanda bir arada korunmaya değer birden fazla yapı, kalıntı, kent dokularının bulunması gerekmektedir. Bu şekilde kentsel sit alanı ilan edilerek, koruma altına alınan alandaki kültür varlıkları tek bir bütünün parçaları halinde değerlendirilmekte ve tamamına yönelik olarak koruma önlemleri alınmaktadır.

"Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramı son yirmi beş yıldır imar mevzuatı ve kentsel koruma literatüründe yer alan bir kavramdır (Tapan, 2014). Hangi türden olursa olsun, bir sit alanında uygulanan imar planı, "Koruma Amaçlı İmar Planı" olarak tanımlanmaktadır. Planlama sürecinde, sit niteliğinin özelliğine göre imar planlarından farklı teknikler uygulanacağı gibi, planla ilgili raporlarında yine sit özelliklerine göre hazırlanması zorunlu bulunmaktadır. Özellikle kentsel sitlerde yer alan kentsel altyapının korunması, yoğunluk artışının kentsel sitte bulunan yapı stoku ile orantılı olması gibi planlama kriterleri ve sit sınırı dışındaki etkileşim-geçiş sahasının da koruma amaçlı imar planı kapsamında değerlendirilmesi, plan hazırlık evresindeki

önemli hususlardandır. Sit alanı olarak ilan edilmiş bir alanda, başka bir nitelik aramaksızın koruma amaçlı imar planının orada uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Ancak sit alanı dışında kalmakla birlikte, koruma amaçlı imar planı kapsamında yer alan, bu planda öngörülen hükümlerin uygulandığı alanlar da bulunmaktadır. Etkileşim-Geçiş sahası olarak da adlandırılan bu alanlar; "Korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleri ile bütünlük gösteren, daha önceden sit alan sınırı içindeyken bu sınırın dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları v.b.'nin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, sitleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken alanlar" olarak tanımlanmaktadır (2863 Sayılı Kanun, m.3/a-16).

İmar planlarında koruma konusunun planlama kriterlerinin başında gelmesi gerekmektedir. Sit alanı dışında kalan alanlara ait imar planlarında birçok tescilli yapı korunması gerekli yapılar olarak tespit edilmişse de, yanında, önünde ya da arkasındaki yapılara verilen imar hakları, tescilli yapıların da sağlıklı bir şekilde korunmasına imkan vermeyebilmektedir. Bu soruna örnek olarak, gabariyi aşan çok katlı yapılarla birlikte, bu tescilli yapıların kaybolması verilebilir. İmar planlarının, korumayı planlayan bir amacın ürünü olması gerekmektedir. Her imar planı, "koruma amaçlı imar planı" niteliğinde olmalıdır. Kentsel sit alanı içerisinde yer alan tescilli kültür varlığı olarak belirlenmiş yapıların, hem esaslı onarımları için hem de koruma amaçlı imar planı doğrultusunda hazırlanacak projelerin hayata geçebilmesi için koruma bölge kurulunun onayı gerekmektedir. Tapan, ülkemizdeki koruma yasa ve yönetmeliklerinin uygulamasının, yaptırımının ne yazık ki yeterli seviyede olmadığını belirtmektedir (Tapan, 2014).

Kanun ve yönetmelikler ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun düzenlediği koruma ilke kararlarının uygulanmasının her zaman gerçekleşmediği gözlemlenmektedir. Koruma ile ilgili bu yasa ve yönetmeliklerin gözden geçirilip, güncellenmesi gerekliliğinin kaçınılmaz bir durum olduğu gözlenmektedir. Ele alınan tüm yasal düzenlemeler, bir hukuk devleti olarak koruma konusunun temelini oluşturmaktadır. Eski kent dokuları, yapılan bu yasal yaptırımlar ve iyi bir denetim mekanizması ile varlığını sürdürebilecektir.

Ülkemizin tarihi kentleri arasında önemli bir yeri olan Edirne kenti özelinde bakıldığında, farklı eski doku örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kentin eski yerleşim dokuları üzerinde (Gridal-Kaleiçi, Organik-Kaledışı) oluşum ve gelişim sürecinin analiz edilerek, koruma mevzuatında atılan ve atılacak olan bu hukuki adımlarla sorunların çözülmesi noktasında bir dayanak oluşturacaktır.

BÖLÜM 4

EDİRNE ESKİ KENT DOKUSU

Eyice'ye göre; "Daha eski bir yerleşim yerinin üzerinde Roma İmparatorluğu zamanında kurulan Edirne'nin ilk ismi olan Hadrianopolis (Hadrian'ın Kenti), Türkler tarafından fethedilinceye kadar geçen süre içinde hareketli bir tarih süreci geçirmiştir. Edirne kenti, modern tarih biliminin Bizans devleti olarak isimlendirdiği Doğu Roma İmparatorluğu'nun da önemli bir cazibe merkezi olmuştur" (Eyice, 1993, s. 37).

Yapılan araştırmalara göre; kent ve çevresindeki ilk yerleşmelerin, M.Ö. V. yy. da Trak kollarından Odrys'ler tarafından kurulan ve belirli süreler için konaklanan küçük yerleşmeler olduğu tespit edilmiştir (Peremeci, 1940). M.Ö. 168 yılında Roma hakimiyeti altına giren kentin ilk yerleşim düzenine, M.S. II. yy. da rastlanmaktadır (Mansel, 1993), (Şekil 4.4).

Emecen'e göre; "Roma hakimiyeti döneminde İmparator Diocletianus zamanından (284-305) başlayarak bu alanda kurulan Haemimontus Eyaleti'nin başkenti olan Edirne'nin adı özellikle askeri olaylar nedeniyle geçmektedir" (Emecen, 1998, s. 50). Bu dönemde kent; etrafı surlarla çevrelenmiş bir Roma ordugahı (Castrum) olarak gridal bir planlama ile düzenlenmiştir. Daha sonra Bizans hakimiyeti altına girmiş ve ortaçağ boyunca Kaleiçi'nde varlığını sürdürmüştür. Kaledışı'daki yerleşim alanları ise; kentin 1361 yılında Osmanlı'nın fethiyle organik formda genişlemeye başlamıştır (Şekil 4.4). 1905 (Harik-i Kebir) Büyük Kaleiçi Yangının'dan sonra net bir gridal formda (geometrik) oluşum içine giren bu bölgenin yanında, Osmanlı döneminde Kaledışı'ndaki mahalleler organik dokuda (geometrik olmayan) gelişme göstermiştir (Şekil 4.5).

Kent; XIX. ve XX. yy. başlarında yangın, sel, salgın hastaklıklar ve istilalar sonucunda büyük ölçüde tahrip olmuştur. Cumhuriyet döneminden sonra yapılan çeşitli

imar planları ve yönetmeliklerin yönlendirdiği dokulara sahip yeni oluşan yerleşim alanları ile kent, günümüze kadar gelişimini sürdürmüştür (Çakır, 2006).

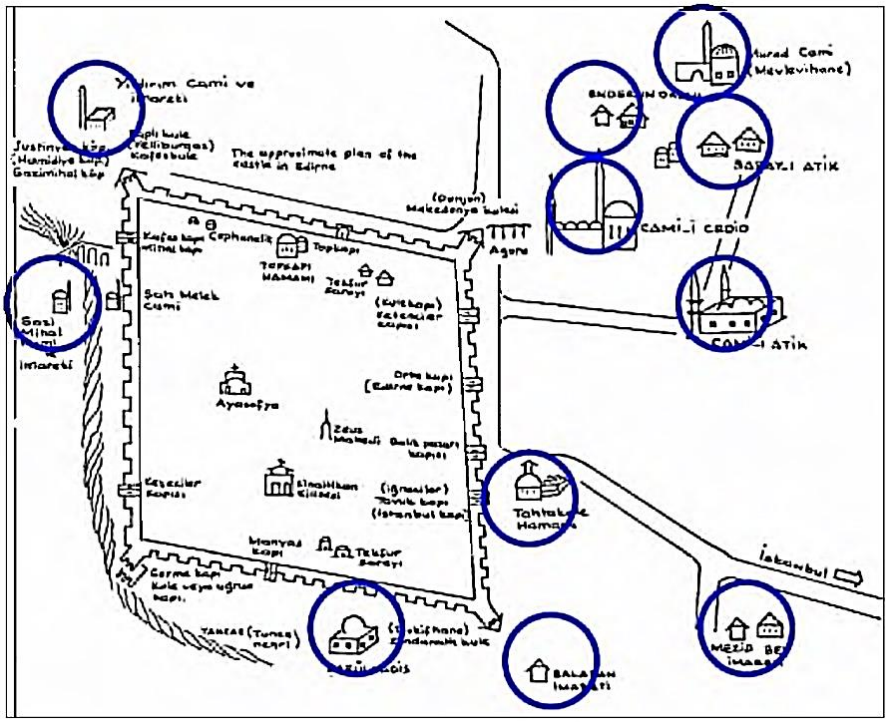

Şekil 4.4. Osmanlı Döneminde Edirne Kenti 1361-1500 (Peremeci, 1940)

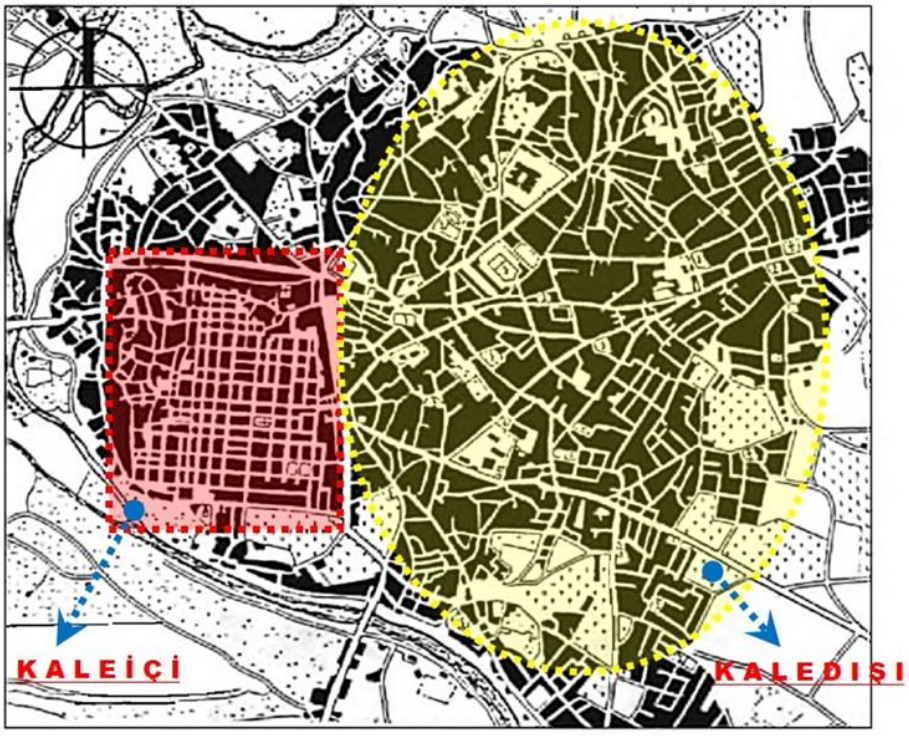

Şekil 4.5. Kaleiçi-Gridal Doku ve Kaledışı-Organik Doku (Peremeci, 1940)

Kaprol ve Güner'e göre; "1361 Edirne'nin fethi sonrasında kentte bir imar hareketliliğinin olduğu ve giderek bir yayılma gösterdiği gözlenmektedir. Bu yayılma dairesel bir formda gerçekleşmiştir. Edirne kenti, topoğrafyası gereği düz bir arazide kurulmuştur. Tarihi kent merkezi etrafında Kaledışı yerleşiminin oluşumunda ve bu dairesel hatta organik dokunun ana belirleyici unsuru olan mescit yapılarının teşkil edilmesiyle oluşmuştur" (Kaprol & Güner, 2009), (Şekil 4.6, 4.7).

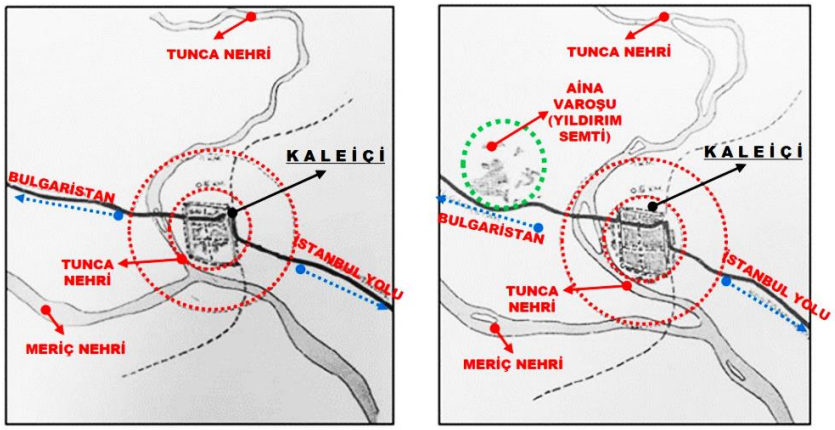

Şekil 4.6. II.yy. sonları ve XIV.yy. başlarında Edirne Kenti
(Özdeş'ten geliştirilerek, 2019)

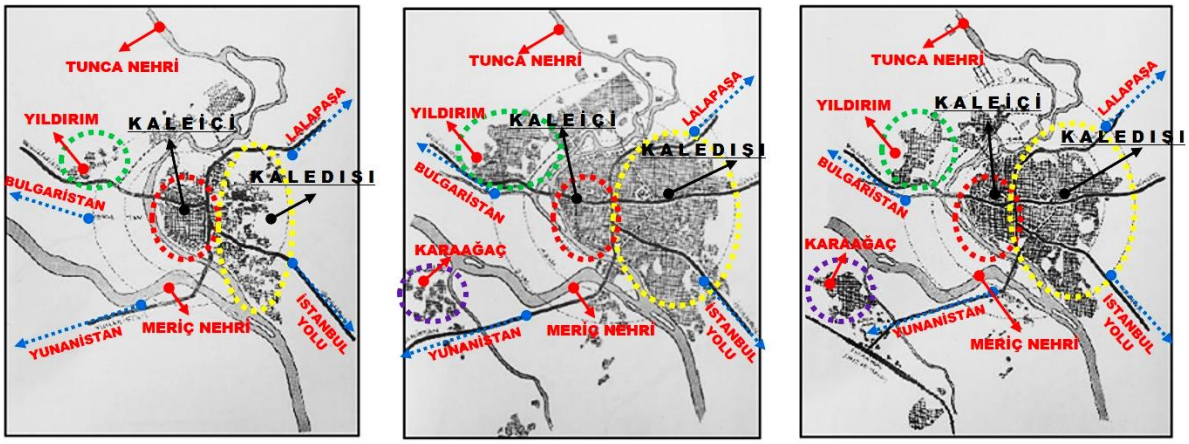

Şekil 4.7. XV.-XVII.-XIX.yy. Sonlarında Edirne Kenti
(Özdeş'ten geliştirilerek, 2019)

4.1. Gridal Doku'daki Kaleiçi Bölgesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci

Edirne'de bilinen ilk kentsel yerleşme olan bölge, II.yy. sonlarında, yaklaşık 50 hektarlık bir alanda Romalılar tarafından Castrum biçiminde kurulmuş ve Roma İmparatorluğu kolonizasyon politikası içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur (Onur, 1990).

Roma döneminde kentler, belirli ilkeler ile sıkı bir disiplin doğrultusunda organize edilmişlerdir. Romalılar tarafından ele geçirilen alanlarda askeri sınıfın barınması için "castrum" adı verilen gridal planlı, çevresi surlarla çevrili kamp yapıları inşa edilmiştir. Bu dönemde gridal sistemin tercih edilmesinin başlıca nedenleri; uygulama kolaylığı, karışıklığı en aza indirgeyen eşit bölünme, eşitlikçi bir toplum yapısını güçlendirmek, düzenli ve kolay denetlenebilir olmasıdır (Aktüre, 1991).

Surlarla çevrili olan bu kent, 1361 yılında Osmanlı'nın fethiyle aynen korunmuştur. Türk mahalleleri surların kuzey-güney ve doğu yönlerinde oluşmuştur. Bölgenin dokusu hakkında Evliya Çelebi seyahatnamesinde; Kaleiçi'nde taş kaldırım döşeli 360 sokak bulunduğunu ve bu sokakların satranç tahtasındaki gibi birbirini dik kestiğini yazmaktadır (Onur, 1990), (Şekil 4.8).

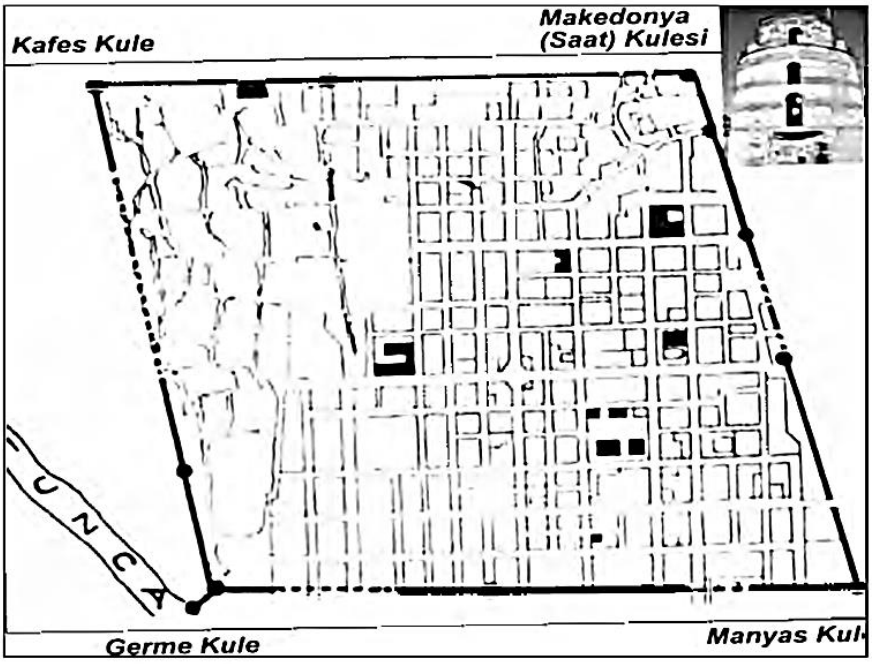

Şekil 4.8. Kaleiçi'nin Gridal Dokusu Niteliğindeki Yerleşimi
(Peremeci, 1940)

Bölge konumu itibariyle, Edirne kent merkezinin güneybatı bölümünde yer almaktadır. Semtin batısında, E5 karayolundan, Balıkpazarı Caddesine kadar Alipaşa Kapalı Çarşısı yer almakta ve semti bir duvar gibi Saraçlar Caddesinden ayırmaktadır. Alipaşa Kapalı Çarşısı'nın orta kapısından Kaleiçi'ne giriş, semte ulaşan önemli yaya akslarından biridir. Diğeri ise son yıllarda yayalaştırılmış Saraçlar Caddesi'nden Balıkpazarı Caddesi'ne inen yaya aksından semte ulaşımdır. Balıkpazarı Caddesi'nden, şehir stadyumuna kadar devam eden Saraçlar Caddesi doğu yönünde semti sınırlamaktadır. Kaleiçi'nin kuzey istikametinden geçen E5 karayolu semti diğer mahallelerden ayırarak, bir sınır oluşturmaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Edirne Tarihi Kent Merkezi (Google Earth'den geliştirilerek, 2019)

Kaleiçi Bölgesi, günümüzde iki mahalleden oluşmaktadır. Bu iki mahalleyi bölgenin tam orta aksından geçen Balıkpazarı Caddesi sınırlandırmaktadır. Balıkpazarı Caddesi'nin kuzeyindeki mahalle; Mithatpaşa Mahalllesi, güneyindeki ise Dilaverbey Mahallesi'dir (Şekil 4.10, 4.11).

Şekil 4.10. Mihatpaşa Mah. Sınırları

Şekil 4.11. Dilaverbey Mah. Sınırları

Şekil 4.12. Dilaverbey Mahallesi Güneyinden Kaleiçi (Yüce, 2017)

Akansel'in belirttiği üzere; "1970 yılına kadar yoğun bir konut dokusuna sahip olan semt, toplumumuzdaki ekonomik, teknolojik, sosyal ve fiziksel dönüşümlerin yaşandığı bu dönemlerde; değişimin, yeniliğin getirdiği konforlu, lüks yaşam biçimi ile bölgedeki özgün tarihi dokunun fiziki ve mekânsal oluşumuna aykırı bir imar hareketliliğini de beraberinde getirmiştir" (Akansel, 2004), (Şekil 4.12). Bunda şüphesiz yerel yönetimlerin, koruma amaçlı imar planındaki eksiklik ve aksamaların rolü büyüktür.

4.2. Organik Doku'daki Kaledışı Bölgesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci

Cansever'e göre; "Osmanlı kentinde; geometrik biçimde parsellere ayrılmış, tek tip blokların oluşturduğu bir düzenlemenin olmadığına, hiçbir yer cedvelle çizilmiş, düz çizgileri takip eden yollar ve bu yolların her iki tarafında 6-7 kat yükseklikte, tek tip bir kimlik ifade eden yapılara rastlanmadığına değinilmektedir" (Cansever, 2013).

Osmanlı kentlerinde mahalle yapılanması; mahallenin idaresinden, emniyetinden, sokaklarından, temizliğinden, çocukların, yaşlıların ve hanımların gözetilip kollanmasından, yeni yapıların çevre ile ilişkileri ile ilgili son kararı veren bir teşkilattır. Konutlar az katlı olup, genelde 1-3 kat arasındadır. Her evin toprak taşımayı gerektirmeyen; küçük kazı ve toprak, tesviye işleri kendi parseli içinde yapılmaktadır. "Mahalle merkezlerinde bulunan mescit, mektep gibi tesisler en başta inşa edildiğinden ve mahalle içlerine ağır vasıtalı araçların girmesi söz konusu olmadığından dolayı, yolların esas itibariyle insan ölçeğinde hafif yükler için inşa edilmesi, evlerin, mahallenin çok amaçlı kullanışa olanak vermesi ve evin büyük aile için planlanmış olması yatırım safhasında olduğu gibi kullanış ve işletme safhasında da ısıtma ve bakım masraflarında da önemli tasarrufları mümkün kılmaktadır" (Cansever, 1994).

Bu dönemde mahallelerin merkezlerini; mescit, medrese, cami, imaret gibi kamusal yapılar belirlemektedir. Mahalle sakinleri ise meslek gruplarına göre ayrılmaktadır (Aru, 1998).

Osmanlı döneminde oluşan Kaledışı yerleşimi, önceden belirlenmiş bir fiziki düzeni ve biçimsel bir esası olmadan kendi iç dinamiklerine göre spontane bir gelişme göstermiştir. Bu nedenle de yerleşmenin en küçük alt birimi olan mahallenin önemi artmaktadır. Bu dönemde mahalle; yönetim-ilişki-denetim bütünlüğü olan ve kendi iç yeterliliğine bir fonksiyonel akışa sahiptir (Yücel, 1977).

1361'de Edirne'nin fethiyle, Osmanlı-Türk egemenliği hakim olduktan sonra kent, surların dışına taşmış ve kente yerleşen Türkler, Kaleiçi'nin sınırlı alanını Rumlara ve Yahudilere bırakarak, Kaledışı'ndaki geniş alanlara yeni mahalleler kurmuşlardır. Bu mahalleler yanında birçok mahallecikler ile birleşmiş olup; Kaleiçi'nin güneyinde Tunca Nehri boyunca (Tabakhane semti), güneydoğu'da Tunca-Meriç kavşağına

(Kirişhane-Kasımpaşa semti), doğu'ya (Kıyık-Buçuktepe), Kuzeydoğu'da (Muradiye-Küçükpazar) ve Kuzey'e (Saraçhane) doğru uzanmış ve bu çevrenin orta noktasında, Selimiye Camii'nin yükseldiği tepelik arazi etrafında gelişmiştir (Darkot, 1993, sf. 6-8), (Şekil 4.13, 4.14).

Bu durum ayrıca kentin tarihi çekirdeğinin oluşumunu, başlangıç noktasını ve gelişim sürecini göstermektedir. Kenti, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan eserler bakımından en zengin kent haline getiren anıtların neredeyse tümü bu alanda bulunmaktadır. Kaledışı mahalleleri doğuda, arasına Tunca vadisinin gömülü olduğu alanın dik kenarı ile sınırlanır.

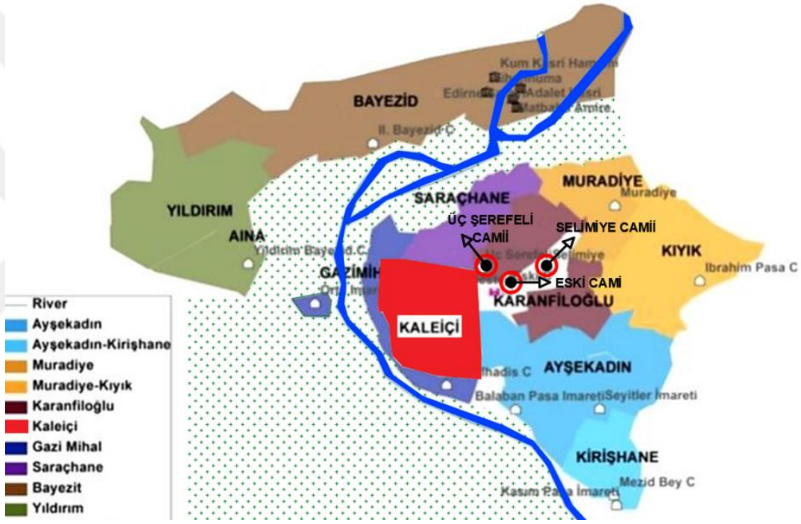

Şekil 4.13. XVIII. yy. Edirne Semtleri (Uğur'dan geliştirilerek, 2019)

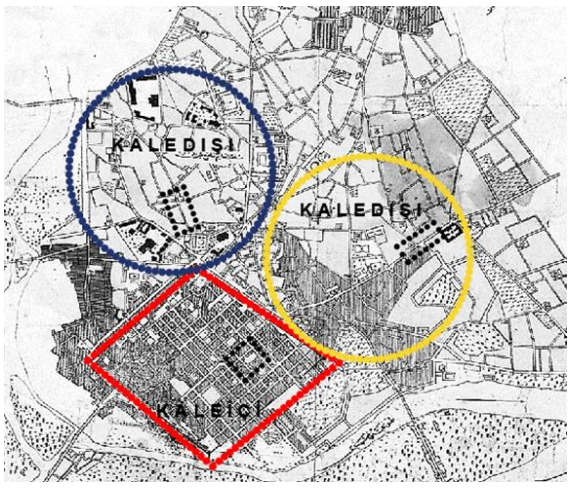

Şekil 4.14. 1918 Yılı Edirne Haritası'nda Kaleiçi ve Kaledışı Doku (Osman'dan geliştirilerek, 2019)

Kaledışı'nda belirgin bir organik dokuya sahip yerleşim bölgesi Babademirtaş Mahallesi'dir. Bu mahalle Kaleiçi bölgesine en yakın organik dokuya sahip yerleşimdir. Üç Şerefeli Camii civarında oluşumunu gösteren bu mahalle, kent merkezini saraya bağlayan güzergah üzerinde bulunması sebebiyle de önemli bir bölge konumundadır. Bölgenin geleneksel dokusu, Kaledışı yerleşimin kimliğini göstermektedir. Mahalle içinde yer alan Karanfiloğlu Semti bugün Babademirtaş Mahallesi sınırları içinde olup, "Karanfiloğlu Caddesi" adıyla geçmektedir (Şekil 4.15, 4.16).

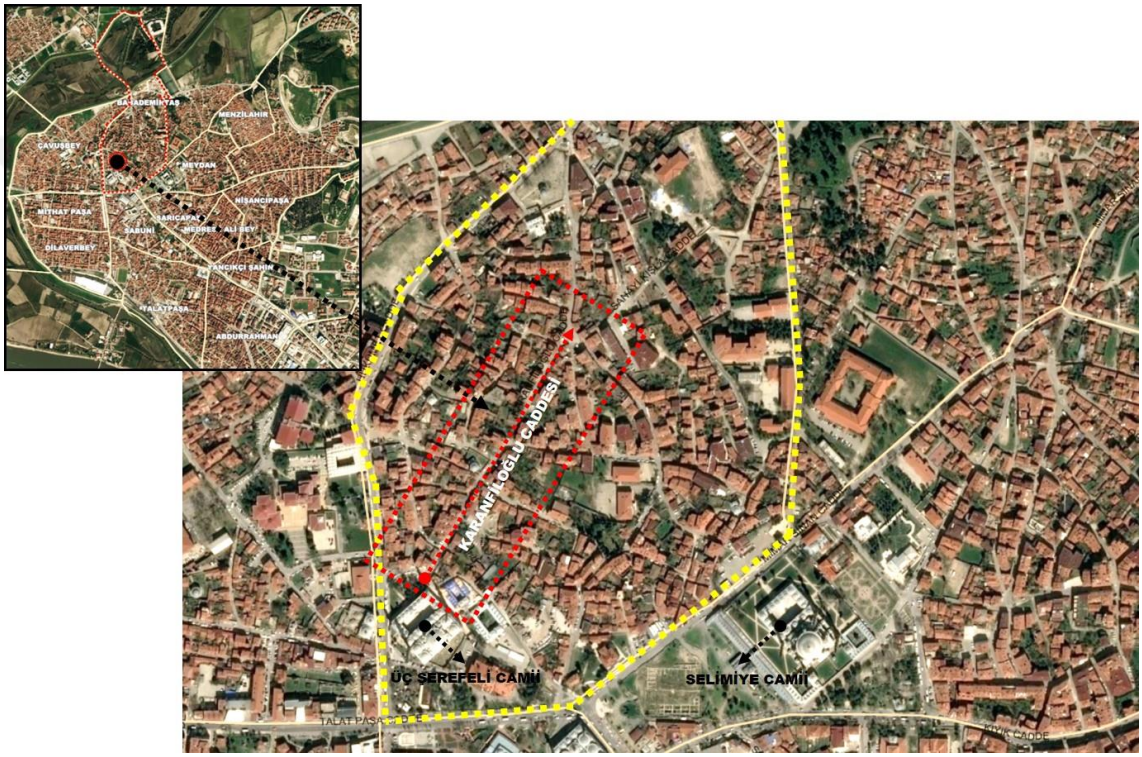

Şekil 4.15. Babademirtaş Mahallesi Organik Dokusu
(Google Earth'ten geliştirilerek, 2019)

Şekil 4.16. Babademirtaş Mah. Karanfiloğlu Caddesi Özgün Kent Dokusu

Kent, Kaledışı'nda Ayşekadın bölgesine kadar tümüyle organik doku yerleşimine sahiptir. Bu alanın genel yerleşim karakteri, barındırdığı anıtsal ve sivil mimari örnekleri ile Osmanlı mahalle dokusunun izlerini taşımaktadır. Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı, Ayşekadın Camii ve bölgedeki diğer tek kubbeli camiler bu dokunun odak noktaları sayılabilmektedir. Bu Kervansaray'ın en yakın yerleşim dokusunu oluşturan konaklar, özgün bir kent silüeti vermektedir. Bu silüeti oluşturan Geleneksel konut dizilerinden çok azı günümüze ulaşabilmiştir (Şekil 4.17, 4.18).

Kentin önemli doğal çataklarından (yer altı su yolları) biri de bu alandan geçmektedir. "Kanatlı Köprü" olarak geçen bu yapı ile kentin üst kotlarında bulunan Kıyık semtinden akan su, kendi mecrasıyla buradan Tunca'ya ulaşmaktadır (M. Edip Soyyanmaz, kişisel görüşme, 20.04.2015). Günümüzde sadece bu köprünün yan duvarı ve üst korkuluğu koruma altına alınmıştır. Eski İstanbul Caddesi; kuzeyinde Sabuni Mahallesi, güneyinde Talatpaşa Mahallesi'ni ikiye ayırmaktadır (Şekil 4.19).

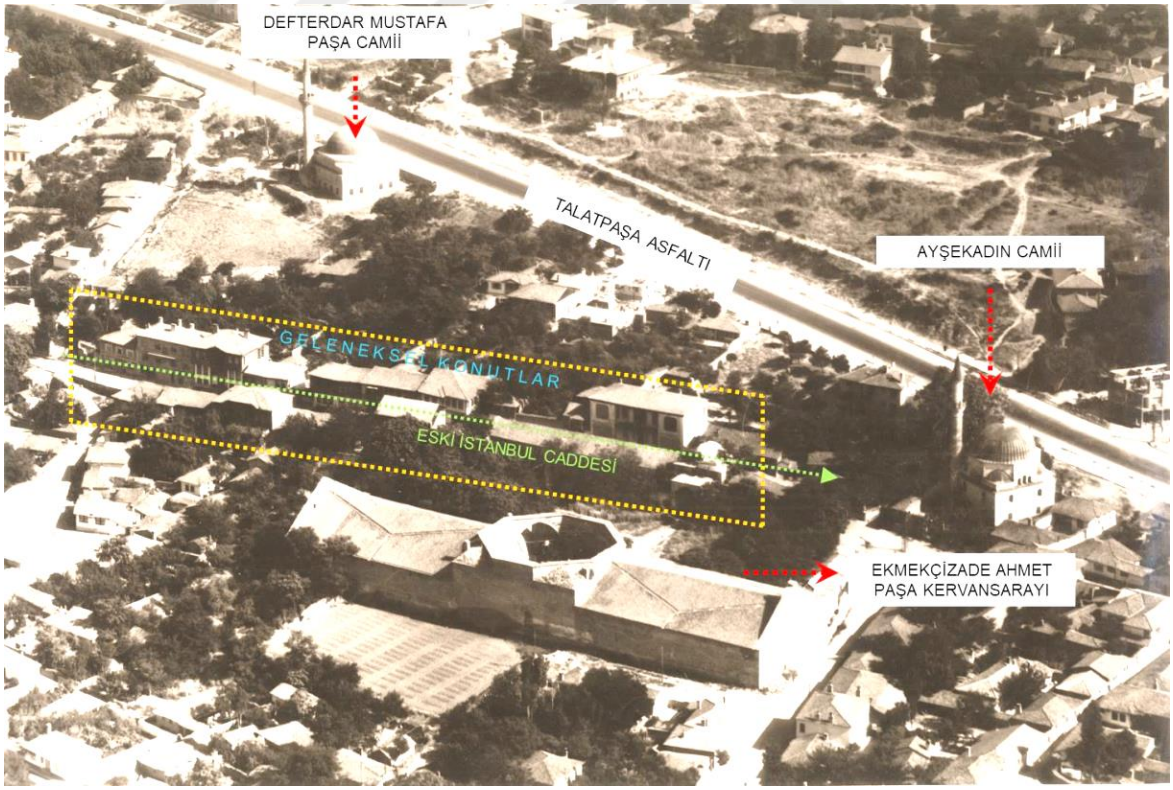

Şekil 4.17. Eski İstanbul Yolu Caddesi ve Geleneksel Konut Dokusu (Bulut, 1930)

Şekil 4.18. Sabuni-Talatpaşa Mahallesi Organik Dokusu
(Google Earth'ten geliştirilerek, 2019)

Şekil 4.19. Eski İstanbul Caddesi Özgün Konut Dokusu ve Kanatlı Köprü

4.3. Kaleiçi ve Kaledışı Eski Kent Dokularının Karşılaştırılması

Edirne genelinde baktığımızda, kentsel ölçekte; gridal bir planlamaya sahip Kaleiçi eski kent dokusu ve organik bir planlamaya sahip, Kaledışı (Karanfiloğlu, Ayşekadın, Eski İstanbul Yolu, Yeni İmaret, Muradiye) eski kent dokusu karşımıza çıkmaktadır. Bölgeler arasındaki farklılıkların en önemlisi yerleşim dokusudur. Bu dokuların oluşumunda yakın çevrelerinde bulunan röper noktalarından hareketle bir organizasyon sağlanır. Genellikle bir mescit, çeşme, su terazisi, medrese veya hamam vb. yapıların varlığı bu dokuların oluşumunu ve karakterini belirlemektedir. Dini farklılıklar, dokuyu oluşturan toplumun kimliği gibi birtakım girdiler bu sokak ve caddelerin şekillenmesinde de oldukça etkindir (Çizelge 4.5).

Bu organik ve gridal planlamada, tıpkı konut anlayışında olduğu gibi esas ayrım noktası dini inanç ve mahremiyet olgusudur. Mahalle ve sokak dokusunun oluşumu yani fiziki mekanın vücut bulması, sosyal yaşamın gereklilikleri ile ve insanın hayat felsefesi ile sağlanır ve kimlik kazanır. Organik bir eski kent dokusundaki en belirgin özelliklerden birisi de çıkmaz sokaklardır. Sokağın başı ve sonu çok belli ve net değildir. Bir sokağın sonu bir yerde daralıp, bitebilmektedir.

Bu üç yerleşimde de gözlemlediğimiz üzere, Kaleiçi bölgesi yerleşim dokusu itibariyle daha net ve köşeli, dikdörgen bir planlama anlayışıyla düzenlenmiş ve bu yapı adalarının arasındaki yollar, cadde ve sokaklar geniş tutulmuştur. Kaledışı yerleşiminde bu durumun tersi olarak organik bir planlamanın verdiği ara ve dar sokak kavramları da bu dokuda vücut bulmuştur. Bazıları bir sokaktan ziyade bir geçit gibi kademeli olarak yapılmış bir bağlantı yoludur. Genişlikleri sadece insanın kullanım boyutları ile uyumlu, motorlu bir taşıt için yeterli genişlikte değildir (Çizelge 4.5).

XX. yüzyıl başlarında, Kaledışı'ndaki Türk mahallelerinde oturan halk, ziraat ağırlıklı bir toplumdur (Soyyanmaz, 1990). Buradaki konutlar, bahçesi ile beraber bir barınak durumunda ve tüm sosyal olguların merkezi olmuştur. Burada bahçe, günlük yaşamın içinde girmekte ve ailenin günlük yaşantısındaki ekonomik olgulara bağlı olarak, kadının ev işlerini yapacağı, yani çamaşır yıkamaktan odun kırmaya ekmek ve yemek pişirmeye kadar uzanan yoğun çalışma hayatının gereklerini karşılayacak geniş bir iş alanını oluşturmaktadır. İslam toplumunda aile yaşantısının gizliliği de göz önüne

alınınca evin kendi içine dönük bir avlu veya iç bahçeye açılan bir düzene göre biçimlenmesi doğal olmuştur" (Bektaş, 2016).

Çizelge 4.5. Kaleiçi-Kaledışı Eski Kent Dokularının Karşılaştırılması

KALEİÇİ-KALEDIŞI BÖLGELERİN KARŞILAŞTIRILMASI	KALEİÇİ DİLAVERBEY MAHALLESİ GRİDAL DOKU	KALEDIŞI BABADEMİRTAŞ MAHALLESİ ORGANİK DOKU	KALEDIŞI SABUNİ VE TALATPAŞA MAH. ORGANİK DOKU
YERLEŞİM DOKUSU AÇISINDAN;			
YAPI GRUPLARI FİZİKİ ETKENİ AÇISINDAN;	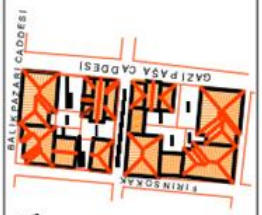		
YAPI-BAHÇE FİZİKİ ETKENİ AÇISINDAN;	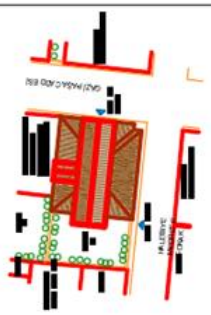		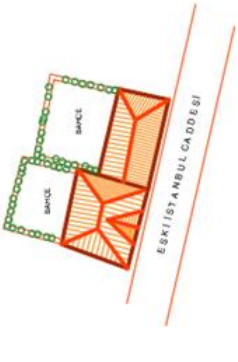
OLUŞUM ETKENİ AÇISINDAN;			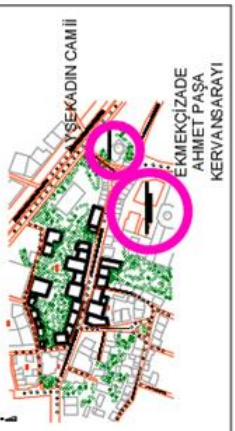

BÖLÜM 5

ÖRNEKLEM ALANLARIN DOKU ANALİZLERİ

Kentsel dokuların araştırma çalışmasında, alanın geçirdiği tarihsel sürecin yanında mevcut duruma yönelik yapılan fotoğraflama çalışmaları, eskizler ve bölgeleri tanımlama amaçlı analiz paftaları yapılması gerekmektedir. Yapılan bu çalışma ile mevcut doku analiz edilerek, kentte bulunan gridal ve organik dokuların karakteri tespit edilmiştir.

Tarihsel çevrenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekliliği, koruma altına alınıp yaşatılması ve devamlılığının sağlanması ana hedeflenmektedir. Tekil yapı ölçeğinde alınan koruma kararları uzun ömürlü olmamakla birlikte; tarihi dokudaki bir yapının da bütüncül düşünülmesi, onu oluşturan yapı grupları ile birlikte bir koruma sürecine gidilmesi esas alınmalıdır.

Yapılan bu analiz çalışmaları; Edirne'nin kentsel sit alanı ve kentsel sit etkileşim-geçiş bölgesi sınırları dahilinde yer alan, Kaleiçi ve Kaledışı bölgelerindeki gridal ve organik planlama başlığında örneklem olarak seçilmiş alanlardan oluşmaktadır (Şekil 5.20, 5.21). Bunlar sırasıyla;

Kaleiçi bölgesi gridal doku olarak; Dilaverbey Mahallesi sınırları içerisinde yer alan, Gazipaşa Mahallesi ile Balıkpazarı Caddesi'nin kesiştiği hatta bulunan dört yapı adası ele alınmaktadır.

Kaledışı bölgesi organik dokuda ilk olarak; Babademirtaş Mahallesi sınırları içerisinde yer alan, Karanfiloğlu Caddesi ve yakın çevresi ele alınmaktadır. Kaledışı bölgesinde organik dokudaki diğer çalışma alanı ise, Sabuni ve Talatpaşa Mahalleleri'nin kesiştiği yerdeki Eski İstanbul Caddesi'nde, Kanatlı Köprü'den Ayşekadın Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı'na kadar olan alan ele alınmaktadır.

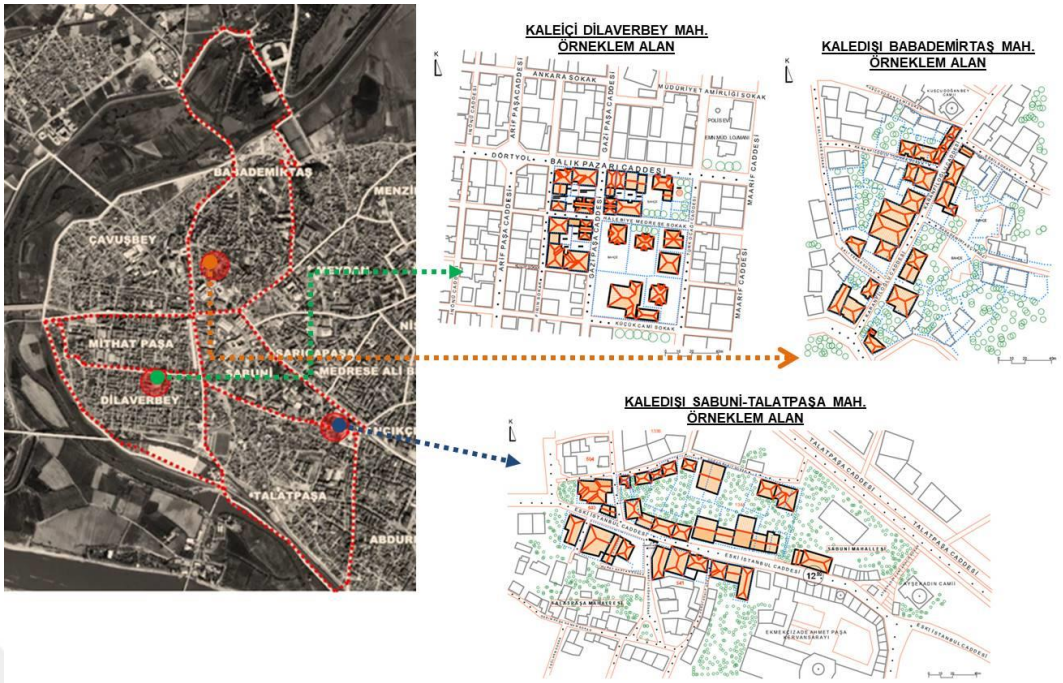

Şekil 5.20. Doku Analizlerinin Yapıldığı Mahalle ve Örneklem Alanlar

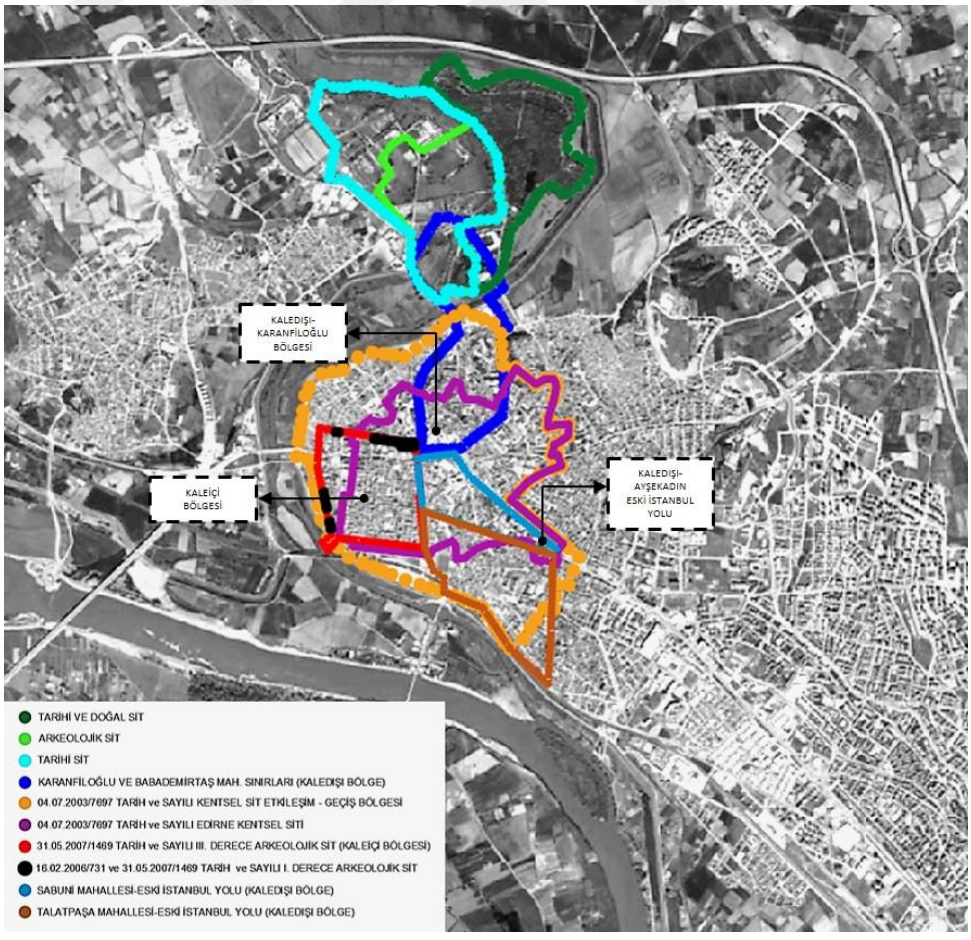

Şekil 5.21. Sit Alanı Sınırları ve Örneklem Alanlar

5.1. Kaleiçi Bölgesi Dilaverbey Mahallesi Doku Analizleri

Dilaverbey mahallesi sınırları içerisinde bulunan örneklem alan olarak sınırlandırılmış bölgenin kuzeyinde; Balıkpazarı caddesi, güneyinde; Küçük Cami Sokak, doğusunda; Türk Ocağı Caddesi, batısında; Fırın Sokak bulunmaktadır (Şekil 5.22, 5.23).

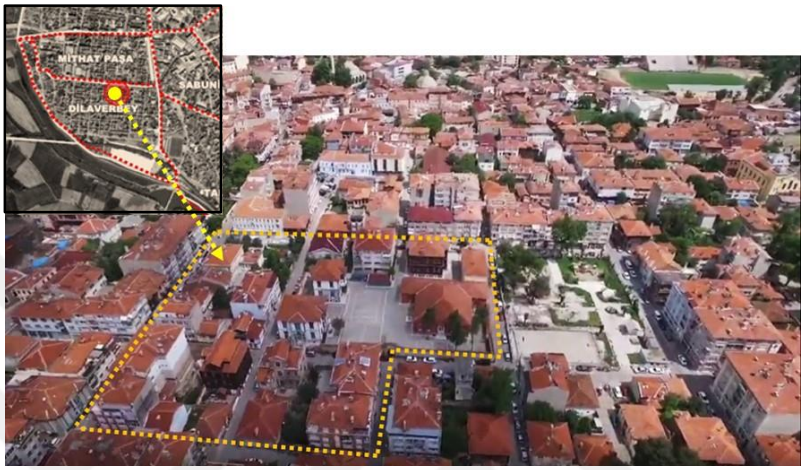

Şekil 5.22. Kaleiçi Gridal Dokusu ve Çalışma Alanı Sınırları

Şekil 5.23. Kaleiçi Bölgesinde Analizi Yapılan Örneklem Alan

Örneklem alan ile ilgili; mevcut durum fotoğraflama çalışmaları, doluluk-boşluk, kat adedi, fonksiyon, yapı fiziki durumu, tescil durumları, yollar ve ulaşım ağı analizleri yapılarak dokunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Şekil 5.24, 5.25, 5.26).

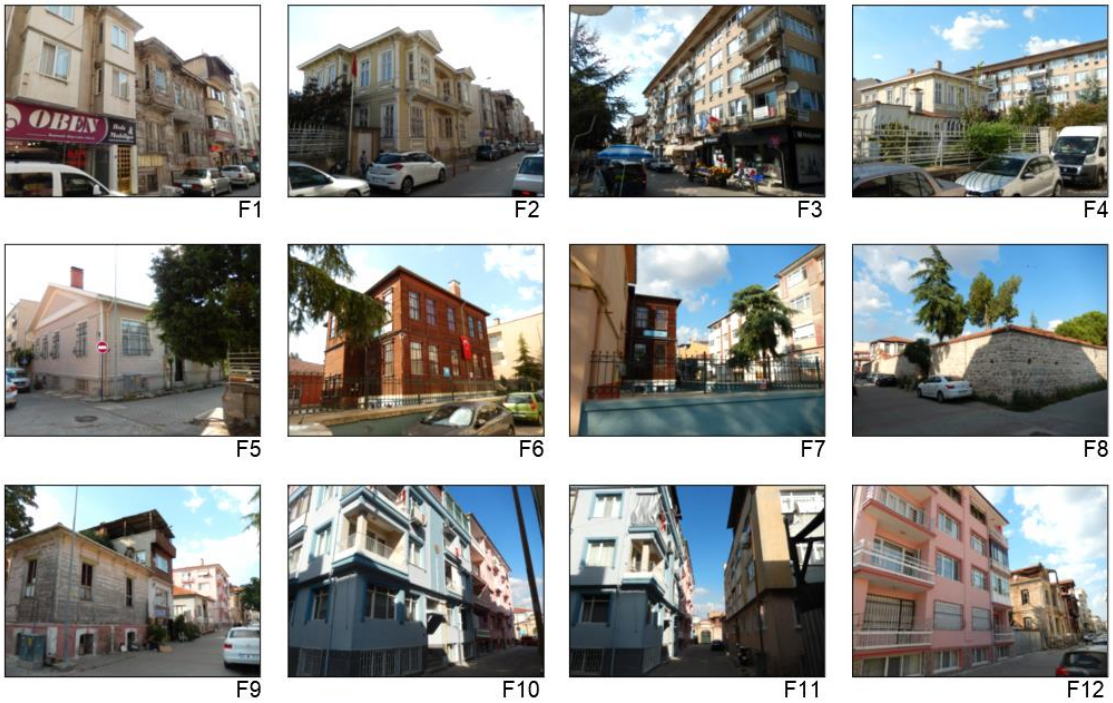

Şekil 5.24. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1

Şekil 5.25. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2

Şekil 5.26. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3

5.1.1. Doluluk-Boşluk Analizi

Analizi yapılan bu adaların toplam alanı; 13.100 m²'dir. Doluluk durumu bu dört ada genelinde, 6154 m² olarak tespit edilmiştir. Bu da oransal olarak % 46,97'dir. Boşluk durumu ise; 6950 m² olarak tespit edilmiş olup, oransal olarak % 53,05'tir (Şekil 5.27).

Şekil 5.27. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi

Analiz sonucunda doluluk durumuna göre boşluk oranı yüzdesi yüksek çıkmaktadır. Bu dokuyu oluşturan yapıların zamanla yok olması nedeniyle kütlesel olarak etkinin azaldığı sonucuna varılmaktadır.

5.1.2. Kat Adedi Analizi

Kat adedi analizi yapılan bu dört ada genelinde altı katlı yapılar alandaki toplam yapı stoğunun; % 8,59'unu, beş katlı yapılar % 18,39'unu, dört katlı yapılar % 2,22'sini, üç katlı yapılar % 11,60'ını, iki katlı yapılar % 24,92'ni, tek katlı yapılar ise alanın % 19,58'ini oluşturmaktadır (Şekil 5.28).

Şekil 5.28. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri

Analiz sonucunda koruma amaçlı imar planına bağlı olarak; gabariyi aşan yapılaşmanın bulunduğu belirlenerek, bölgenin orijinal gabarisine uyulması (h.max: 9,50m.) söz konusudur.

5.1.3. Fonksiyon Analizi

Fonksiyonel olarak analiz edilen dört yapı adasının; % 42,47'si konutlardan, % 10,90'ı ticari yapılardan, % 10,74'ü konut+ticari (karma fonksiyon) yapılardan, % 18,03'ü eğitim yapılarından, % 15,19'u kamu yapılarından oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 5.29).

Şekil 5.29. Örneklem Alandaki Yapıların Fonksiyon Analizleri

Analiz sonucunda; alanda konut fonksiyonun diğerlerine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi

Fiziki durum analizleri yapılan bu dört adasının; % 22,78'i kötü durumdaki yapılardan, % 22,74'ü orta durumdaki yapılardan, % 50,04'ü iyi durumdaki yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri

Analiz sonucunda; iyi durumdaki yapıların oranının diğerlerine göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

5.1.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri

Tescil durumlarının analiz çalışmasının yapıldığı alanın; % 38,65'i tescilli yapılardan, % 5,16'sı yıkılmış, zamanla harap olmuş tescilli yapılardan ve % 53,37'si ise tarihi dokuya uygun olmayan bir yapılaşmadan oluşmaktadır (Şekil 5.31).

Şekil 5.31. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durum Analizleri

Analiz sonucunda; bu dokuya uygun olmayan çok katlı betonlaşmanın, tescilli ve tescile değer yapılara oranla daha yoğun olduğu görülmektedir.

5.1.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Analizi yapılan alan, Kaleiçi tarihi kent dokusunun ana arterlerinden biri olan Balıkpazarı Caddesi'nin güneyinde Dilaverbey Mahallesinde bulunmaktadır. Ayrıca bölgenin orjin noktası sayılan dörtyol ağzından kuzey-güney istikametinde Arif Paşa Caddesi devam etmektedir. Bölgedeki yapı adalarına ulaşım ara sokaklar ve caddelerle sağlanmaktadır (Şekil 5.32).

Şekil 5.32. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Analiz sonucunda; gridal doku yerleşimin özelliği olan sokak ve caddelerin birbirini dik kestiği sonucu gözlenmektedir.

5.2. Kaledışı Bölgesi Babademirtaş Mah. Karanfiloğlu Caddesi Doku Analizleri

Kaledışı'nda Babademirtaş mahallesi sınırları içerisinde bulunan, Karanfiloğlu Caddesi örneklem alanı olarak sınırlandırılmış bölgenin kuzeyinde; Kuşçu Doğan Bey Camii, güneyinde; Üç Şerefeli Camii, doğusunda; Hükümet Caddesi, batısında; Çamaşırcılar Sokak bulunmaktadır (Şekil 5.33).

Şekil 5.33. Kaledışı Karanfiloğlu Caddesi Organik Dokusu ve Örneklem Alan

Örneklem alan ile ilgili; mevcut durum fotoğraflama çalışmaları, doluluk-boşluk, kat adedi, fonksiyon, yapı fiziki durumu, tescil durumları, yollar ve ulaşım ağı analizleri yapılarak dokunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Şekil 5.34, 5.35, 5.36).

Şekil 5.34. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1

Şekil 5.35. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2

Şekil 5.36. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3

5.2.1. Doluluk-Boşluk Analizi

Analizi edilen bu cadde üzerindeki yapı adalarının bulunduğu toplam alan; 11.785 m²'dir. Doluluk durumu bu cadde genelinde, 6893 m² olarak tespit edilmiştir. Bu da oransal olarak % 58,48 gibi bir değerdir. Boşluk durumu ise; 4892 m² olarak tespit edilmiş olup, oransal olarak % 53,05 gibi bir değer karşımıza çıkmaktadır (Şekil 5.37).

Şekil 5.37. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi

Analiz sonucunda; doluluk durumu boşluk durumuna göre daha yoğundur. Organik dokuda yer alan bu cadde yapıları tamamlayan yeşil alanlarıyla bir uyum göstermektedir.

5.2.2. Kat Adedi Analizi

Kat adedi analizi yapılan bu alanda, dört katlı yapılar alandaki toplam yapı stoğunun; % 19,44'ünü, üç katlı yapılar % 27,13'ünü, iki katlı yapılar % 4,64'ünü, tek katlı yapılar ise % 9,50'sini oluşturmaktadır (Şekil 5.38).

Şekil 5.38. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri

Analiz sonucunda; üç katlı yapılaşmanın diğerlerine göre daha yoğun olduğu tespit edilmiştir. Orjinal gabariye bu alanda diğerlerine göre dikkat edildiği gözlenmektedir.

5.2.3. Fonksiyon Analizi

Fonksiyonel olarak analiz edilen bu alanın; % 50,99'u konutlardan, % 15,37'si ticari yapılardan, % 4,35'i konut+ticari (karma fonksiyon) yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.39).

Şekil 5.39. Örneklem Alandaki Yapıların İşlevsel Analizleri

Analiz sonucunda örneklem alan; daha yoğun olarak, özgün dokusu itibariyle konut fonksiyonu ağırlıklı bir bölge olarak tespit edilmiştir.

5.2.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi

Fiziki durum analizleri yapılan bu alanın; % 16,17'si kötü durumdaki yapılardan, % 23,93'ü orta durumdaki yapılardan, % 27,78'ü iyi durumdaki yapılardan, % 2,82'si ise onarım sürecinde olan yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.40).

Şekil 5.40. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri

Analiz sonucunda; orta ve iyi durumdaki yapılar yoğunlukta olmakla birlikte, dokuyu oluşturan yapılara yönelik koruma ve onarım çalışmaları mevcut durumun fiziki durumunu olumlu yönde arttırmaktadır.

5.2.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri

Tescil durumlarının analiz çalışmasının yapıldığı alan; % 36,48'i tescilli yapılardan, % 34,23'ü ise bu tarihi dokudaki diğer yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.41).

Şekil 5.41. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durum Analizleri

Analiz sonucunda; tescilli yapıların yoğunluğunun diğer yapıların yoğunluğuna eşit olduğu tespit edilmiştir.

5.2.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Edirne tarihi çekirdeğinin tam da merkezinde konumlanan bu cadde, birçok geleneksel konut örneğini üzerinde barındırır. Ulaşım bakımından da oldukça hareketli olan bu cadde, sarayiçi istikametine gidişi sağlamaktadır. Yerleşim örgüsünün organik bir biçim sergilemesinden dolayı kıvrımlı ve düz olmayan bir hat doğrultusunda ara sokaklar ve bu dokunun özelliği olan çıkmaz sokaklar bu sistemin birer parçasıdır (Şekil 5.42).

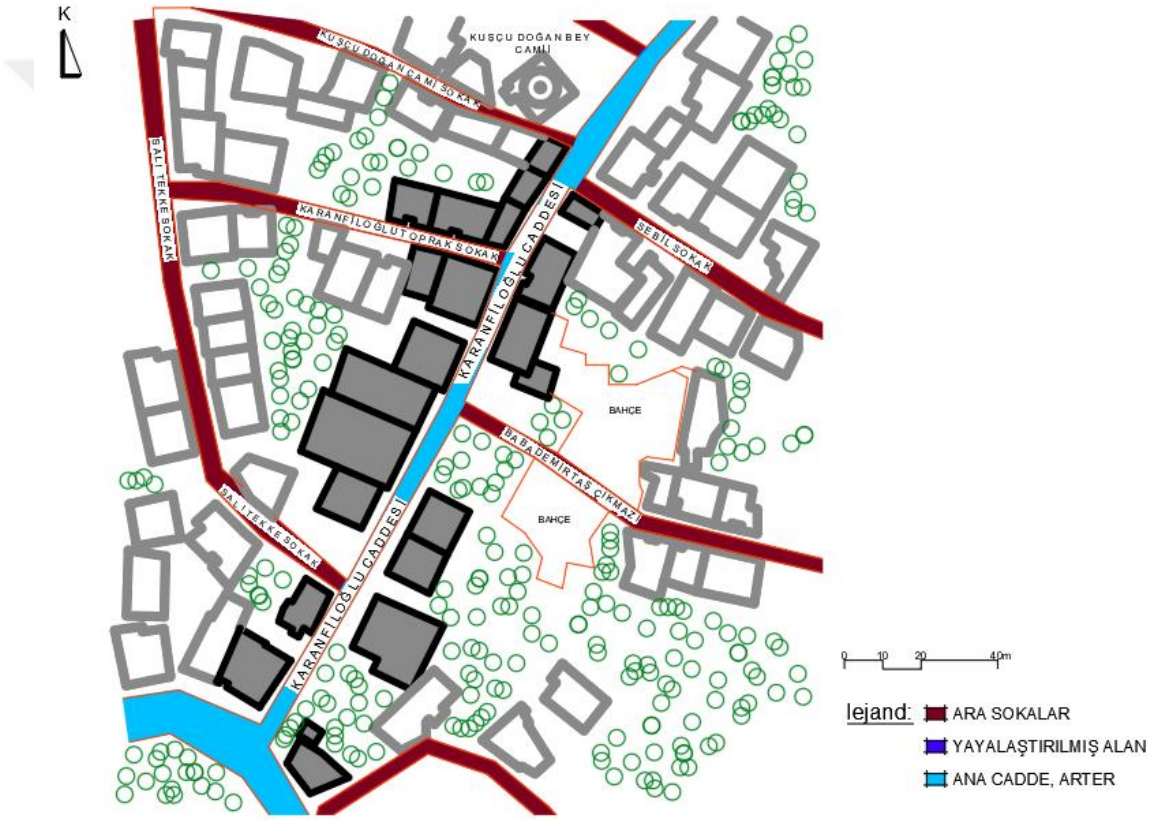

Şekil 5.42. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Analiz sonucunda; organik dokunun kıvrımlı düz olmayan cadde ve sokak dokusu tespit edilmiştir. Ayrıca yolun son noktası devamı olmayan çıkmaz sokaklar organik dokunun önemli bir unsurudur.

5.3. Kaledışı Sabuni-Talatpaşa Mah. Eski İstanbul Yolu Mevkii Doku Analizleri

Kaledışı'nda Sabuni ve Talatpaşa mahallelerinin kesişiminde bulunan örneklem alan olarak sınırlandırılmış bölgenin kuzeyinde; Sabuni Mahallesi ve Talatpaşa Caddesi, güneyinde; Talatpaşa Mahallesi, doğusunda; Bostanpazarı bölgesi, batısında; Ayşekadın bölgesi bulunmaktadır (Şekil 5.43, 5.44).

Şekil 5.43. Kaledışı Ayşekadın Eski İstanbul Yolu Organik Dokusu

Şekil 5.44. Kaledışı Eski İstanbul Caddesi Örneklem Alan

Örneklem alan ile ilgili; mevcut durum fotoğraflama çalışmaları, doluluk-boşluk, kat adedi, fonksiyon, yapı fiziki durumu, tescil durumları, yollar ve ulaşım ağı analizleri yapılarak dokunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Şekil 5.45, 5.46, 5.47).

Şekil 5.45. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-1

Şekil 5.46. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-2

Şekil 5.47. Örneklem Alanın Mevcut Durum Tespiti-3

5.3.1. Doluluk-Boşluk Analizi

Analizi edilen bu cadde üzerindeki yapı adalarının bulunduğu toplam alan; 14.770 m²'dir. Doluluk durumu çalışma alanı genelinde, 7635 m² olarak tespit edilmiştir. Bu da oransal olarak % 51,69 gibi bir değerdir. Boşluk durumu ise; 7100 m² olarak tespit edilmiş olup, oransal olarak % 48,07 gibi bir değer karşımıza çıkmaktadır. (Şekil 5.48).

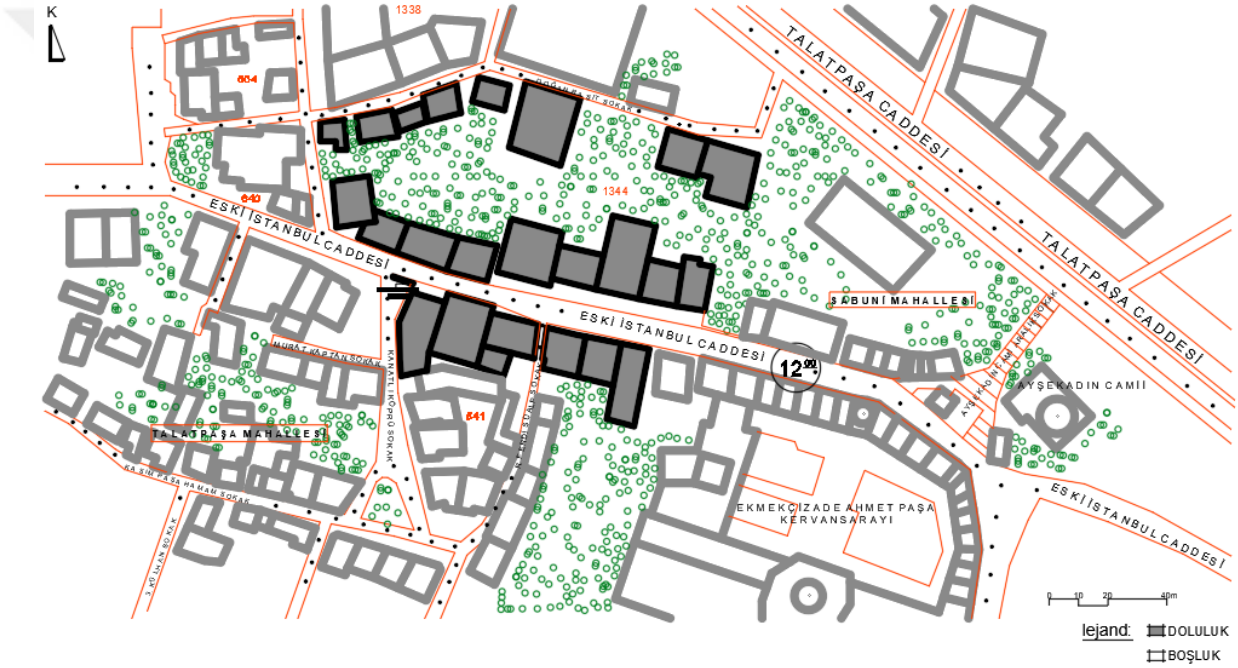

Şekil 5.48. Örneklem Alanın Doluluk-Boşluk Analizi

Analiz sonucunda alanın; doluluk ve boşluk durumu birbirine yakın olarak tespit edilmiştir.

5.3.2. Kat Adedi Analizi

Kat adedi analizi yapılan bu alanda, altı katlı yapılar alandaki toplam yapı stoğunun; % 4,78'ini, beş katlı yapılar % 7,25'ini, dört katlı yapılar % 24,88'ini, üç katlı yapılar % 17,15'ini, iki katlı yapılar % 31,23'ünü, tek katlı yapılar ise % 6,67'sini oluşturmaktadır (Şekil 5.49).

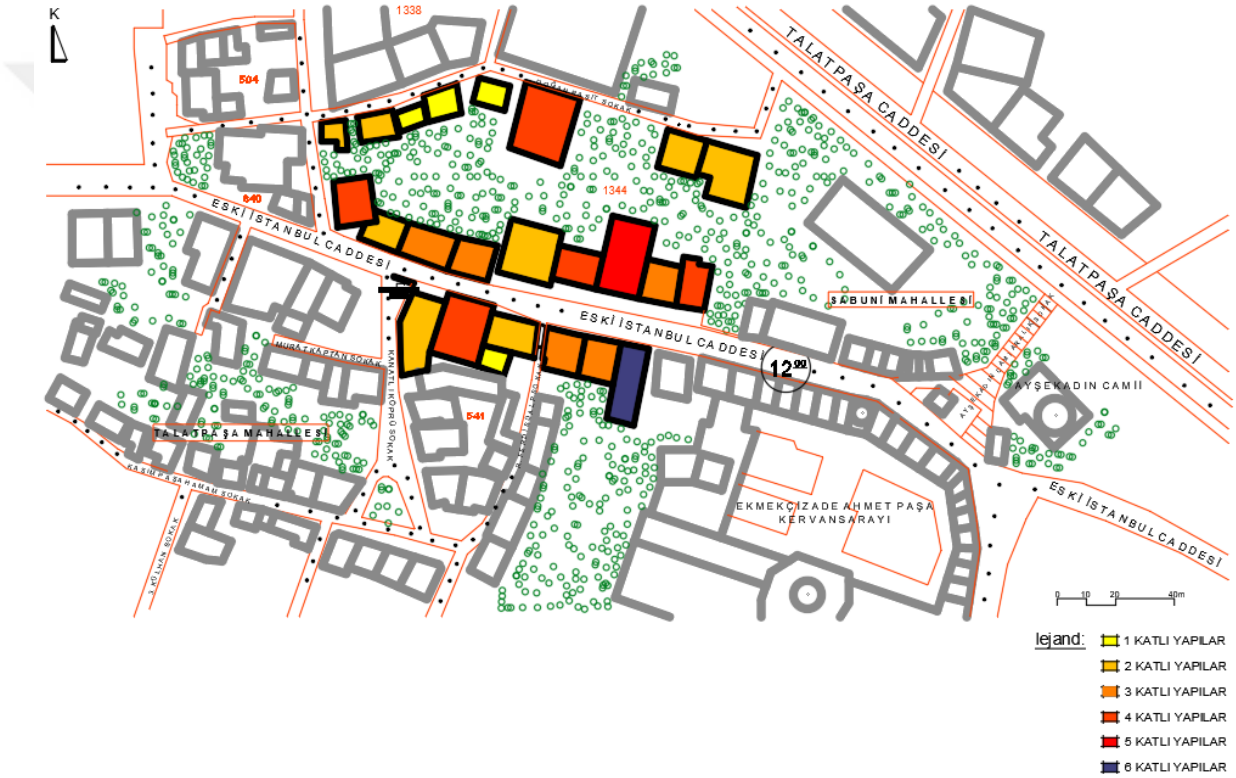

Şekil 5.49. Örneklem Alandaki Yapıların Kat Adedi Analizleri

Analiz sonucunda, koruma amaçlı imar planına bağlı olarak kentsel sit etkileşim geçiş sahası içerisinde yer alan bu bölgede; gabariyi aşan yapılaşmanın bulunduğu belirlenerek, bölgenin orijinal gabarisine uyulması (h.max: 9,50m.) söz konusudur.

5.3.3. Fonksiyon Analizi

Fonksiyonel olarak analiz edilen bu alanın; % 49,63'ü konutlardan, % 42,69'u ise konut+ticari (karma fonksiyon) yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.50).

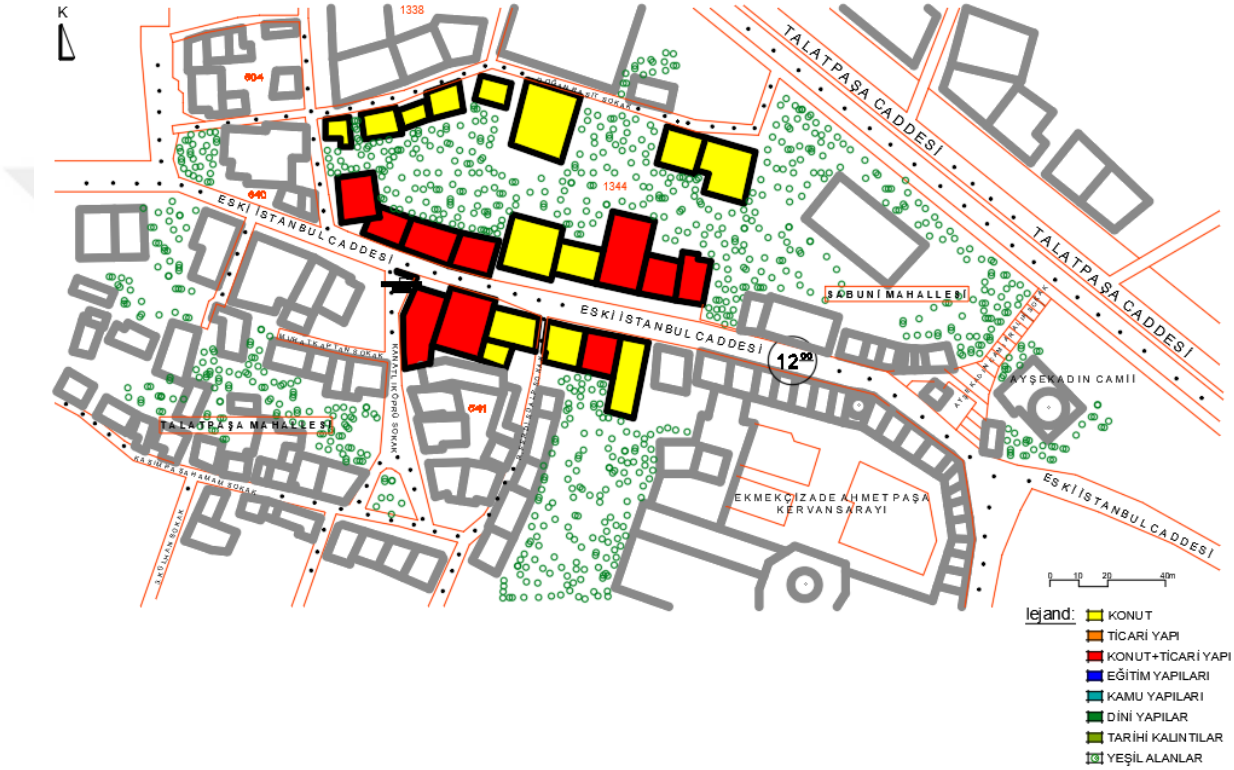

Şekil 5.50. Örneklem Alandaki Yapıların İşlevsel Analizleri

Analiz sonucunda örneklem alanda; konut ve konut+ticari yapı fonksiyonu birbirine yakın değerler olarak tespit edilmiştir. Alandaki yapıların zemin katları, ticari amaçlı olarak üst katları ise konut amaçlı olarak kullanılmaktadır.

5.3.4. Yapı Fiziki Durumları Analizi

Fiziki durum analizleri yapılan bu alanın; % 21,87'si kötü durumdaki yapılardan, % 56,25'i orta durumdaki yapılardan, % 14,21'i ise iyi durumdaki yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.51).

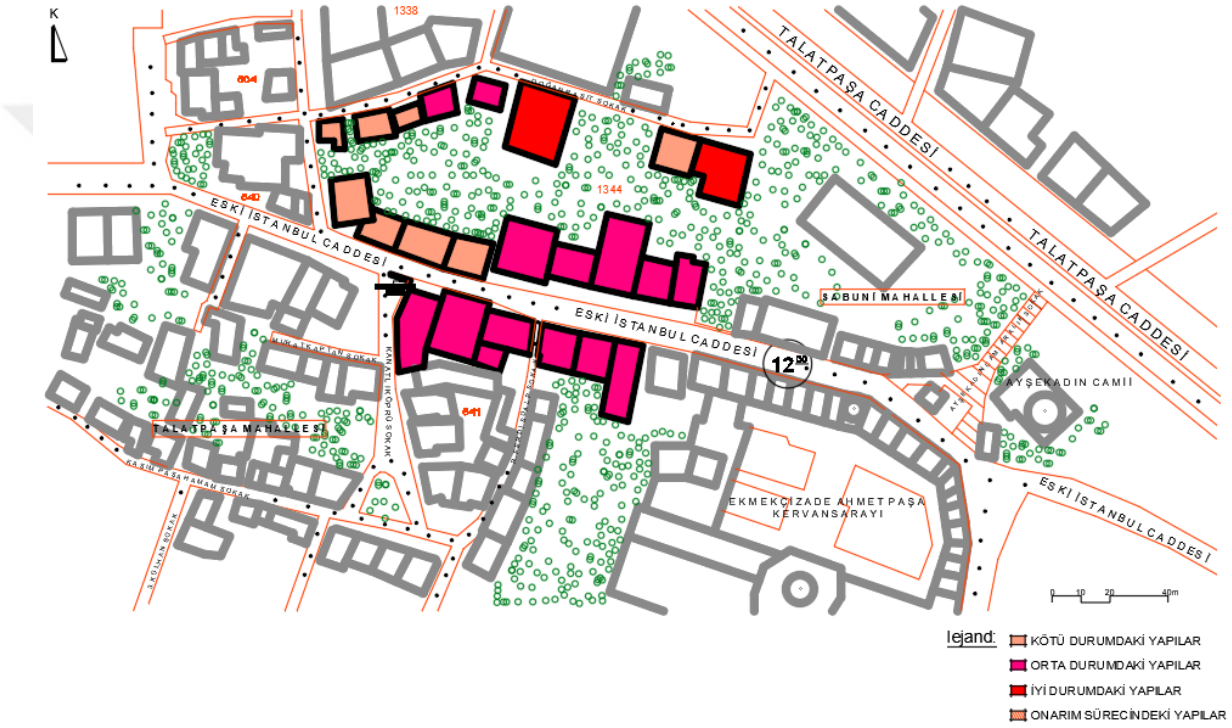

Şekil 5.51. Örneklem Alandaki Yapıların Fiziki Durum Analizleri

Analiz sonucunda örneklem alanın; fiziki durum açısından kötü durumdaki yapıların yoğun olduğu tespit edilmiştir.

5.3.5. Tescilli-Tescile Değer-Yıkılmış Tescilli Yapı Analizleri

Tescil durumlarının analiz çalışmasının yapıldığı alan; % 12,04'ü tescilli yapılardan, % 80,28'i ise bu tarihi dokudaki diğer yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.52).

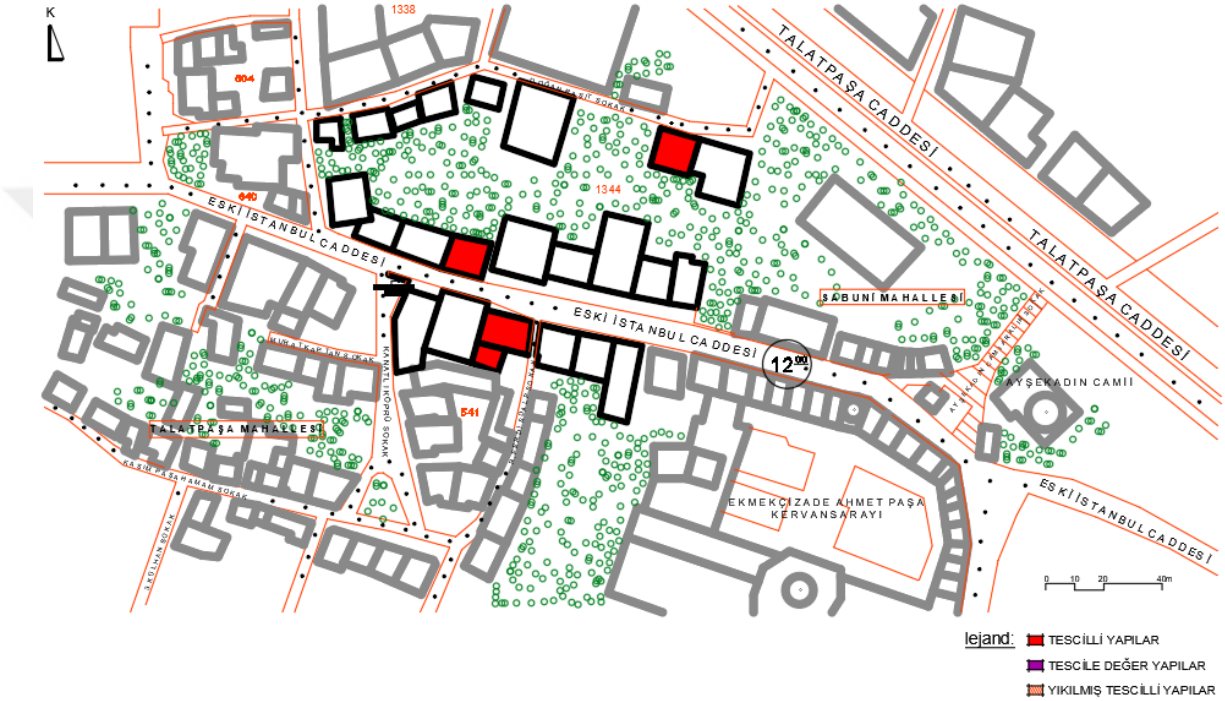

Şekil 5.52. Örneklem Alandaki Yapıların Tescil Durumları

Analiz sonucunda örneklem alanın; özgün dokusu korunamamıştır. Tescilli yapıların az olması bu sonucun bir göstergesidir.

5.3.6. Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu cadde, kent merkezi ile bağlantıyı sağlayan bir hat boyunca uzanır. Kıvrımlı organik örgünün sergilendiği bu doku analizinde; ana cadde, Ayşekadın Camii'nin yayalaştırılmış çevresi ve ara sokakları gösterilmiştir (Şekil 5.53).

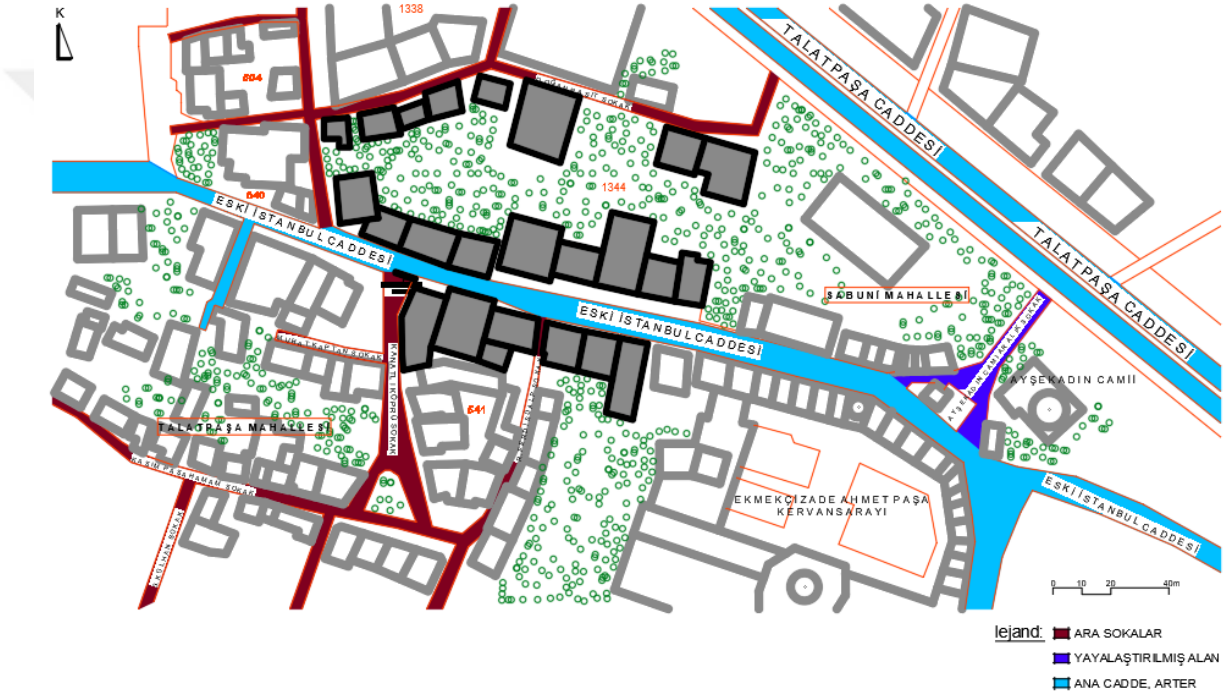

Şekil 5.53. Örneklem Alanın Yollar ve Ulaşım Ağı Analizi

Analiz sonucunda; örneklem alandan geçen Eski İstanbul Caddesi ana arter konumundadır. Ara sokaklara bu ana caddeden bağlantı sağlanmaktadır.

Üç farklı örneklem alana yönelik doku analizleri yapılarak karşılaştırması yapılmıştır (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6. Örneklem Alanların Genel Bir Karşılaştırması

KENTSEL DOKU ANALİZLERİ	KALEİÇİ DİLAVERBEY MAHALLESİ GAZİPAŞA CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI	KALEDIŞI BABADEMİRTAŞ MAHALLESİ KARANFİLOĞLU CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI	KALEDIŞI SABUNİ VE TALATPAŞA MAH. ESKİ İSTANBUL CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI
DOLULUK-BOŞLUK ANALİZİ			
KAT ADEDİ ANALİZİ			
FONKSİYON ANALİZİ			
DOKU FİZİKİ DURUMU			
TESCİLLİ YAPI ANALİZİ			
YOLLAR-ULAŞIM ANALİZİ			

BÖLÜM 6

ÖRNEKLEM ALANLARA YÖNELİK KORUMA ÖNERİLERİ

Kaleiçi eski kent dokusu, Edirne tarihi kent merkezinin çekirdeği niteliğindedir. Bünyesinde barındırdığı tarihi yapılarıyla, yerleşmenin fiziki doku karakteri ve bir dönemin kent kültürünü bizlere aktarması sebebi ile korunmaya değer kültürel bir mirastır. 1905 Kaleiçi Büyük Yangını (Harik-i Kebir) sonrasında, 1908 yılında hazırlanan imar planında, sokl (yarım bodrum) kat üzeri bir ya da iki katlı, yer yer cihannümalı, bahçeli konutlardan oluşan Kaleiçi'nde, "1967 yılında hazırlanan imar planına göre maksimum bina yüksekliği; 7,50m-9,50m olarak var olan eski dokuyu aşmamak kaydıyla sınırlı bir gabaride tutulmuştur" (Akansel, 2004). Bu planda, tarihi çevreyi koruma adına birtakım ölçütler getirildiği ancak yetersiz ve verimsiz olduğu görülmektedir.

Akansel'e göre; "1973 ve 1976 yıllarında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu tarafından 24.03.1973 tarihi 732/699 no'lu karar gereği belirlenen sit bölgeleri dahilinde Kaleiçi alınmamış ve çekme kat yapılması uygun görülmeyen bölge sınırları içerisine dahil edilmediği için 5-6 kat yüksekliğinde özgün dokuya uymayan, kimliksiz konutlar inşa edilmiştir" demiştir (Akansel, 2004).

1988 yılında Anıtlar Bölge Koruma Kurulu faaliyete geçmiş ve kurul kararları uygulanmaya başlanmıştır. Edirne Kentsel Sit Alanını Koruma İmar Planı 3194 sayılı İmar Kanunu gereğinde hazırlanmış, imar yönetmeliğinin bazı maddelerinde değişiklik yapılarak düzenlenmiş ek imar yönetmeliği 1991 yılı Ekim ayında yürürlüğe girmiştir (Akansel, 2004).

Geleneksel kent dokusunu oluşturan bu konutlar, hukuki bazı boşluklardan yararlanılarak; yıkılıp hatta kundaklanıp, yerine daha yoğun yapılar yapılmış ya da koruma esaslarının hükmü çerçevesinde çağdaş yaşam koşullarının altındadır denilerek, eskimeye ve yok olmaya terk edilmişlerdir. Harap durumda kalan bu konutların

kullanıcı kitlesinin, ekonomik ve sosyal yapısındaki yetersizlik gibi nedenlerle bu bölgenin yaşam canlılığını yitirmesi; çözülmesi gereken problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz Kaleiçi imajının; imar planı ve yapılanmaya yasal imkanlar veren yönetmeliklerden ve yasa dışı uygulamalardan kaynaklandığı söylenebilmektedir. Ayrıca, kentin artan nüfusunun beraberinde getirdiği ticari mekan talebi ve iş alanlarının oluşumu, bu bölgede merkeze yakın olan kesimi ticarete yönelik kullanıma mecbur kılmıştır. Oysa ki bölgenin özgün doku kimliği, ticarete yönelik kullanıma uygun olmadığından mekânsal organizasyonun karakterini bozmaktadır.

Bu durumun bir benzeri de Kaledışı alanlarda da görülmektedir. Özgün dokuya ait olmayan farklı iş kollarının bölgeye gelmesiyle bölge yavaş yavaş kimliğini kaybetmeye başlamıştır. Orijinal gabariye uyulduğu tam olarak gözlenmemektedir. Ancak Karanfiloğlu Caddesi, Ayşekadın Eski İstanbul Yolu Caddesine göre özgün gabarinin korunduğu bir alandır.

Son on yılda; bazı girişimci, koruma bilinci gelişmiş kişilerin atılımları, yerel yönetimin daha hassas ve duyarlı yaklaşımları, akademik eğitim veren kurumların çalışmaları ve farkındalıkları, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve belki de en önemlisi bölge halkının bilhassa az sayıda kalmış yerlilerin desteği ile bölge adına olumlu, umut verici çalışmalar gözlenmektedir. Zamana yenik düşen, yavaş yavaş yok olan tarihi doku; projelendirilip günümüz standartlarında uygun olarak işlevlendirilip topluma kazandırılmaktadır. Ancak bu durum tekil yapı üzerinde olduğu için tam anlamıyla bütüncül bir korumayı ifade etmemektedir.

Gridal ve organik dokuya sahip olan bu yapı adalarında bulunan parsellerde, bir köşede çok katlı beton bir yapı ile yanında koruma altına alınmış tarihi bir yapı; korunamamış, karmaşık, kimliği belli olmayan bir eski kent dokusu karakteri vermektedir. Tarihi doku, o dokuyu oluşturan tarihi yapıların bütünüyle ele alınarak korunmasıyla, varlığını sürdürebilir. Ayrıca bu dokulardaki cadde ve sokağın özgün kaplamaları, orijinal kotları ve gabarileri yeni yapılaşmada uyulması gereken önemli kriterlerdir.

Günümüz eski dokularının verdiği imaj, korunma(ma) ya da korunamama sorunlarının bir bütünüdür. Dokusal bütünlüğün bozulması yani bu korunma(ma)

sorunu; korumayı sadece tekil yapı parseli bazında tutarak, ada bazında bütün olarak ele alınmamaktan kaynaklı olmasıdır (Şekil 6.54). Bu durumu, net ve doğru alınmış Koruma Amaçlı İmar Planı ve bu planı destekleyen plan notlarının yasal zorunlulukların mecburi yaptırım halinde düzenlenmesi ile mümkündür. Ana hedefe öncelikle özgün dokunun tespiti, analizi ve o dokusal şemanın tekrar oluşturulması ile gidilmesi mümkündür. Tüm bu teknik çalışmalar ve analizler doğrultusunda koruma adına alınacak yaptırımlar sırayla belirtilmeli, doku bütünün de koruma olgusu inceleme altına alınmalıdır.

Şekil 6.54. Kaleiçi'nde Yıkılan Tarihi Yapılar

6.1. Kaleiçi Dilaverbey Mahallesi Örneklem Alan Koruma Önerileri:

Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun; 04.07.2003 tarih ve 7697 sayılı kararı ile Edirne Kentsel Siti ve Kentsel Sit Etkileşim-Geçiş Bölgesi sınırları içerisinde olmakla birlikte, 31.05.2007 tarih ve 1469 sayılı kararı ile de III. Derece Arkeolojik Sit alanı özelliği taşımaktadır (Şekil 6.55). Ancak günümüz Kaleiçi alanında yapılan analiz çalışmaları ve mevcut Koruma Amaçlı İmar Planı'na bakıldığında dokusal bütünlüğün korunamadığı gözlenmektedir. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planı'nda sadece tarihi değeri olan yapılar; tekil yapı ölçeğinde envantere alınmış, diğer parsellerde yok olan tarihi dokunun yerine ise bu tarihi çevreye uygun olmayan çok katlı, gabarisi fazla, kimliksiz çok katlı bir yapılaşmanın var olduğu tespit edilmiştir.

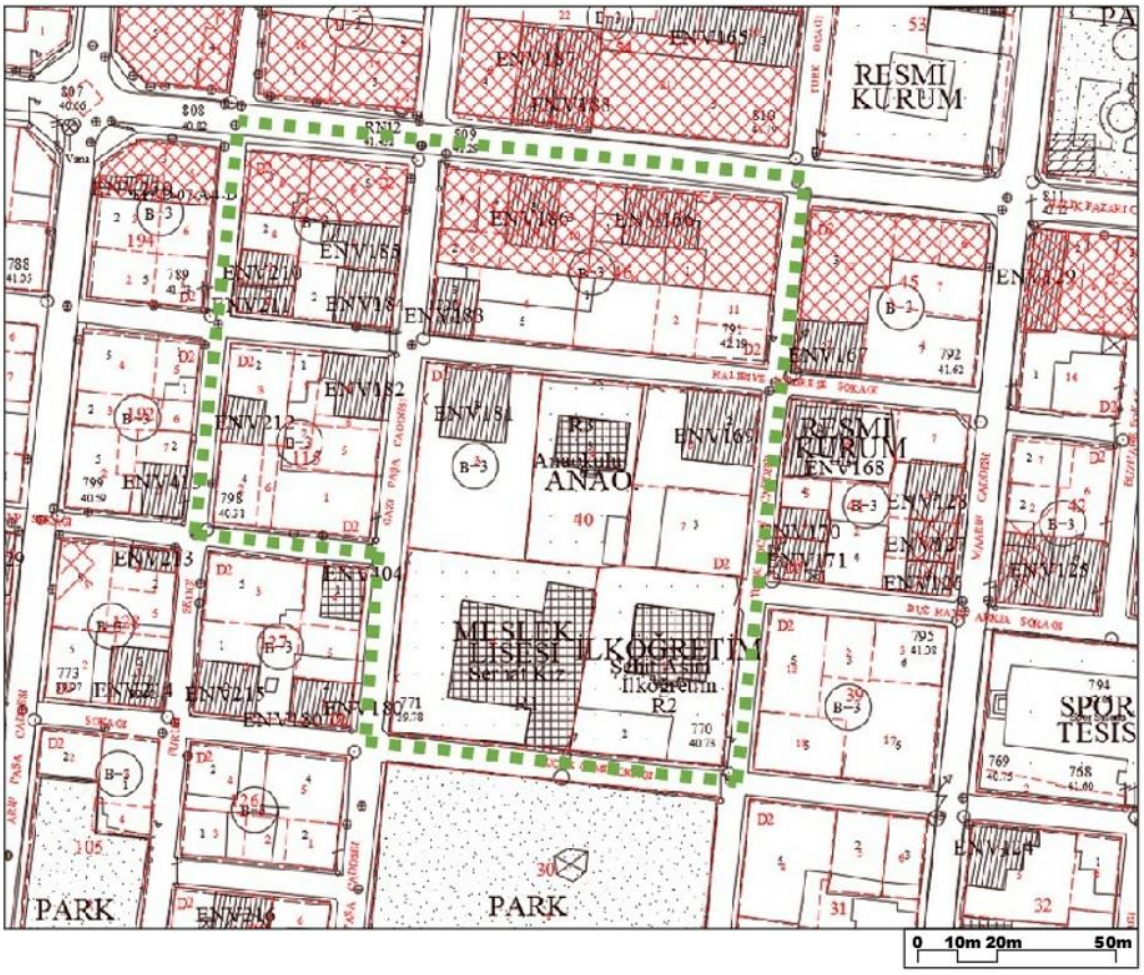

Şekil 6.55. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları (Edirne Belediyesi, 2018)

“Kentsel Sitler, mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebi ile teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır. Kentsel sit alanlarının bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu alanlar geçiş sahası” olarak tanımlanmaktadır (Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hak. Yönetmelik m.3/1-f.). Bu nedenle alanın bütünüyle ele alınması gerekmektedir.

-Bölgeye yönelik yapılan Plan Notları’nın tanımları ve hükümleri aşağıda belirtilmektedir:

Alana gelecek işlevlerin uyumu, gerekli altyapı uygulamaları, öneri altyapı gabarileri, yapım tekniği, malzemeleri mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunması ve değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu alanlarda Belediyece veya Valilikçe inşaat izni verilmeden önce, ilgili müze müdürlüğü uzmanları tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilerek, sondaj sonuçları ve bu alanlarla ilgili varsa kazı başkanının görüşüyle birlikte müze müdürlüğünce K.V.T.V.K. Edirne Bölge Kuruluna iletilip kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya geçilebilecektir (URL 5).

Tescilli parseller ve koruma alanlarında kalan parsellerde K.V.T.V.K Edirne Bölge Kurulu izni olmadan uygulama yapılamaz, diğer parsellerdeki uygulamalardan Edirne Belediyesi yetkilidir. Mevcut Plan Notlarında koruma bölgeleri;

I. Derece Koruma Bölgesi (Anıt Eserler ve Çevresi)

1. Anıt Eser ölçeğindeki 1. Etap Koruma Bölgelerinde, Kentsel Tasarım Projeleri asgari anıt esere bütün yönleriyle cephe veren sokaklar ölçeğinde yapılacaktır.

Anıtsal eserler, korumaya değer olmayan eklentilerinden arındırılacak, geleneksel yol dokusu korunacak ve yaya yolu olarak işleyenler haricinde yeni yollar açılmayacak, koruma bölgelerini birbirine bağlayacak yaya güzergahları oluşturulacaktır. Anıt eser ve sivil mimarlık örneklerinin yoğun olduğu alanlardaki sokaklarda yol kotları olabildiğince orjinal seviyesine getirilecektir.

2. Boş veya eski eser bulunmayan parsellerdeki uygulamalar, koruma bölgesindeki tipolojik özelliklere göre anıtsal eserin görsel ve topoğrafik etki alanındaki parsellere verilecek olan irtifaların anıt eserin orjinal saçak kotunu aşmaması ve eserin görüntüsünü bozmaması şartıyla yapılacaktır. Mikro düzeyde sokak ölçeğindeki Kentsel Tasarım Projelerinde bölgenin anıt eseri çevreleyen sivil mimarlık örneği yapıları, tarihsel olay ve kişilerle özdeşlemiş mekanlarının bütünselliğinin korunmasına dikkat edilmelidir.

3. Özgün, müstakil, tescilli sivil mimarlık örneği yapılar orjinal biçimi ile korunacaktır. Restitüsyon ve restorasyon aşamasında kat mülkiyetine tabi olacak düzenlemeler ile mekan özgünlüğü değiştirilmemelidir.

4. Yeni yapılaşmalardaki gabari; komşuluğu parsel-ada-görsel etki alanındaki K.V.T.V.K. Envanterinde yer alan kültür varlıklarının orijinal kot değeri dışında verilmemelidir (URL 5).

Doku Tipolojilerine Göre;

-Planda D-1 Simgesi İle Belirtilen Alanlar: Kaleiçi Bölgesi,
Ayrık Nizam Yapılaşmaya Açılacak Bu Alanlarda;
• Yan bahçe mesafesi; minimum 3m.'dir.
• Arka bahçe mesafesi; minimum 5m.'dir.
-Planda D-2 Simgesi İle Belirtilen Alanlar: Kaleiçi Bölgesi,
Bitişik Nizam Olarak Yeni Yapılaşmaya Açılacak Olan Bu Alanlarda;
• Arka bahçe mesafesi; minimum 5m. tutulmalıdır.
• Yan bahçe mesafesi aşağıdaki durumlarda zorunludur;
* Parselin yanındaki komşu parsel üzerinde yan bahçeli veya ayrık nizam tescilli bina varsa, 3.00 m'lik yan bahçe bırakılmalıdır.
* Parselin yanındaki komşu parsel üzerinde yan bahçesi olmayan ve komşuya bakan yan cephesi pencereli olan bir tescilli bina varsa, 3.00 m'lik yan bahçe bırakılmalıdır.

Bölgeyi koruma adına getirilen bu standart ve sınırlamalar ile tarihi doku, belirli bir ölçüde korunmaya çalışılmıştır. Bölgedeki özgün konutların tespiti ve fotoğraflarıyla etkin bir projelendirme çalışmasıyla rekonstrüksiyonu yapılabilmesi mümkündür.

Ancak tespiti mümkün olmayan, herhangi bir arşiv ve ize ulaşılamayan parsellerde yeni imar faaliyetine gidilmesine imkan verilmelidir. Bu noktada mevcut koruma amaçlı imar planı ve plan notlarında belirlenen standartlarla ayrıca, K.V.T.V.K. Edirne Bölge Kurulu ‘nun burada aldığı kararlar devreye girmelidir.

Analizi yapılan bu bölgede öncelikle mevcut yapılar ve tarihsel çevresi tespit edilmiştir. Daha sonra; eski fotoğraflar ve bu gridal yerleşimin verdiği verilerden yararlanılarak bu dokunun özgün durumu ortaya çıkarılmıştır. Tüm parsellerin bölge karakterine uygun bir cephe ve yerleşim tipolojisi bulunmaktadır. Buna göre; tekilden çoğula giden doku bütününde; yapıların bulundukları tarihsel çevre süreci gözetilmiş ve bölgeye ait olan yerleşim dokusu ortaya çıkarılmıştır. Bu noktada envantere alınan binaların varlığı orjinal dokuyu belirleyen ana unsurlar olarak ele alınmıştır.

Dokuda bulunan her yapının, kapladığı açık ve kapalı alan bulunmakla birlikte ortak kabul gören bir gabarisi mevcuttur. Bu dokuda, 1967 yılındaki imar planında alınan kararla binalardaki h.max=7,50m-9,50m yükseklik sınırı, özgün tarihi dokuyla da tekrar gözden geçirilerek, zorunlu bir değer haline getirilmelidir. Bölgedeki doku öğelerinin tespit edilmesi ve etkin bir projelendirme çalışması ile özgün yerleşimin genel dokusuyla rekonstrüksiyonu sağlanarak, alanın orijinal silüeti kazanılmalıdır. Yeniden bölgeye kazandırılan bu doku bağımsız ve dokunulmaz bir bölge niteliğinde olmadan kente değen, yaşayan bir yer halinde özgünlüğünü sürdürmelidir. Bunun ancak uygun bir işlev ile mümkün olacağı düşünülmektedir.

Alanda izleri bulunamayan, tespit edilemeyen ada ve parsellerdeki yeni imar faaliyetlerinde mevcut Koruma Amaçlı İmar Planı ve plan notlarındaki yükseklik sınırları, gabaridekı ölçütler, yaklaşma sınırları, bahçe mesafeleri ve koruma adına alınmış diğer hususların geçerli olması gerekmektedir. Kentsel sit ve III. derece arkeolojik sit alanı içerisinde olan alanda sadece, K.V.T.V.K. Edirne Bölge Kurulu’nun aldığı ve alacağı kararlar doğrultusunda bir inşa faaliyetine izin verilmelidir.

Kaleiçi bölgesi bütünüyle korunması gereken hem kentsel hem de arkeolojik sit alanı durumundadır. Alanda özgün dokuyu koruma ve yeniden inşa çalışmaları bölge geneline yayılarak, kentsel korumanın sürdürülmesi sağlanmalıdır. Ayrıca kentin en önemli ticari akslarından biri olan, Saraçlar Caddesi ve Alipaşa Kapalı Çarşısı’na sınır

olmasından dolayı bu alanlara entegrasyonunun düzenli ve etkin bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Ana hedefin; koruma altına alınan bu bölgenin dondurularak bir müze kent mantığında değil; kente değen, yaşayan tarihi çevresiyle hem geçmişi ifade eden hem de günümüz yaşantısına geçebilmiş bir eski kent dokusu imajını yakalayabilir olması gerekmektedir.

6.2. Kaledışı Babademirtaş Mahallesi Örneklem Alan Koruma Önerileri

Babademirtaş mahallesi sınırları içerisinde kalan bu cadde, Kaledışı geleneksel kent dokusuna ait envantere alınmış birçok konut örneklerini üzerinde bulundurmaktadır. 1950'li yıllarda anıtsal eserlerin görsel algılarını engelleyen sivil yapıların yıkılması ve 1960'lı yıllarda betonarme yapı uygulamalarının başlaması geleneksel doku karakterinin değişikliğe uğramasında önemli bir etken olmuştur. Cadde üzerinde yer alan bazı geleneksel konutlar, tekil yapı ölçeğinde koruma altına alınarak, dokunun bütününe yayılamamıştır. Bu durum, bölgedeki koruma ve/veya korunamama sorunlarının en önemli nedenlerindendir.

Bölgenin geleneksel dokusunun korunmasındaki diğer sorunlarından biri ise, bu dokuyu oluşturan yapıların terk edilerek zaman içerisinde yıkılmaları; hatta yok olmalarıdır. Analizi yapılan Karanfiloğlu Caddesi üzerinde bakımsızlıktan harap olmuş, ancak izleri bulunan; hatta geçmişteki varlığı, tescillenmiş boş parsellerden tespit edilen konutlar bulunmaktadır. Kentsel sit alanı sınırları içerisinde yer alan cadde, Edirne tarihi kent merkezinin ve Kaleiçi bölgesinin hemen yakınında konumlanmakta; Üç Şerefeli Camii'nin arkasında, Peykler ve Saatli Medreseleri ile komşu, dünya mirası Selimiye Camii Külliyesi'nin de etkileşim ve geçiş bölgesi sınırlarında yer almaktadır. Organik dokuya sahip yerleşim; konumu haricinde kentte Osmanlı dönemi Kaledışı Müslüman-Türk yerleşim dokusuna örnek teşkil etmesi ve bünyesinde anıtsal nitelikli tarihi yapılar ile geleneksel konutları barındırması açısından da önem taşımaktadır.

Günümüz mevcut durumuna bakıldığında kentleşme, trafik ve araç yoğunluğu, kullanıcı değişimi, bilinçsiz kullanım, denetimsiz yapılaşma gibi faktörler dokunun bozulmasına ve geleneksel konutların azalmasına neden olmuştur. Bu organik dokunun, kent merkezi ile ilişkisinin daha iyi bir şekilde çözülmesi gerekmektedir. Kültürel

kimliği sergilemek, tarihi mirasın aktarılabilmesi adına geleneksel dokuların korunarak günlük yaşama katılımı, iyi bir projelendirme süreci ve uygun işlevler ile sağlanabilmektedir. Cadde üzerindeki yapıların fonksiyon analizlerinden, pansiyonculuk özelinde dokuya ayak uydurabilen yapılar gözlenmektedir. Özellikle Selimiye Camii ve Külliyesi gibi dünya mirası bir yapının yaşatılması ve sergilenmesinde çevresiyle birlikte ele alınmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, alandaki tarihi ve geleneksel yapılar da önem kazanmaktadır.

Şekil 6.56. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları (Edirne Belediyesi, 2018)

Alanın, kentsel sit alanı ve kentsel sit etkileşim geçiş bölgesi sınırları içerisinde yer almasından dolayı, belediye ve bölge koruma kurulunca belirlenen mevcut standart ve sınırlamaların tümü bu alan için de geçerlidir (Şekil 6.56). Yerleşimin organik bir doku olması sebebiyle; çıkmaz ve dar sokaklar, ana cadde ve ara sokakların bağlantısı, yol düzenleri ve buradaki trafik ağı oldukça önemlidir. Yeni yapı faaliyetlerinde buradaki geleneksel dokuyu göz önünde bulundurarak, Koruma Amaçlı İmar Planı ve buna ilaveten birtakım plan notları getirilmiştir.

Bunlar ayrık ya da bitişik nizam olarak belirtilmiş olup; yapı adalarında bahçe ve yapı yaklaşma mesafeleri olarak aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

-Ayrık nizam yapılaşmaya açılacak arsalarda;
• Yan bahçe mesafesi; min. 3m'dir.
• Arka bahçe mesafesi; min. 5m'dir.
• Ön bahçe mesafesi; 3 katlı yapılaşmalarda min. 3m, 4 katlı da ise min. 5m'dir.
-Bitişik nizam yapılaşmaya açılacak olan bu arsalarda;
• Arka bahçe mesafesi; min. 5m'dir.
• Yan bahçe mesafesi aşağıdaki durumlarda zorunludur;
• Parselin yanındaki komşu parsel üzerinde yan bahçeli veya ayrık nizam tescilli bina varsa, 3.00 m'lik yan bahçe bırakılacaktır. Parselin yanındaki komşu parsel üzerinde yan bahçesi olmayan ve komşuya bakan yan cephesi pencereli olan bir tescilli bina varsa, 3.00 m'lik yan bahçe bırakılacaktır.

Alınan bu kararlar ve plan notlarına ilaveten, organik dokuya sahip bu bölgede; bitişik nizam olarak, 3 kata kadar yeni yapılaşma için sınırlamalar mevcuttur. Hmax=9,50m. yükseklik kabul edeceğimiz bu sınır, eski dokunun gabarisini korumaktadır. Bunlarla birlikte mevcut plan notlarındaki diğer hüküm ve standartlar ise şöyledir:

a) Konut alanlarında TAKS = 0.50 olarak belirlenmiştir.
b) Min. Bina Taban Alanı = 60 m² olacaktır.

-Yeni çizilecek kitlenin bitişiğinde veya karşısında bir tescilli yapı olması durumunda cephe uzunluğu tescilli yapının cephe uzunluğunu geçemez. Bu koşulu sağlamak için

gerekirse parsele birden fazla kitle çizilebilir. Tescilli yapılar, tescillenmesi önerilen yapılar ve korunacak yapıların mevcut kitleleri orijinal kontur ve gabarisi ile korunacaktır. Bu yapılar parsel alanının % 50'sini aşmadığı durumlarda Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayı ile TAKS = 0.50'ye tamamlanacak şekilde ek yapı yapılmalıdır. Tescilli yapının yıkılmış olduğu tescilli parsellerde bu plan notlarının 9.3. maddesinde belirtilen hükümler Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun görüşü doğrultusunda uygulanacaktır (URL 5).

Yeni yapılaşmada dikkate alınacak ölçütlerin başında max. cephe uzunluk ve derinlikleri gelmektedir. Belli metrekarelere göre parsellerde, standart bir değer verilmektedir.

Bu verilen değerler, bitişik nizamda ya da karşı konumunda bir tescilli yapı yok ise uygulanmaktadır. Bu belirlenen ölçüt ve değerler TAKS değerini sağlamıyorsa parsele ikinci bir kütle uygulanabilmektedir.

Kat yükseklikleri, bu alan sınırlarında; kat sayısı 2 katı, bina saçak kotu ise 6,50 metreyi geçmemelidir. Bu alan dışında kalan yerlerde; kat sayısı 3 katı, bina saçak kotu ise 9,50 metreyi aşmamalıdır. Ancak; yan parselinde tescilli yapı buluna parsel alanlarında, yeni yapılacak yapının saçak kotu, tescilli yapının gabarisini aşmamalıdır. Var ise tüm kat silmeleri tarihi dokuya uygun aynı hizada tutulmalıdır (URL 5).

Dokunun karakterini korumaya yönelik olarak, mevcut plan notlarına ilaveten; korunması gerekli dokunun dış konturu, yapıların caddeye ya da sokağa bakan yüzü silüeti, sokak-cadde kaplaması, korunacak dokuyu oluşturan dokunun cepheleri, mevcut tarihi doku ve yıkılınca tekrar yerine gelemeyecek elemanların tespitinin yapılmasına zorunluluk getirilmektedir.

Tarihi dokuyu oluşturan geleneksel konutlar ait oldukları dönemin mimari, sosyal ve kültürel değerlerini yansıtan öğeler arasında sayılmaktadır. Alandaki geleneksel konutlarında özgün karakterleri ve sahip oldukları kimlikleri ile döneminin özelliklerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Günümüzde kentleşmeyle gelen hızlı değişim sonucu birbirine benzer nitelikte ve görünümde yapıların çoğalması, kültürel kimliğin zedelenmesine ve dokunun bozulmaya başlamasına neden olmaktadır.

Bu eski organik yerleşmede de koruma anlayışının sadece tekil yapı özelinde kaldığı, dokunun bütününe yayılamadığı tespit edilmiştir. Bu durum bireysel olarak bir onarım ve koruma kapsamında ele alınmış, dokunun kimliği çoğul olarak değerlendirilmemiştir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında korumanın bütüncül olması, bulunduğu tarihi çevresiyle birlikte korunması zorunluluğunun tam olarak kavranamadığı anlaşılmaktadır.

Bütüncül bir koruma anlayışı benimsenmeyip, uygulanmadığı takdirde ise; toplum, çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve kentsel sit alanı mirasının çoğunu yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Koruma bugün tarihi bahçelerin yanı sıra, tarihi kentler, kentlerin eski mahalle dokuları ve geleneksel karakterli olan kent ve köyler için de gereklidir. Bu mimarlık ürünlerinin korunması en büyüğünden en küçük ölçektekine kadar, günümüz yapılarını da unutmadan, kültürel değer taşıyan tüm yapıları çevreleriyle birlikte kapsayan geniş bir perspektif çerçevesinde ele alınmalıdır.

Çağdaş kent planlamasında eski kentlerin kentsel dokusunu karakterize eden insan ölçeğini, kapalı mekanları, işlevlerin etkileşimini; toplumsal ve kültürel değişkenleri geri getirmek için çaba harcanmaktadır. Mevcut yerleşmelerin iyileştirilmesi, aynı zaman da, tarımsal alanlara daha az el uzatılmasına ve koruma politikasının çok önemli bir üstünlüğü olarak, nüfus hareketlerini önlemeye, ya da büyük ölçüde azaltmaya da yardımcı olacaktır.

Cadde üzerinde yer alan konutlar ve bunların bulunduğu organik parseller üzerinde doku tipolojisinin verdiği esneklik sebebiyle birçok yerleşim seçenekleri mevcuttur. Mevcut tarihi dokunun koruma altına alınması, zamanla yok olmuş eski dokunun da birtakım veriler ile tespit edilerek, gün yüzüne çıkarılması ana hedef olmalıdır. Mevcut plan notları dahilinde de belirtilen; Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılamamış veya herhangi bir nedenle yitirilmiş olan, tarihi dokunun bir parçası olan yapının, gerek kültür varlığı niteliği, gerekse tarihi çevreye olan katkıları açısından, eldeki mevcut verilerden yararlanmak suretiyle, kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, eski cephe özelliğinde, aynı doku ve gabaride, özgün mekânsal şeması, malzeme ve

yapım tekniği kullanılarak bir yeni yapı uygulamasına gidilerek doku bütünlüğü korunmalıdır.

Organik dokuda; her ev sahibi ve burada planlama yapacak mimar, çevrenin içerisinde hareket serbestliğine sahip olduğundan dolayı bir yerde merkezi otoritenin katı çerçevesine girmediği için, açık çerçevenin verdiği bu geniş imkanları kullanarak, sorumluluk yüklenerek, bu bilinçte komşuluk ilişkisini kurabilme özgürlüğüne sahip olacaktır. Bunun, insanın doğasıyla ilintili olan mahalle kültürünü koruyan bir çözümleme olduğu düşünülmektedir.

6.3. Kaledışı Sabuni-Talatpaşa Mahalleleri Örneklem Alan Koruma Önerileri

Örneklem alan olan Eski İstanbul Yolu Caddesi; günümüzde Sabuni ve Talatpaşa Mahallelerini ayıran bir hat boyunca, Saraçlar Caddesi'nden bir bağlantı ile Ayşekadın'a kadar uzanmaktadır. Bu ana ulaşım aksı, Talatpaşa Caddesi'nden önce kentin, İstanbul yolu bağlantısını kurmakta idi.

Başlangıcından bitimine kadar tarihi bir çevreye sahip olan bu cadde, hem anıtsal hem kamusal, hem de sivil mimarlık örneklerinin birçoğunu bulundurmaktadır. Eskiden Alliance İsrailite Musevi Okulu olan şimdiki İnönü İlkokulu ve çevresinde günümüzde yıkılmaya yüz tutmuş eski Yahudi evleri bulunmaktadır.

Kaledışı yerleşim dokusunun, organik örgünün hakim olduğu bu bölge; kentsel sit alanı ve kentsel sit etkileşim-geçiş bölgesi sınırları içerisindedir. Günümüz dokusu ve yapılaşma durumuna bakıldığında; çok katlı betonlaşma, yerleşimdeki orijinal dış konturun yok olması durumu, ayrıca doku bütününde öngörülmeyen koruma anlayışı en belirgin sorunlar olarak göze çarpmaktadır. Dokuyu oluşturan geleneksel konut örneklerinden sadece birkaçı günümüze ulaşabilmiştir. Bunlar da terk edilmiş ve bakımsızlıktan dolayı harap durumdadır. Alana yönelik yapılan, analiz ve kentsel doku araştırmalarından, bölgenin daha ziyade Ayşekadın Camii Külliyesi ve Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı'nın yakın çevresinde oluşan, Türk-Müslüman halkın yaşadığı ve hayatını idame ettirdiği bir bölge olduğu anlaşılmaktadır.

Edirne kent merkezine ulaşımı sağlayan, Talatpaşa Caddesi'ne paralel bir alternatif olarak hem taşıt hem de önemli bir yaya aksı konumundadır. Bölge halkı-kullanıcısı, bu güzergahı kestirme bir yol olarak kabul etmekte ve kent merkezine ulaşımını bu yoldan sağlamaktadır. Tek yönlü araç trafiğine açık olan caddenin bu kısmında ulaşım sorunu en önemli problemlerin başında yer almaktadır. Çok katlı düzensiz yapılaşma ve tarihi dokuyu aşan gabari ve buna ilave olarak bölgedeki ikinci el eşya ticareti fonksiyonu, alanın özgün dokusunu bozmaktadır. İkinci el eşya ticareti sürekli bir mal indirip bindirme eylemi, trafik yoğunluğu ve orijinal dış konturun geri çekilerek geniş bir yaya yolu bırakılması gibi nedenlerle bölgede bir karmaşa ve tıkanıklık oluşturmaktadır. Örneklem alanın yeri aşağıdaki planda gösterilmiştir (Şekil 6.57).

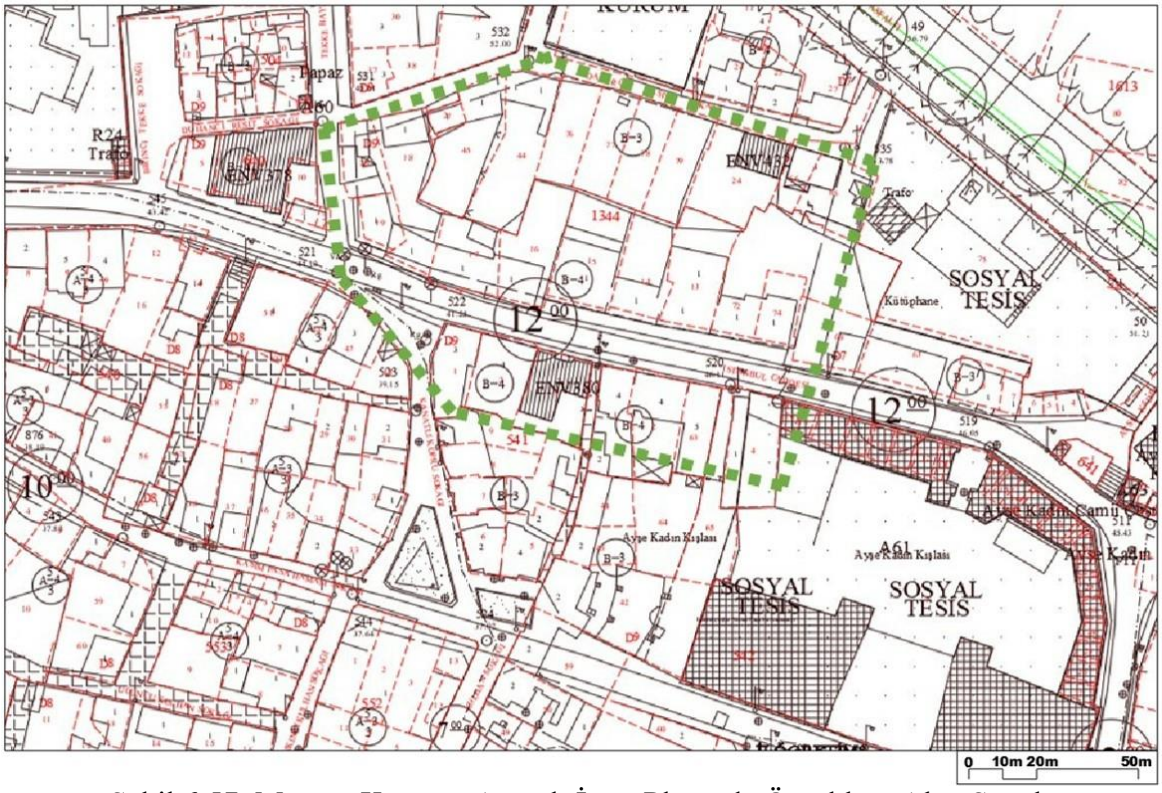

Şekil 6.57. Mevcut Koruma Amaçlı İmar Planında Örneklem Alan Sınırları (Edirne Belediyesi, 2018)

Kentsel Sit ve Etkileşim-Geçiş Bölgesi'nde yer alan bu alanda, yeni yapılaşma koşulları mevcut plan notları aşağıdaki gibidir:

a) TAKS (Bina Taban Alanı/Parsel Alanı) = 0.50 olarak belirlenmiştir.
b) Minimum Bina Taban Alanı = 60 m² olacaktır.

"Alandaki tescilli konutların bina taban alanları ortalama 60 m²'dir. Alanda bulunan küçük parsellerde taban alanı çok küçük dokuyla uyumsuz binalar yapılmasını önlemek amacıyla 120 m²'den küçük parsellerde TAKS = 0.50 şartı aranmaz. Bu parsellerde bina taban alanı standart 60 m² olacaktır" (URL 5).

Ancak parsel büyüklüğü 60 m²'nin de altında ise minimum cephe uzunluğu 3 metrenin altına düşmemek kaydıyla parsel büyüklüğü kadar bina yapılabilmektedir.

"Yeni yapılaşmanın bitişiğinde veya karşısında bir tescilli yapı olması durumunda cephe uzunluğu tescilli yapının cephe uzunluğunu geçemez. Bu koşulu sağlamak için gerekirse parsele birden fazla kitle çizilebilir" (URL 5).

-Tescilli yapılar, tescillenmesi önerilen yapılar ve korunacak yapıların mevcut kitleleri aynen korunacaktır. Bu yapılar parsel alanının % 50'sini aşmadığı durumlarda Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayı ile TAKS = 0.50'ye tamamlanacak şekilde ek yapı yapılabilmektedir. Tescilli yapının yıkılmış olduğu tescilli parsellerde bu plan notlarının 9.3. maddesinde belirtilen hükümler Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun görüşü doğrultusunda uygulanmalıdır.

-Etkileşim Geçiş Alanı sınırları içerisindeki diğer parseller için; Kat sayısı 3 katı, bina saçak yüksekliği hmax= 9,50 metreyi geçemez.

-Tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan veya aralarından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerde yukarıda belirlenen imar şartları tavsiye niteliğinde olup, söz konusu parsellerde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayı olmadan herhangi bir uygulama yapılamaz (URL 5).

Alana yönelik yapılan tespit ve analizler doğrultusunda; özgün organik dokuyu koruyarak, bir yerleşim önerisi yapılmıştır. Eski İstanbul Caddesi'nin orjinal dış kontur çizgisi ve dokunun özgün fotoğraflarından faydalanılarak, ada bazında bütünsel bir

koruma anlayışı benimsenmiştir. Cadde üzerinde bulunan az sayıdaki tarihi yapıların varlığıyla ve özgün dokunun tespiti ile silüetin oluşumu için düzenleme ve çalışmalar yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Mevcut tarihi yapıların durumlarına göre basit ve esaslı onarım uygulamaları gerçekleştirilmeli, izi ve fotoğrafları tespit edilen ancak günümüzde yerlerinde çok katlı yapıların bulunduğu parsellerde özgün doku ortaya çıkarılmalıdır. Ayrıca bu dokuyu oluşturan özgün sokak-cadde kaplaması, yine cadde ve sokağa yüz veren cephe silüeti, özgün bahçe formları, bölgedeki yeşil doku, bağlantıyı sağlayan, dar sokak ve geçitler de doku bütününde korunacak diğer unsurlar ortaya çıkmaktadır. Caddeden yapılara girişler, kaldırım kotu ve yapı giriş kotları arası düzenlemeler orijinal kot seviyesine göre tekrar revize edilmelidir. Hmax değeri olarak, Kaleiçi bölgesinde de olduğu gibi özgün dokunun saçak kotu referans alınmalıdır (Çizelge 6.7).

Herhangi bir izi olmayan, geçmişle bağı kopmuş yapı adalarındaki parsellerde yeni yapı uygulamalarının yapılabileceği tespit edilmiştir. Belediyenin vermiş olduğu plan notlarına ilave olarak; boş parsellerde ve yıkılabilecek bina bulunan parsellerde yeni bina yasağı olup olmayacağı açıkça belirtilmelidir. İstenmeyen parsel ve bina oluşumlarına karşı, büyük parsellerin bölünmesinde uyulması gereken yan ve arka sınırların belirtilmesi gerekmektedir. Oluşturulabilecek minimum parsel alanlarının plan üstüne yazılması uygulamayı rahatlatacaktır. Parsel büyüklükleri, parsel genişliği, parsel sahası ve parsel derinliğinin yönetmelikte verilmesi gerekmektedir.

Koruma bölgelerindeki var olan dokuya ve çevre etkisine aykırı düşmeyecek ayrık ve blok düzenlerine gidilmelerine izin verilmelidir. Yan bahçe mesafesi, dikine ve L formda bahçe içinde geçerli olabilmelidir. Çevrenin karakterine göre min. boyutların belirlenmesi gerekmektedir.

Dokuyu bozan çok katlı yapılaşmaya izin verilmemelidir. Bu dokuda da yapılacak yeni yapılaşmadaki gabari tarihi dokuyu geçmeyecek düzeyde kabul edilmelidir. Diğer yandan bu doku bütününde yapılacak düzenlemelerle yol genişlikleri nedeni ile, bölgedeki ikinci el eşya ticareti gibi sektörlerin yerine; bu dokuya uygun fonksiyon ve iş kolu getirilmelidir. Bunların el sanatları ile ilgili olabileceği önerilmektedir. 90'lı yıllarda buradaki yapıların zemin ve bodrum katlarında faaliyet gösteren yorgancılığın, önemli bir iş kolu olduğu yerel halk tarafından belirtilmektedir.

Bölge konumu itibariyle Kaleiçi ve Karanfiloğlu bölgeleri gibi Edirne tarihi kent merkezine ile yakın bir konumda bulunmamaktadır. Talatpaşa Caddesi'nin işleyişi ile birlikte bu eski cadde yoğunluğunu kaybetmiştir. Yerel yönetimin, bölge koruma kurulunun, yöre halkının ve akademik eğitim veren üniversitenin de desteği ile, doğru bir projelendirme süreci sonunda bu doku kentin belleğindeki özgün halini yeniden kazanacaktır.

Örneklem alanlara yönelik önerilerin genel bir karşılaştırması aşağıdaki gibidir (Çizelge 6.7).

Çizelge 6.7. Örneklem Alanlara Yönelik Öneriler

ÖNERİLER TABLOSU	KALEİÇİ DİLAVERBEY MAHALLESİ GAZİPAŞA CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI	KALEDİŞİ BABADEMİRTAŞ MAHALLESİ KARANFİLOĞLU CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI	KALEDİŞİ SABUNİ VE TALATPAŞA MAH. ESKİ İSTANBUL CADDESİ ÖRNEKLEM ALANI
MEVCUT KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI'NDA YERİ:			
DÜZENLENMİŞ DURUM:			
YENİ YAPI YAPMADA ÖNERİLEN PLAN NOTLARI:	Eski Dokudaki Yapıların: 1)Doluluk-Boşluk durumlarına, 2)Kat adedleri ve gabariye, 3)Fonksiyonlarına, 4)Fiziki durumlarına, 5)Tescil durumlarına, 6)Cadde-Sokak ve yol bağlantıları dikkate alınmalıdır. -Ayrıca yeni yapılacak yapıların işlevi bu eski dokuya uygun olmalıdır.	Eski Dokudaki Yapıların: 1)Doluluk-Boşluk durumlarına, 2)Kat adedleri ve gabariye, 3)Fonksiyonlarına, 4)Fiziki durumlarına, 5)Tescil durumlarına, 6)Cadde-Sokak ve yol bağlantıları dikkate alınmalıdır. -Ayrıca yeni yapılacak yapıların işlevi bu eski dokuya uygun olmalıdır.	Eski Dokudaki Yapıların: 1)Doluluk-Boşluk durumlarına, 2)Kat adedleri ve gabariye, 3)Fonksiyonlarına, 4)Fiziki durumlarına, 5)Tescil durumlarına, 6)Cadde-Sokak ve yol bağlantıları dikkate alınmalıdır. -Ayrıca yeni yapılacak yapıların işlevi bu eski dokuya uygun olmalıdır.

BÖLÜM 7

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Kentler, onları oluşturan, nitelikli kılan tarihi dokusu ve çevresiyle bir anlam ifade etmektedir. Bunları korumak ve günümüz koşullarına entegrasyonunu sağlamak da milli bir görevdir. Bir hukuk devletinde de bu konuda yapılacak düzenlemelerin başında, yasal yaptırımlar gelmektedir.

Kentlerin korunacak bölgelerinde sadece fiziki, mimari yapının yani tekil yapının değil, bütünüyle bu dokuya ve mimariye var olma imkanı veren sosyal ve kültürel yapının, çevre bilinci ve ilgisinin canlılığını muhafaza etmek ve bunlarla ilgili tedbirler almak, korumayı amaçlayan fiziki planlamanın görevlerindendir. Bu planların; korunacak kentsel sit alanlarını korumayı öngörmeleri, yani bu bölgelerde yapı hacimlerini, sokak dokularını, mimariyi, özgün topoğrafyanın kullanımını, korunacak alanın özgün yaşayış biçimini korumayı sağlayacak doğrudan tedbirleri getirmesi gerekmektedir.

Eski kent dokularının korunması sadece doğrudan alınan tedbirler ile yeterli olmayacaktır. Korunması istenilen dokunun değişmesine sebep olabilecek dış etkenlerin de ortadan kaldırılması gerekmektedir. Örneğin, tarihi bir merkezin yoğunlaşması veya çevresine doğru genişlemesi, tarihi çevredeki mimari eserlerin değişmesine veya iskan alanlarının iş alanlarına dönüşerek o yöredeki hayati düzenin yıkılmasına neden olabilmektedir. Böyle bir durum, ulaşım ve arazi kullanış ilişkilerindeki değişmelerden veya büyüyen kentin merkez fonksiyonlarının büyüme biçiminin hatalı seçilmesinden kaynaklanabilmektedir. Korumayı gerçekleştirmek için uygulanması şart olan birinci strateji; genellikle yeni yerleşmelerin tarihi kent alanlarından bağımsız yeni kentler olarak tasarlanmasını ve böylelikle tarihi kentlerin ve kent merkezlerinin yeni yerleşmelerin olumsuz etkilerinden korunması gerekmektedir. Aynı stratejinin gereği

olarak yeni yerleşmelerin gelenekle bütünleşmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Edirne kenti özelinde bakıldığında; Kaleiçi eski kent dokusu gridal yerleşimi ve Kaledışı eski kent dokusu organik yerleşimi gözlenmektedir. Her iki bölgede de yapılan analiz çalışmaları ve günümüz mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda, koruma çalışmalarının sadece tekil yapı ölçeğinde kaldığı; genele, bütüne yani dokuya yayılamamış olduğu tespit edilmiştir. Bu eski kent dokularında, son yıllarda yapılan koruma ve onarım çalışmaları tek yapı özelinde bir yenileme çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte yasal boşluklardan da yararlanılarak dokuyla ilgisi olmayan kimliksiz çok katlı beton yapılaşmanın önüne geçilememiş, tarihi çevrenin birer birer yok olması gibi istenmeyen bir sonuca doğru gidilmiştir. Bu noktada devletin koruma politikaları ve atılacak hukuki adımlarla kötü giden bu sürece dur denilmiştir. Ne yazık ki alınan bu tedbirler yetersiz kalmaktadır. Bu olumsuz durum en başta doğru yapılacak bir Koruma Amaçlı İmar Planı ve bunları destekleyen plan notları ile sağlanabilecektir. Burada bölge koruma kurulları ve belediyelere büyük görev düşmektedir.

Koruma Amaçlı İmar Planı'nın, eski dokuyu koruma adına doğru kararlar vermesi ve bu kararların plan notları ile desteklenmiş olması gerekmektedir. Bu noktada mevcut tarihi dokuyu oluşturan yapıların; doluluk-boşluk durumları, yapıların kat adedi ve orjinal gabarisi, yapıların fonksiyonları ve fiziki durumları, tescilli yapıların tespiti, yol ve ulaşım ağı analizleri, yeni yapılaşmada uyulması zorunlu plan notlarını ve tasarım kriterlerini belirlemektedir.

Venedik Tüzüğüne göre tarihi dokuyu, anıtsal yapılarla birlikte her devrin sivil mimari örnekleri oluşturmaktadır. Buradaki koruma anlayışının sadece yapıları değil, bütün bir dokuyu korumak olduğu anlaşılmaktadır. Bu koruma süreci, bilinçli ve sürekli bir organizasyonu gerektirmektedir. Ancak koruma bilinci gelişmiş bir toplumda bu kaygılar duyulabilmektedir. Bu konuda, birer milli miras olan bu kentleri korumak her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının üstlenmesi gereken bir görev olmalıdır. Devlet, yerel yönetimler, koruma bölge kurulları, üniversiteler, bölge halkı, sivil toplum örgütleri, yayın kuruluşları, mimarlar, mühendisler ve işi yapan müteahhitler; topyekün hukuki etkin bir temele dayalı nitelikli bir koruma anlayışını kabul etmelidir. Korumanın devamlılığının sağlanabilmesi ancak bu şekilde mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., (1985). *Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği III. Tarihi Türk Evleri Haftası,* Sempozyum Bildirileri, İstanbul.

Ahunbay, Z., (2016). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yapı Endüstrisi Merkezi, No:28.

Akansel, S., (2004). *Edirne Kaleiçi Geleneksel Konutları ve Kaleiçi'nin Günümüzdeki Görünümü*. Edirne: Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Dergisi.

Aktüre, S., (1992). *Kentsel Morfolojinin Beşbin Yıldır Süregelen Öğesi "Izgara Plan Üzerine Bir İrdeleme".* I. Kentsel Tasarım Sempozyumu, M.S.Ü., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, sf.124.

Akurgal, E., (2014). *Anadolu Uygarlıkları.* İstanbul.

Arseven, C. E., (1978). *Türk Sanatı Tarihi*. İstanbul.

Aru, K. A., (1974). *Türk Kenti*. İstanbul: Y.E.M., sf.12.

Aygen, Z., (1996). *Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalımıdır*. İstanbul: Yapı Kredi, sf.8, sf.43.

Aysu, E., (1977). *Eski Kent Mekanlarının Düzenleme İlkeleri*. İstanbul: İ.D.M.M.A., sf.15.

Bayhan, İ., (1969). *Şehir Planlaması*. İstanbul: İskender, sf.4.

Bektaş, C., (2001). *Koruma Onarım*. İstanbul: Literatür, No:57, sf.23-24.

Bektaş, C., (2018). *Türk Evi*. İstanbul: Yapı Endüstrisi Merkezi, No:5.

Benevolo, L., (1981). *Modern Mimarlığın Tarihi*. İstanbul.

Cansever, T., (1994). *Ev ve Şehir Üzerine Düşünceler*. İstanbul: İnsan, No:101.

Cansever, T., (2012). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş No:7, sf.103.

Cansever, T., (2013). *Osmanlı Şehri*. İstanbul: Timaş, No:6, sf.87.

Çakır, H. K., (2006). *Konut Alanları Yer Seçiminde Sosyal Yapının Rolünün Saptanmasına İlişkin Sistematik Bir Yaklaşım:"Edirne Kaleiçi, Kaledışı ve Yeni Yerleşim Alanları Örneği"*. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne.

Darkot, B., (1993). *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, No:7, sf.6-7-8.

Emecen, F., (1998). *Edirne: Serhattaki Payitaht*. İstanbul: Yapı Kredi, sf.50.

Ersoy, M., (2012). *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Ninova.

Eyice, S. (1993). *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, No:7, sf.37.

Gök, H., (2014). *Koruma Alanlarındaki İmar Uygulamaları*. İstanbul: Oniki Levha, sf.7-83.

Gökşen, T. Y., (2017). *Erken Cumhuriyet Döneminde Edirne'de Kentsel Gelişim*. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Gölçük, M., (2007). *Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Gürel, S., (1974). *Türkiye'de Kent Mekansal Standartları Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi, sf.23.

Kahraman, H., (1979). *Eski Kent Parçaları Üzerine Bir Araştırma*. Edirne: E.D.M.M.A., sf.3.

Kahraman, H., (1991). *"Şehirciliğe Giriş".* M.S.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, sf.9.

Kahraman, H., (2000). *Kentsel Dokular*. Edirne: T.Ü. Rektörlüğü, No:23, sf.6-12-29.

Kamacı, E., (2014). *2863 Sayılı K.V.T.V.K. Kanunun Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi JFA, sf.12.

Kaplanoğlu, S., (2005). *Koruma Olgusu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Yaklaşımları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kaprol, T., Güner, Y., (2009). *V. Uluslararası Sinan Sempozyumu Sempozyum Bildirisi,* sf.263-270, Edirne.

Kayıcı, H., (2013). *Salnameler Göre Edirne Sancağı*. İstanbul: Edirne Valiliği.

Kayıcı, H., (2019). *Balkan Savaşı'nda Edirne Muhasarası*. Edirne: Ceren.

Kazancıgil, R., (1999). *Edirne Mahalleleri Tarihçesi*. İstanbul: Edirne Valiliği.

Kejanlı, T., Akın, C.T., Yılmaz, A. (2007). *Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme*. Elektronik Sos. Bil. Dergisi.

Madran, E., (1996). *Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-1*. Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sf.59-97.

Madran, E., Özgönül, N., (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, T.M.M.O.B. Ankara Mimarlar Odası,.

Mansel, A. M., (1993). *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, No:7, sf.27.

Marshall, S., (2005). *Street and Patterns*. Newyork: Spon Press.

Mutlu, B., (2012). *Mimarlık Tarihi Ders Notları-1*. İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.

Ongun, B. A., (1931). *Edirne'nin İmarı*. Arkitekt Dergisi.

Onur, O., (1990). *Edirne Kent Planı'nın Geçirdiği Evrelere Kısa Bir Bakış*. İstanbul: Mimarlık Dergisi, sf.67.

Onur, O., (2006). *XVI'dan XX. Yüzyıla Belgelerle Edirne*. Edirne Valiliği.

Osman, R., (2013). *Edirne Rehnüması*. İstanbul: Edirne Valiliği Kültür, sf.29.

Özdeş, G., (1951). *Edirne İmar Planına Hazırlık Etüdü*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Peremeci, O. N., (2011). *Edirne Tarihi*. Edirne: Bellek, sf.12.

Rapoport, A., (1969). *"House Form and Culture",* Engle Wood Cliffs, New Jersey, sf.46-69.

Sancakdar, O., (2012). *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku*. Ankara: Seçkin, sf.54.

Soyyanmaz, İ. H., (2002). *Tulumbacılar ve Edirne Tulumbacıları*. Edirne: Eser.

Soyyanmaz, M. E., (1990). "*Şehirlerin Eski ve Yeni Yerleşim Bölgelerindeki Konutlarda Plan Tertibi ve Ailelerin Yaşam Biçimleri"*. T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık A.B.D. Yüksek Lisans Tezi.

Şahin, M., Işık, E., (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mahalle Yönetimi*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya, Sayı:30

Tapan, M., (2007). *Soru ve Cevaplarla Koruma*. İstanbul: T.M.M.O.B. Mimarlar Odası, sf.48.

Tapan, M., (2014). *Koruma Sorunlarımız Mimarlık ve Kentleşme*. İstanbul: Cumhuriyet, sf.29-31-32-35-36-47-51.

Tekin, A., (1972). *Ülke Düzenleme İlkeleri ve Yerleşme Sistemleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doçentlik Tezi, sf.17.

Tiryaki, V., (2014). *Kentsel Sit Alanlarında Koruma Çalışmalarının Finansal, Yasal ve Yönetsel Boyutları ile Değerlendirilmesi: Ankara İli Altındağ İlçesi Hacettepe ve Sakarya Mahalleleri Örneği*. Doktora Tezi, Ankara, sf.81.

Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space Theories of Urban Design*. By Wiley.

Tütengiz, A., (1995). *Yapısal Kültür Varlıklarının Fayda Değer Analizine Bağlı Bir Yöntemle Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Uğur, Y., (2014), *Şehrin Mahalle ile Tarihsel Etkileşimi: XVII. Yüzyıl sonu ve XVIII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Edirnesi*. Doktora Tezi.

Varuy, N., (1988). *Kentsel Sitlerin Korunması, Murat Sarıca Armağanı*. İstanbul: Aybay, sf.175.

Yücel, A., (1977). *"Kentsel Konut Topluluklarının Tasarlanmasında Sosyal Sistem İçeriğinin Değerlendirilmesi", Bir Kurumsal Yaklaşım Denemesi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, No:197, İstanbul, sf.71-112.

URL-1:www.bursamimar.org.tr/tuzukler/venedik_tuzuk.pdf,*(ErişimTarihi: 21.02.2019)*

URL-2:www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_o885391001496825556.Pdf, *(Erişim Tarihi: 23.02.2019).*

URL-3:www.tarihikentlerbirliği.org/wp-content/uploads/KorumaBilinci-Ekitap.pdf, sf.31-32, *(Erişim Tarihi: 10.01.2019).*

URL-4:www.tdk.gov.tr, *(Erişim Tarihi: 20.04.2018).*

URL-5:www.edirne.bel.tr/images/plan_notu.pdf, *(Erişim Tarihi: 16.07.2019).*

Resmi Gazete 17595, 14.02.1983, m.1. www.resmigazete.gov.tr>arşiv.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, m.3/a-16.

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tecili Hakkında Yönetmelik m.3/1f.

ÖZGEÇMİŞ

29.10.1986 yılında Edirne'de doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini Edirne'de tamamladıktan sonra sırasıyla, 2007 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu Restorasyon Bölümü'nden, 2012 yılı Şubat ayında Trakya Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Mezuniyet sonrası kısa dönem askerlik hizmetini tamamladı. İstanbul ve Edirne olmak üzere farklı şantiye ve mimarlık ofislerinde çalıştı. 2014 yılından itibaren Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı'nda Mimar olarak görev yapmaktadır.